הַמַטִיף

דער רעדנער

שיינע רייכזיניגע דרשות פיר פערשיעדענע צייטין אין יאהר.

סכות, שבת חוהמ"ס, שמיני עצרת, שר"ח חשון, חנכה, ר"ח אדר, פורים, שבת הגדול, פסח, שבת חוה"מ פסח, שבועות.

דרשות וועלכע פערשאפען דעם לעזער גרויס פערגעניגען, בילדען אויס זיין כאראקטער אונ פערפלאנצען אין איהם גוטע זיטטען.

פון בערימטען רעדנער (דרשן) **גרשון פיעסטון** (אין מאהילוב דניעפר).

מיט צו געגעבענע אנמערקונגען (הערות) אונ אבריעף

פון **בן־ציון אלפס** מווילנא, מחבר **מעשה אלפס**.

פערלאג אונד איגענטהום פאן ז. ש. שרעבערק בוכהאנדלער אין ווילנא.

ווילנא

ברפוס יצחק יהודה ליב לבית קאצינעלינבויגען.

תרע"ד

„ГАМАТИФЪ".

Проповѣдникъ, т. е. Рѣчи

г. Пѣстуна.

ВИЛЬНА

Изд. и соб. книгоиздательство З. Ш. СРЕБЕРКА.

1914.

WILNA
Elektro-druck von J. A. KATZENELLENBOGEN,
Wilnaer Str., № 10.

ВИЛЬНА
Электро-типографія И. А. Каценеленбогена,
Виленская ул., № 10.
1914.

אַבְּרִיעף פוּן מַעֲשֶׂה אִלְפַּס.

לִיעבֶּער אוּנְד טְרַייֶער פָאטֶער! דִיא גוּטֶע נַאכְרִיכְט, אַז דוּא הָאסְט גִילָאזְט דְרוּקֶען אַלֶע מַיינֶע בְּרִיעף אוּנ זֵיי זַיינֶען אָנְגִינוּמֶען אִין דֶער וֶועלְט בַּיי אַלֶע קְלַאסְסֶען מֶענְשֶׁען (אַז אִין אֵיינִיגֶע יאהר איז ארוים ערך 40 טויזינד עקזעמפ׳) הָאט מִיר גְרוֹים פֶערְגֶעניגֶען פֶערְשַׁאפְט. גוּטֶע פְרַיינְד הָאבֶּען מִיר אוֹיךְ עֶרְצֵיילְט אַדְּבַר חִידוּשׁ, וָואס מִיר אִיז נִימַאלְס אוֹיפִין גִידַאנְקֶען הֶערוֹיף, אַז אֵיינִיגֶע דַרְשָׁנִים מְפוּרְסָמִים זָאגֶען בָּרַבִּים גִידַאנְקֶען פוּן מַיינֶע בְּרִיעף אוּנ שֶׁעמֶען זִיךְ נִיט צוּ זָאגֶען אָפִין, אַז דָאס אִיז פוּן „מַעֲשֶׂה אִלְפַּס“ אוּנ וֶוער רֶעט פוּן קְלֵיינֶע מַטִיפִים, זֵיי הָאט דָאס גָאר גִיעֶפִינְט דִיא אוֹיגֶען, דֶען לְבַד וָואס זֵיי גֶעפִינֶען דָא פִיל שְׁטָאף צוּ פֶערְשִׁיעדֶענֶע עִנְיָנִים, הָאט דָאס זֵיי אוֹים גִילֶערִינְט פָּשׁוּט רֵיידָען, וָואס צוּ לִיעב דֶעם (ד. ה. לערנען זיך ריידען צחות אין זארגאן) פְלֶעגִין אֵיינִיגֶע מַטִיפִים גֶעבֶּען גֵיין קְלַייבִּין לֶקֶט אִין פְרֶעמְדֶע פֶעלְדֶער*) (זארגאנישע ראמאנען). דִיזֶע לֶעצְטֶע נַאכְרִיכְט הָאט מִיר גִיפַּאסְט מוּטָה זִיךְ צוּ שְׁטַארְקֶען גֶעגֶען אַלֶע שְׁוֶוערִקַייטֶען, וֶועלְכֶע זַיינֶען מִיר פָארְגִיקוּמֶען אִין מַיין רַייזֶע, וָואס צוּ לִיב דִיא אוּרְזַאךְ הָאבּ אִיךְ דִיר זָא לַאנְג נִיט גֶעשְׁרִיבֶּען, אוּנ מִיט דֶעם עֶווִיגֶענְס הִילְפֶע הֵייבּ אִיךְ אָן אוֹיף דָאס נַיי צוּ שְׁרַייבֶּען.

בֶּעזוּכִינְדִיג דֶעם אִידִישֶׁען קְוַוארְטִיל (אין שטאט פ.) צוּם צִיעל, פִילַייכְט וֶועל אִיךְ גֶעפִינֶען, וָואס נוּצְלִיךְ זַיין מַיינֶע בְּרִידֶער, לֶעז אִיךְ אוֹיפִין שׁוּל הֵייף אַהוֹדָעָה מִיט דֶעם נוּסַח: „לִיעבֶּע בְּרִידֶער, גֵייט צוּ הוֹיז! הֶערְט דִיא אֵיידֶעלֶע וָוערְטֶער פוּן בֶּערִימְטֶען דַרְשָׁן (פב״פ) וָואס וֶועט דַרְשִׁינֶען שַׁבָּת“. — וָואס הֵייסְט דָאס „גֵייט צוּ הוֹיז“? פְרֶעג אִיךְ, דַאכְט זִיךְ דֶער מַגִיד וֶועט זָאגִין אִין שׁוּל, דַארְף דָאךְ זַיין גִישְׁרִיבֶּען „בְּרִידֶער קוּמְט אִין שׁוּל“. — וָואס וואוּנְדֶערְט אִיר זִיךְ אַזוֹי? (ענטפערט מיר איין אנשטאֶנדיגער מענש) „דֶער וֶועלְט בֶּערִימְטֶער רֶעדְנֶער (דוד המלך) הָאט אוֹיךְ אַזֶעלְכֶע הוֹדָעוֹת גֶעשְׁרִיבֶּען „לְכוּ בָנִים שִׁמְעוּ לִי

*) נגד מחז״ל ת״ח אסור לעמוד במבואות המטונפות (ברכות כ״ד): ומה נעים מליצת רבותינו ז״ל (במדרש רות רבה) „אל תלכי ללקוט בשדה אחר“, על שם „לא יהי׳ לך אלהים אחרים על פני“, כי לבד הנבול פה (בגמלא בהראמאנען) הקיאו שם מחבליהם כל רוחם בדברי מינות לחלל כל קודש, „וגם לא תעבורי מזה“, על שם „זה אלי ואנוהו“, ודרשו ע״ז התנאה לפניו במצות כו׳ „בקולמוס נאה“, שהדפ״ צחות והלישון, שהוא קולמוס הלב, צריך שיוקח ממקור מים חיים, וד״ל.

לי׳ גֵייט קִינְדֶער צוּ הוּיז, הָארְכְט מַיין רֶעדֶע (יראת ה׳ אלמדכם) אִיךְ וֶועל אַייךְ לֶערְנֶען גָאטֶעס פָארְכְטִיגְקַייט. — יַא יַא, אַייֶער אַנְטְוָוארְט אִיז זֵייֶער גוּט (ענטפער איך איהם) אָבֶּער דָאס אִיז וִויא מֶען זָאגְט: „גֶעשְׁטִילְט דֶעם דוּרְסְט מִיט זַאלְץ-וַואסֶער”, עֶרְסְט אִיז מַיין פְרַאגֶע גְרֶעסֶער, אוֹיף דָוִד הַמֶּלֶךְ אוֹיךְ, עֶר הָאט אוֹיךְ בֶּעדַארְפְט שְׁרַייבְּן „בּוֹאוּ בָנִים” קוּמְט בְּרִידֶער „שִׁמְעוּ לִי׳ הָארְכְט מִיר. — אוֹיף דִיא הַארְבֶּע פְרַאגֶע (ענטפערט מיר יענער) וֶועט אַייךְ דֶער גְרוֹיסֶער וֶועלְט-לֶעהֶרֶער (דאס איז דיא פראקטיקע) גֶעבִּין אַנְטְוָוארְט.

שַׁבָּת נָאךְ מִנְחָה, גֵייא אִיךְ פַארְבַּיי שׁוּל, אִיךְ זֶעהֶע אַגְרוֹיסֶער עוֹלָם (כן ידבו) גֵייט פוּן שׁוּל אוּנ אֵיינֶער צוּם אַנְדֶערְן זָאגְט מִיט עֶנְטְצִיקוּנְג: אָה, הָאט עֶר גִיזָאגְט! עֶס אִיז גִיוֶועזֶן צוּקֶער זִיס. — וָואס הָאט עֶר גִיזָאגְט? פְרֶעגֶען דִיא פַארְבַּייגֵייעֶנְדִיגֶע — עֶס אִיז גִיוֶועזֶן אַחְיוֹת צוּ הֶערֶען (ענטפערט דער צווייטער). — פָארְט וָואס הָאט עֶר גִיזָאגְט? פְרֶעגְט אַדְרִיטֶער, — וֶוער קֶען דָאס גִידֵיינְקֶען (ענטפערט דער ערסטער), נוּר דִיא זִיסְקַייט לִיגְט מִיר אוֹיף דִיא לִיפֶּען. — זָאגְט מִיר אִיבֶּער עֶטְלִיכֶע וֶוערְטֶער, פְרֶעג אִיךְ בַּיי אֵיינֶעם. — וָואס שְׁמַאקְעוֶועט אִיר זִיךְ אַזוֹי? עֶנְטְפֶערְט גָאר אַנַאיֶע צוּרָה, עֶס אִיז גָאר נִיט גִיוֶועזֶן אַזַא הַא-טַא-טַא. בְּקִיצוּר אִיךְ בִּין נָאךְ גִינַאנְגֶען אַהִיבְּשֶׁע צַייט נָאכִין נַארָאד, אוּנ הָאבּ גִיהֶערְט וִויא דֶער שְׁמַאקְעוֶועט זִיךְ אוּנ דֶער זָאגְט הֶעט, הֶעט, אוּנ אַדְרִיטֶער פְרֶעגְט פוּן וַואנֶען אִיז עֶר דָאס דֶער מַגִּיד? אוּנ דֶער פֶערְטֶער מִיט אַנַאיֶעם שְׁפְּרִיךְ וָוארְט, אוּנ וָואס פָארְט הָאט דֶער מַגִּיד גִיזָאגְט? הֶער אִיךְ נִיט אֵיין וָוארְט דִיא גַאנְצֶע וֶועג.

אָה! טְרַאכְט אִיךְ בַּיי זִיךְ, וָואס פַאר אַפְּרַאקְטִיזִירְטֶער חָכָם, אוּנְזֶער קֶענִיג דָוִד אִיז דָאס גִיוֶועזֶן, עֶר הָאט גִיוואוּסְט אַז שְׁרַייבְּן הוֹדָעוֹת „בּוֹאוּ בָנִים שִׁמְעוּ לִי״! דַארְף עֶר נִיט, וַוייל וִויא עֶר אִיז נוּר גִיקוּמֶען אִין אַשְׁטָאט. אִיז שׁוֹין גִיוֶועזֶן גִיפַּאקְט דִיא שׁוּל, מֶען אִיז גִישְׁטַאנֶען אוֹיף דִיא קֶעפּ, הֶערֶען זַיינֶע קְלוּגֶע אוּנ וַוארִימֶע רֶעדֶעס (בִּשַּׂרְתִּי צֶדֶק בְּקָהָל רָב), עֶר הָאט נִיט גִיזַאלֶעוֶועט זַיינֶע קְרֶעפְטִין, שְׁטֵיין אֵיינִיגֶע שְׁטוּנְדֶען אוֹיף דִיא פִּיס אוּנ בַּיידִין פוּן טִיעפֶען הֶערְצֶען, פְלִיסֶען לִיכְטִיגֶע מוּסָר אוֹיף דָאס פָאלְק, אוֹיפְפְלַאהְמֶען זֵייעֶרֶע הֶערְצֶער לִיעבּ הָאבֶּען דֶעם בּוֹרֵא ב״ה אוּנ זַיין תּוֹרָה. עֶר הָאט גוּט גִיוואוּסְט, וָואס פַאר אַטַייעֶרֶע זַאךְ דָאס אִיז, הַיילִיגֶע וֶוערְטֶער וָועלְכֶע גֵייעֶן אַרוֹיס פוּן טִיעפֶען הֶערְצֶען, פֶעלִין נִימַאלְס זֵייעֶר צִיעל. זֵיי מוּנְטֶערִין אוֹיף דִיא הֵיילִיגֶע יוּדִישֶׁע גֶעפִיהְלִין, וָואס זַיינֶען פֶערְשְׁלֶעפֶערְט דוּרְךְ דִיא טִרְדוֹת הַזְּמַן, אוּנ בְּלָאזִין אוֹיף דִיא פוּנְקֶען פוּן אִידִישֶׁע הֶערְץ אַז עֶס וֶוערְט פוּנַאנְדֶער גֶעגְלִיהְט לְשַׁלְהֶבֶת-יָהּ. — עֶר הָאט אָבֶּער דָאס

אייך

איך גיוואוסט, אז דעם יצה"ר שמעקט ניט, אזא קאנקורענט, וועלכער קען פון איהם אב־ציהען אלע קונדין, ער האט דאך גיפייערט אין זיינע רעדעס „נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה, סור מרע ועשה טוב", היט דיין צונג פון שלעכטע רייד, אונ דיינע ליפען—פון ריידען פאלשקייט, ווייך אויס פון שלעכטעס אונ טוה גוטעס. „בקש שלום ורדפהו", היינט וועט ווער שוין ריידין אלשון הרע'לע, ארכילות'ל, אמסירה'לע. קען דאך דער יצה"ר בלייבין אן אשטאך ארבעט. נוא (טראכט דוד ביי זיך), וועט דען דער יצה"ר אזוי גלייכגילטיג זיצין אונ קוקען? ער וועט לאזין זיין קאנקורענט (דעם יצ"ט) פארנעמען אלע זיינע קונדין? מהסתם (טראכט זיך דער יצה"ר) דיא איינינע שעה, וואס דער דרשן זאגט אין שול, איז פאר פאלין, דא קען איך שיין ניט העלפען, אין שול איז דעם יצר טוב'ס פלאץ. אבער ארויס גייענדיג פון שול, אויף מיין פלאץ, דא וועל איך זיי פאר דרייען דיא קעפ מיט אנדערע גישפרעכין. דער זאל זאגין אה, וויא גוט ער האט גיזאגט—וואס אונ ווען איז ניטא—אונ דער צווייטער וועט זאגין העט, העט. דער דריטער וועט פרעגין פון וואנען איז דער דרשן? אונ וויא באלד מען האט ניט איבער גיזאגט איינער פאר דעם אנדערין דעם אינהאלט פון דיא דרשה, וועט שוין ביז מארגין אויס וועבין אין גאנצין, ווערין זיי ווייטער מיינע קונדין וויא פריער. דרום האט דוד המע"ה זיך גיקליגט אונ גישריבען אין דיא הודעות „לכו בנים שמעו לי" איך בעט אייך ליבע ברידער, איהר זאלט ניט לאזין דיא דרשה אין שול, נור נעמט איר מיט זיך אין וועג, גייענדיג פון שול צו הויז, (ודברת בם, ובלכתך בדרך) רעט איבער איינע מיט דיא אנדערע, וואס איך האב יעצט גיזאגט, זייט מקיים „ישמע חכם ויוסף לקח", אמגיד קען אין איין דרשה ניט אויס ריידין אלעס וואס עס פאדערט זיך צו ריידען, נור אקלוגער פאר שטייט פון איין ווארט אויף צעהען. „קחו עמכם דברים" נעמט מיט זיך דיא רייד צו הויז. זאגט דאס איבער פאר אייערע פרויען אונ קינדער, פאר אייערע שכנים. איהר קומט אין אגיזעלשאפט, צום ב"ש אווינטערדיגען שבת-צו-נאכט. גיוואונליך, וויל מען דאך פארבריינגען דיא צייט. נוא וואס טוט מען? גייט מען אנוויילע צום גרינעם טישעל, דא זעט מען זיך שיין ניט ארום וויא דער אווינד ווערט פארשוואונדין אונ עס איז נאך רעכט ביז 3 אין דער נאכט. אז איהר וועט זיי אבער איבער זאגין מיינעם אווארט, וואס איך זאג אייך יעצט „מי האיש החפץ חיים אוהב ימים", וואס איז דאס חפץ חיים, אוהב ימים? פרעגט זיי דעם רעטעניש, דאכט זיך אין יעדער זאך האט דער פרט

אחשיבות

אַחְשִׁיבוּת לְפִי עֶרֶךְ, צב"ש אַהוּנְדֶערְטֶער בִּילֶעט אִיז אַכְּלָל (ער איז כולל 100 רובל) אוּנ 1 רוּבּל אִיז אַפְּרַט, עֶר הָאט דִיא. וֶוערְדֶע 1% פוּן כְּלָל. אוּנ אַזֵיי בַּיי אַלֶע זַאכִין. הַיינְט וואו אִיז פַארְהַאנְדִין אַזַאךְ, וָואס דֶער כְּלָל אִיז נִיט אָב צוּ שַׁאצִין זַיין וִוירְדֶע, אוּנ דֶער פְּרַט הָאט קֵיינֶע וִוירְדֶע? דֶער אַנְטְוָוארְט אִיז, דָאס אִיז דִיא צַייט, קֶען מֶען דֶען אָב שַׁאצִין דִי וֶוערְדֶע פוּן לֶעבִּין? אַטָאג לֶעבֶּען קֶען מֶען פַאר מִילְיָאנֶען נִיט קְרִיגֶען, אוּנ דֶער פְּרַט, הַיינוּ אֵיין אָבִינְד לֶעבִּין הָאט קֵיין וִוירְדֶע, מֶען זוּכְט מִיטְלֶען וִויא דֶער אָוֶוינְד זָאל פֶערְשְׁוואוּנְדִין וֶוערִין, אוּנ דֶער בֶּעסְטֶער מִיטֶעל צוּ דֶעם אִיז אַקֶערְטֶעל, עֶר נֶעמְט צוּ דֶעם אָוֶוינְד וִויא מִיטִין הַאנְד, אַז מֶען זֶעט זִיךְ גָאר נִיט אַרוּם. נוּא אִיז דָאךְ טַאקֶע אַקַשְׁיָא, פַאר וָואס זָאל דֶער פְּרַט נִיט הָאבִּין זַיין וִוירְדֶע לְפִי עֶרֶךְ? דֶער תֵּירוּץ אִיז אֵיינְפַאךְ, עֶס אִיז אַגְרוֹיסֶער אוּנְטֶערְשִׁיעד פוּן דֶעם, וָואס עֶסְט אוּנ טְרִינְקְט בִּכְדֵי עֶר זָאל לֶעבִּין, בִּיז דֶעם וָואס לֶעבְּט בִּכְדֵי עֶר זָאל עֶסִין אוּנ טְרִינְקֶען. בַּיי דֶעם וָואס עֶסְט בִּכְדֵי עֶר זָאל לֶעבִּין, אִיז דֶער לֶעבִּין בַּיי אִיהם דֶער עִיקָר, וַוייל מִיטִין לֶעבִּין קֶען מֶען זִיךְ פַארְשַׁאפִין טַייעֶרֶע סְחוֹרָה צוּ דִי עֶוִוינְקֵייט, בַּיי דֶעם אִיז אַשָּׁעָה אוֹיךְ טַייעֶר, קֶען מֶען דֶען אָב שַׁאצִין דִיא וִוירְדֶע פוּן אַשָּׁעָה? (יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בשה"ז מכל חיי העוה"ב). אַשְׁפַּאס אַזַא גָאלְדֶענֶער יָאהר מַארְק וִויא דִיזֶע וֶועלְט אִיז. מֶען קֶען דָאךְ קוֹנֶה עוֹלָמוֹת זַיין, אַשָּׁעָה לֶערְנֶען תּוֹרָה לִשְׁמָהּ, אַשָּׁעָה גוּטֶע מַעֲשִׂים, אִיז מִיט בְּרִילִיאַנְטִין נִיט אָב צוּ וֶועגִין. — אָבֶּער דֶער וָואס מַאכְט וְחִילוּפֵיהֶן בְּגוֹלָם, עֶר לֶעבְּט בִּכְדֵי עֶר זָאל עֶסִין. דֶער עִיקָר אִיז בַּיי אִיהם עֶסִין אוּנ טְרִינְקֶען, הַיינְט אַז אָן גִיגֶעסִין אוּנ אָנְגִיטְרוּנְקֶען אִיז עֶר, טוּא וָואס טוּט מֶען מִיט אַ וִוינְטֶערְדִיגֶען שַׁבָּת-צוּ-נַאכְט? בְּלַייבְּט טַאקֶע אַקַשְׁיָא. אַזַא קַשְׁיָא קֶען נוּר פַארֶענְטְפֶערִין דֶער גְרִינֶער טִישִׁיל. דְרוּם זָאגְט דָוִד הַמֶּלֶךְ, בְּרִידֶער! זֶעט צוּ זַיין פוּן דִיא קְלוּגֶע פַארְטִיע, וָואס עֶסִין בִּכְדֵי זֵיי זָאלִין לֶעבִּין, וַוייל דֶער לֶעבִּין אִיז אַטַייעֶרֶע זַאךְ, אַז יָא אַזוֹי, אַז בַּיי אַייךְ וֶועט זַיין דֶער „חֵפֶץ" (דער תכלית) דֶער לֶעבִּין „מִי הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים"? דַאן וֶועט זַיין „אוֹהֵב יָמִים" וֶועט אִיר אַטָאג. אֵיין אָבִינְד אוֹיךְ לִיב הָאבִּין „לִרְאוֹת טוֹב" וַוייל אִין אִים קֶען מֶען אַיינְהַאנְדְלֶען טַייעֶרֶע סְחוֹרָה, וָואס נִיט אָב צוּ שַׁאצִין. אַז אִיהר וֶועט מִיט נֶעמֶען מַיינֶע רֵייד מִיט זִיךְ צוּ הוֹיז אוּנ וֶועט דָאס אִיבֶּער זָאגִין אַייעֶרֶע גֶעסְט, וָואס וֶועלִין קוּמֶען צוּ אַייךְ פַארְבְּרֵיינְגֶען דַאן בִּין אִיךְ זִיכֶער, אַז אִיהר וֶועט פֶערְבְּרֵיינְגֶען אַייעֶר צַייט אִין אֵיידֶעלֶע זַאכִין, יֶעדֶער אִין זַיין פַאךְ, וֶועגִין תּוֹרָה, וֶועגִין עֲבוֹדָה, וֶועגִין חֶסֶד, וֶועגִין זִיךְ, וָועגִין כְּלַל. עֶס אִיז דָא גִינוּג וָואס צוּ טָאן, וָואלְט נוּר אַזוֹי פִיל

צייט

צייט גיוועזן מיט גיפיהל. אה! סור מרע ועשה טוב. איז זייער אקורצער זאץ, ער פאר נעמט אבער אגרויסין פלאץ. הכלל דיא פראקטיקע ווייזט אונז, וויא קלוג דוד המע״ה האט גישריבין זיינע הודעות. אונ דער קלוגער דרשן האט איהם גוט נאך גיטאן.

גוט שבת איך, מיין טייערע! הער איך אזיסע בעקאנטע שטימעלע הינטער מיר, איך קער זיך אב, איך דער זעהע (צו מיין גרויסען פרייד) אז שלמה׳לע, פון וועלכען איך האב דיר, ליבער פאטער, גישריבין אין 9 טען בריעף (ס״א ח״ה צד 72). — אגוטער יאהר אויף דיר מיין ליבעס קינד, פון וואנען גייסטו יעצט? — איך גיי פון שול (ענטפערט שלמה׳לע) איך האב גיהערט דעם דרשן. — דער צייל מיר אויך וואס האט ער גיזאגט (פרעג איך איהם), דוא ביסט אוואהלער יונג, איך ווייס אז דוא הארכסט גוט איין.

ער האט געפירט אטייערין גידאנקען (זאגט שלמה׳לע) וועגין דיא מדה פון אמת, ער האט ערקלערט אז דער מענש, וואס גיוואהנט זיך צו זאגין ליגען, ווערט ווייט פון אלע ערהאבענע הייליגע געפיהלען. ער פאר לירט זיין אייגענעם עהרען געפיהל. ער ווערט ווייט פון דער תורה, וואס זיא הייסט „תורת אמת״. ער ווערט ווייט פון דעם בורא, וואס ער איז „אלהים אמת״, קורץ דער פון ער האט קיין פנים אונ קיין ווערטה באיי קיינעם. יעדער ערינטליכער מענש, סיי אידין סיי קריסטען האבין פיינט אליגנער.

זיין הויפט דרשה איז בעשטאנען, אין 2 זאכען (זאגט ווייטער שלמה), ערשטינס האט ער פאר גישטעלט וויא גוט איז, אז מען האנדילט מיט אייגינעם קאפיטאל, אונ דאס צווייטע האט ער ערציילט אז ער ווערט אשותף מיט אבערימטען רעדאקטער אין אבלאט צייטונג. — וואס געהערין אזעלכע רייד צו אדרשה אונ נאך שבת פאר סליחות? (פרעג איך שלמה׳לען). — ערלויבט, ערלויבט (ענטפערט שלמה׳לע), ער האט ערקלערט אזוי: מיר זעהען גאנץ אפטער אין דער וועלט פאסירט, אז מענשין מיט אקליינעם קאפיטאל האבין גימאכט זייער גוט, זיי זיינען גיגאנגען בהדרגה, פריער קליין גיהאנדילט ווייטיג גישווינדילט, ווייניג גידרייט דעם מוח אונ האבין גאנץ פיין פארדינט לעבענס-מיטעל אונ נאך אב גילייגט ארובל אין טאש. נאכהער אז דער בורא האט זייא מצליח גיוועזן האבין זיי פארגרעסערט זייער האנדיל מיט נאך ארטיקלען, ביז וואנען זיי זיינען גיווארין בעזר הבורא גרויסע סוחרים אונ אלעס מיט אייגינעם קאפיטאל. אבער ווער עס האט קיין רובל אין טאש, אונ מוז אנקומען צו אשותף אקאפעטאליסט (וואס ווייס קיין גישעפט ניט) אונ דער אנגעלטיגער מבין איז גינייט צו האנדלען מיט דיא

אַרטיקלען וועלכע דעם רייכן גיפעליג איז, טרעפט פיל מאל, אז מען דרייט אגרויסע ראד, מען בלייבט אהן כח, און אמ"ח אונ דער פריפיט איז זייער געמיין. — מיט דיא הנחה האט ער גימאכט אבעלאנס אין אונזערע גייסטליכע געשעפטן אונ האט געוויזן, אז דער שכל מיט דיא פראקטיקע שטימען ניט. היינו דער שכל ווייזט, אזוי וויא מען קען ניט ארויף גיין אויף דעם העכסטן שטאפיל, וואו מען זאל פריער ניט גיין אויף דעם נידעריגען, איז די ערשטע מדרגה (ד. ה. די גרינגסטע זאך) אין אידישקייט, האלטן דיא מויל, ניט ריידין קיין לשון הרע, רכילות, שקרים, נבול פה אונ דאס גלייכן. ווייל צו דעם דארף מען ווייניג הארעוועץ, נור זיין אשב ואל תעשה. — דער צווייטער שטאפיל איז. זיך אפ היטען ניט צו פאר נעמען אפרעמדין רובל. — אונ גאר דער העכסטער שטאפיל איז, אז לבר ניט פאר נעמען פרעמדע, זאל איך נאך געבין מיינע פארהארעוועטע יעגעס, דאס איז דיא שווערסטע זאך, — דיא פראקטיקע אבער ווייזט פאר קערט, אז בעלי צדקות, געבין נדבות רובלס, 10-רובל'דיגע, הונדערטער, אין דא פיל ביי אידין. ווען אויך דאס איז דיא שווערסטע. דיא גרינגערע פון דעם, היינו ניט פאר נעמען יענעמס רובל, איז שוין דא ווייניגער. וויא אונזערע חכמים ז"ל (וואס האבין גוט גיקענט דיא וועלט) זאגין: "רובם בגזל", דאס מעהרסטע טהייל מענשין פאלין דורך, אין ניט ארויעלין רובל, (אונ וויא דער מעשה אלפס שרייבט (אין ערסטען טהייל זייטע 56) אז פון גרויס ביז קליין, רייך אונ גימיין, מטילי בפרד"ס . . . ונושאי קוקארדעס. דארפין זיך אלע וואשין צום עסין אונ זאגין "שאו ידיכם קודש"), אונ גאר דיא גרינגסטע זאך, היינו זיין אב געהיט פון לשון הרע, רבילות, שקרים, ליצנות, גיפינען מיר גאנץ ווייניג כמעט אחד בעיר (כמ"שאחז"ל וכולם באבק לה"ר). די אורזאך פון דעם (וואס די פראקטיק שטימט ניט מיט'ן שכל) איז נור ווייל מיר האנדלען מיט פרעמדע קאפיטאל — דער גייסטליבער אייגענער קאפיטאל איז יראת שמים (יראת ה' היא אוצרו) דאס איז דער רוח ההיה באופני המעשים, ד. ה. דער גייסטליכער לאקאמאטיף מיט דיא הייליגע פארע, וואס ציהט אלע איידעלע טהאטין, דער גייסטליכער לאקאמאטיף פעלט אונז, אונ אונזער פאזד (פון מעשים טובים) ווערט גאר גיצויגין דורך אפרעמדין לאקאמאטיף מיט דעם נאמען "כבוד", איז דיא מעשים וואס דיא וועלט גיט אונז איהר לאקאמאטיף "כבוד", דיא גייען שנעל אונ גוט, דרום גיפינען זיך ביי אונז פיל גרויסע מתנדבים, ווייל וויא איינער גיט אנדבה מאכט מען איהם גלייך "מי שברך" אין שוהל אונ מען שרייבט איהם גלייך אין דיא בלעטער, עס קלינגט מיט איהם

דיא

דִיא װעלְט, לַיידֶער אָבֶער צוּ דִיא צְװייטֶע מַדְרֵגָה, ד׳ ה׳ נִיט פַאר נֶעמֶען אַפְּרֶעמְדִין רוּבְּל, נִיט אוּנְז דִיא װעלְט נִיט אִיהר לָאקָאמַאטִיף. הָאבִּין מִיר דֶען גִיהֶערְט אַמָאל אִין אַשוּל אַזַא נוּסַח מִי שֶׁבֵּרַךְ: מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, הוּא יְבָרֵךְ אֶת ר׳ פב״פ בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא גָזַל וְשֶׁלֹּא עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ. דֶעם פַייף פוּן אַזַא לָאקָאמַאטִיף הָאבִּין מִיר נִימַאלְס גִיהֶערְט, דְרוּם אִיז אַזַא זָארְט װָאהלְטְהַאט בַּיי אוּנְז זֵייעֶר װֵיינִיג. נוּר װַייל צַייטִין װייס, נִיט דִיא װעלְט אוּיף אַזַא מִין סְחוֹרָה אוּיךְ אַשְׁלֶעפּ צוּג, ד׳ ה׳ עֶטְװָאס טְרָאגְט אִיהם דִיא װעלְט יָא מִיט, הַיינוּ. װֶען עֶר אִיז אַעֶרְלִיכֶער מַאן, קְרִיגְט עֶר [illegible] דְרוּם גֶעפִינֶען זִיךְ נָאךְ 40% װָאס הִיטֶען זִיךְ אוּיס פוּן פַאלְשְׁקַייט אוּנ גְנֵבוֹת. לַיידֶער אָבֶער צוּ דֶעם אַרְטִיקֶל סְחוֹרָה פוּן לָשׁוֹן הָרָע וּרְכִילוּת, לֵצָנוּת, בַּ[illegible]מְט מֶען פוּן דֶער װעלְט אַפִּילוּ קֵיין טָאוַוארְנֶעם-צוּג אוּיךְ נִיט. װֶער װֶעט שְׁרַייבִּין אִין דִיא בְּלֶעטֶער אוּנ רִיהְמֶען יֶענֶעם אוּנ יֶענֶעם װָאס עֶר אִיז נִיט קֵיין לֵץ, נִיט קֵיין בַּעַל לָשׁה״ר, װֶעגִין דֶעם אִיז אָב גִירֶעט. אִין גְעפֶּענְטְהֵייל דִיא לֵצִים זַיינֶען פִיל מָאל דִיא עֶרְסְטֶע װָאס קְרִיגֶען אוּיבִּין [illegible] אִין דִיא בְּלֶעטֶער, אַפִּילוּ אַמִי שֶׁבֵּרַךְ הָאבִּין מִיר אוּיךְ קֵיין מָאל נִיט גִיהֶערְט אִין אַשוּל: מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אי״ו הוּא יְבָרֵךְ אֶת ר׳ פב״פ בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יָשַׁב בְּמוֹשַׁב לֵצִים וּבַעֲבוּר שֶׁלֹּא דִבֵּר לָשׁוֹן הָרָע וּרְכִילוּת, אוּנ צוּ אַקְרֶעדִיט מַא[illegible] דָאס אוּיךְ װֵיינִיג אוּיס, עֶר מֶעג חָרוּב מַאכִין דִיא װעלְט דוּרְךְ זַיין בִּ[illegible] צוּנְג, פוּן דֶעסְט װֶעגִין קְרִיגְט עֶר קְרֶעדִיט. דְרוּם אִיז װֵיינִיג דָא, װעלְכֶע [illegible]ק אָב גֶעהִיט פוּן לשה״ר, װֶען אוּיךְ דָאס אִיז דֶער עֶרְסְטֶער שְׁטַאפִּיל אִין מַעֲשִׂים טוֹבִים. — דָאס לֶערִינְט אוּנְז דֶער בֶּערִימְטֶער רֶעדְנֶער (דוד המלך ע״ה) לְכוּ בָנִים שִׁמְעוּ לִי, יִרְאַת ה׳ אֲלַמֶּדְכֶם״ אִיךְ װעל אַייךְ לֶערְנֶען צוּ הַאנְדְלֶען מִיט אֵייגֶענֶעם קַאפִּיטַאל (מיט אביסעלע יראת שמים), דַאן װעלֶען אַייעֶרֶע מִסְחָרִים גָאר אַיין אַנְדֶער פָּנִים הָאבִּין, שְׁפְּרִינְגְט נִיט מִיט אֵיין מָאל. גֵייט דַרְגוּת װייס. פְרִיעֶר ״נְצוֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע״ הִיט אָב דַיין צוּנְג פוּן בַּאלֵיידִיגֶען דַיין חַבֵר ״וּשְׂפָתֶיךָ מִדַבֵּר מִרְמָה״ אוּנ דַיינֶע לִיפִּין—פוּן צוּ רֵיידִין שְׁמֵייכְלֶעַרַיי אוּנ פַאלְשְׁקַייט, דָאס אִיז זֵייעֶר אַגְרִינְגֶער מִסְחוֹר, מֶען דַארְף װֵיינִיג צַייט, װֵיינִיג קְרֶעפְטִין אַרַיין לֵייגִין אִין דֶעם, אוּנ גְרָאד טְרָאגְט דָאס גְרוֹיס פְּרִיפִּיט, הֶעכֶער 50% רֶוַוח. אַשְׁפַּאס אַצוּגִימַאכְטֶע מוֹיל, כָּשֵׁר אוּנ רֵיין פוּן לָשׁוֹן הָרָע וּרְכִילוּת, שְׁקָרִים, לֵצָנוּת, חֲנִיפָה (כמש״כ הגר״א ז״ל בעלים לתרופה שכל רגע ורגע שאדם חוסם פיו (מלשה״ר כו׳) זוכה בשבילו לאור הגנוז שאין מלאך ובריה יכולים לשער), נָאכְהֶער װֶעסְטוּ פַארְגְרֶעסֶערִין דַיינֶע גִישֶׁעפְטִין, אַיין קֵייפִין נָאךְ אַרְטִיקְלֶען ״סוּר מֵרָע״ אוּיס װַייכֶען פוּן שְׁלֶעכְטֶעס, נִיט פַאר נֶעמֶען יֶענֶעמְ׳ס אַרוּבְּל אוּנ גָאר שְׁפֶּעטֶער, װֶעסְטוּ פִירִין גְרוֹיסֶע גִישֶׁעפְטִין ״וַעֲשֵׂה טוֹב״ גֶעבִין גְרוֹיסֶע

נדבות. בקש שלום ורדפהו" שטארען זיך מאכין ארדנונגען אין כלל נאכין.

אה, טייערע ברידער! וויא גליקליך מיר וואלטין גיוועז, אז מיר וואלטין זיך ערווערבין פיל ווינציג אייגענע קאפיטאל (אוצר של יראת שמים), וואס פאר אפאצאט מיר וואלטין האבין ביי אונזערע שכנים. צווישען זיך ריידענדיג ווער האט אונז אזוי שפל גימאכט, אונ אונזער כבוד ערנידערט צו דער ערד, אז ניט דיא לשה"ר ורכילות, מחלוקת ומסירות, וואס ביי אונז איז מער (גאר נים דער ערד) וויא ביי אלע נאראדען.

נור ליבע ברידער, כל זמן מיר האבין זיך ניט ערווארבין קיין אייגענעם קאפיטאל, קיין היילינע ווארימקייט פון יראת שמים, וואס זאל ציהען דעם פאיאזד פון אונזערע גייסטליכע סחורה, איז אונז גייטיג צוא זוכין שותפים זיי זאלין אונז העלפין מיט זייער קאפיטאל, צו דיא ארטיקלען וועלכע מיר קענען אליין ניט בעהויבין, היינו וויא עס איז ביי אונז נתרבה גיווארין פאלשקייט, פיינע מענשין וואס שטייען אין מזרח, האנדלען מיט סוריא (גיגנב'עטע סחורה). אויך האבין זיך דיא אלטע גראבע עבירות איבער גיטאן אין נייא מאדישע מלבושים אונ טאנצין אנאיעם טאנץ, גנבה, גזלה ורציחה האט מען היינט משנה השם גיוועז אונ מען רופט זיי: "באנקראט", "גימאכט פלטה" (את נאך אזעלכע ליעבע הארציגע נעמען) אבער אויף פראסט מאמע לשון הייסט דאס "גנב", "גזלן", "ראזבאיניק", אונ ווער רעט וועגין לשה"ר, רכילות, גבול פה וליצנות, דיא שטייען אויבין אן אין שול אונ פירין אלעמען פארין נאז אונ מאכין חרוב אונזערע בתי מקדשים (מקדש מעט). צו דיזין ציעל (היילין דיא גרויסע וואונדין פון אונזער פאלק) רעכין איך, ווערין אמיט גליד מיט א ארינטליכען רעדאקטער אונ וועל זאגין צו מיינע שרייבער: גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו", ד. ה. זיי זאלין מעלדין אין רעדאקציע דיא ארענטליכע מענשין, דיא אנשי אמת וועלכע געפינען זיך אין יעדער שטאט, וואס זייער גישעפט איז ראיעל, וואס זייער ווארט איז היליג. מען זאל וויסין אז אויף זיי קען מען זיך אנטרויען, סיי אין קויפין סחורה, סיי אין פארקויפין. מאכין אהויבין מי שברך, וואס זאל זיך הערין אין דער גאנצער וועלט: מי שברך אבותינו הישרים והתמימים הוא יברך את ר' פב"פ בעבור שלא גנב ושלא רצח, ד. ה. אויף פראסט זארגאן. אז ער נעמט קרעדיט ווייס ער אז מען דארף צאלין. — אז יענער גיט געלט — דארף מען איהם געבין ראיעלע סחורה. ואת ר' פב"פ בעבור שלא דבר לשה"ר, וואס ער האט קיינעם ניט בעלידיגט, וואס יענעמס כבוד איז ביי אים טייער וויא זיין כבוד, אונ די גאנצע וועלט וועט ענטפערין אמן.

איך גלויב ווען עס וועט זיך סטרויען אזא ליגע, וועלין זיך גיפינען אסך פאסאזירען, ד. ה. עס וועלין נתרבה ווערין פיל ארענטליכע לייט

וואס

וואס זייער משא ומתן וועט זיין באמונה, ווס דאס איז זייער טייער ביי דעם בורא (עיניך הלא לאמונה, ירמי' ה'. אמונים נוצר ה', תהלים לא). עס וועט נתרבה ווערין פיל בשרה ריינע מיילער, ריין פון לשון הרע (רכילות, מחלוקת, קללות, שבועות שקר, לצנות, נבול פה, חנופה, שקרים). מיט איין ווארט עס וועלין וואקסין צוויסען אונז אנשי אמת שונאי בצע. צום אנפאנג וועט אפילו זיין שלא לשמה, אבער מיט דער צייט, אז מיר וועלין נור טועם זיין דעם גישמאק פון אמת (וואס איז נאך אזוי זיס וויא אמת?), וועלין מיר קריגען אגרויסע ליעבע צו איהם אונ עס וועט זיין ריין לשמה. דאן וועט אונזער טעלעגראפענער אפאראט *) אן הייבין צוא ארבייטען אין היילינען ארט. אונזערע תפילות וועלין גלייך ארויף גיין אויבין אונ ווירקין פיל גוטעס אויף אונז. אונ אז דער אמת וועט אנהייבין צו וואקסין ביי אונז אונ ארויס געבין שמעקענדע בלומען (אמת מארץ תצמח) וועלין מיר ערסט פארשטיין דיא גירעכטיגקייט פון דעם בורא'ס הנהגה, אז זיא איז דורך אויס אמת אונ צדק (וצדק משמים נשקף) אונ דאן וועלען מיר גיחתמעט ווערין לשנת גאולה פון דעם וואס הותמו „אמת". אמן.

וואס זאגט איר, ליבע לעזער, וויא דיא וועלט ווערט קליגער אונ קליגער. אונזער קלוגער דרשן האט פון דוד המלך'ס רייד ערפונדען אנייעם נוסח הודעות. היינטיגער יצר הרע איז אבער נאך קליגער, ער לאזט גאר היינטיגע יונגע לייט ניט אריין שמעקען אין שול, ער ציטערט פארין פראקטישען פסוק „שמעו ותחי נפשיכם" ד. ה. הארכט ברידער, קלוגע ווארימע רייד פון אונזער היילינען תנ"ך, פון אונזערע חכמי המדרש! וועט איר בעלעבין אייערע געפיהלען, — אייער פערשמאכטע זעלע, וואס איז צוריצט פון דיא עקילהאפטע גישפרעכין, וועלכע איר הערט זיך אן אין די פאבריקען, אין די דומע גיזעלשאפטין ... אונ פיליכט בין קומען ימים נוראים אין שול. וועט מען הערין אייניגע ווארימע ווערטער פון רב העיר אונ אין מאנכע ערטער פון איין ארענטליכען רב מטעם הממשלה, וועט אפשר אגוט ווארט, מאכין איין ארט, פאר אפונק אמת, עס זאל אריין שיינען אין הארצין, האט דער יצה"ר צו דעם אויך גיפונען אמיטל, מען זאל ימים נוראים דאווענען אין אחתונה זאל. דא איז ער שוין זיכער פון אלעס. דער יצה"ר האט דא נאך אקוק, דער זאל וועט איהם דער מאנען

*) דיא מויל אונזערע איז אגייסטליכער טעלעגראפענער אפאראט. וואס מיר ריידין דא ווערט אין דיא זעלבע סעקונדע אב גיטעלעגראפירט. אויפ'ן היממל-אפאראט (דאס פערבלייבט דארטן, מען ווייזט דאס דעם מענשין ליום הדין, ומגיד לאדם מה שיחו). דער מויל-וואונדערליכער-אפאראט פאדערט קיין טעלעגראפנעם דראט ניט. וויא עס איז יעצט ערפונדין גיווארין אטעלעגראפנער אפאראט, וואס דארף קיין דראט ניט.

מאגען, וואס ער האט דא נעבען גיטאנצט מיט יענע אונ יענע פרייליך אונ מיט וועמען ער רעכינט מארגין צו טאנצין. היינט וואו איז שוין דיא היילינע גיפיהלין, וואס דער ימים נוראים בעגייסטערט יעדער אידין? מערקווירדיג זיינען דיא פלעגער פון יצה"ר (הלואי וואלטין מיר זיך לערנען פון איהם צו קליבען זיך אזוי ווייט אין יראת שמים). מיר וועלין בן זיין לכף זכות. ווייל אב שטיין אין שול אפאר שעה אין איינגשפאנט, הערין אמגיה, איז פילייכט אנדערע צו שווער (הגם אין טאטער אויפ'ן גאלערקע איז אמאל אדעספערע איינגשפאנט) (? !)

האבין מיר זיך גיקלינגט צו שיקן א"רעדנער" יעדערין אין שטוב, גיוואהנליך אין ארוהיגע צייט, בעת מען ליגט אנגישפארט אויפ'ן זאפע אדער אויפ'ן באלקאן אונ דער רעדנער וועט וועלין מיט אים אוויילינקע שמועסין וועט ער גיוויס איינהארכין.

איך האב מיט איהם אב גירעט פאראויס, פילייכט וועט ער אנטרעפין אנעלכין, וואס רוהיג אונ זאט וועט ער אויך ניט וועלין מיט איהם פארברייגגען (אקשיא אויף אמעשה!), ער קען אים נאך אשפיי טאן אין גיזיכט אונ אנטלייפין בעסער צום גרינעם טישיל, זאל ער ניט פערלירען דעם מוטה. ער דארף ניט פערגעסין, אז גדולים וטובים ממנו האט דאס אויך אמאל פאסירט, אונזערע בערימטע רעדנער ישעיה אונ ירמיה הנביא האבין אויך גיזאגט „פני לא הסתרתי מכלימות ורוק", פון דעסט וועגין זיינען זייא ניט נתפעל גיוואורין. דיא טפשים וואס האבין זיי בעליידיגט זיינען גיבליבין טפשים אונ זיי זיינען גיבליבין אויף עוויג לתהלה ולתפארת ביי אלע נאראדין.

ביי מיין ענדיגען די פאררעדע, רעכין איך צו דער מאגען אייך, ליבע לעזער, נאך אמאל, אז עס איז אהוב קדוש אויף יעדער בעל רעיון, וואס קען שרייבין איידעלע רעליגיאזע גידאנקען, ער זאל שרייבין מאמרים בדרך ספור אדער רעדעס אויף זארגאן אונ מוציא לאור זיין, אב ראטעוועין דעם נאראד, מען זאל ניט פארפלייצט ווערין אין דעם מבול פון הפקרות, וואס שטראמט אויף אונז ביי דיא לעצטע צייט. דעם וואס איז שווער אליין צו דרוקין, זאל ער זיך ווענדין למחזיקי הדת, אדער צו מיר, וועל איך איהם בעה"י מוציא לאור זיין, אזוי וויא איך האב יעצט מוציא לאור גיוועזן דעם „המטיף". אונ לבד וואס איר וועט מחיה זיין אלפי נפשות מישראל וועט איר אויך רואה ברכה זיין פון אייערע ארבייט. אונ איר רעדאקטארין פון זארגאנישע בלעטער, ערבארימט זיך אויף אייערע ארימע ברידער, נעמט ניט צו אין אייערע בלעטער דיא שמאטאווע ארטיקלען, וואס קומען נור אויס צו לעשין דעם פונק אמונה ואהבת התורה. פיל יונגע מענשין גייען נעבעך ארום מיט אמאגען-פעהלער פון אייערע טובלע בלינצעס, וואס איר האט זיי טראקטירט אין אייערע שבועות בלעטער. מאכט ניט פון אייער פריינד אידין פיינד. פאלגט אמאל אקלוגערין פון זיך, אייער גוטען – פריינד

בן־ציון אלפס.

ו' לסדר צדק צדק תרדוף, תרס"ג, ווילנא.

הַמַּטִּיף

הטפה ראשונה לראשון דסוכות התרנ"ו.

דִיא װעלְט-סֻכָּה. —דִיא אֲסֵפָה. —דִיא אוּשְׁפִּיזִין.

אִין דִיעזֶען טָאג הָאבֶּען מִיר גֶעלֶעזֶען דִיא הַפְטָרָה פוּנ'ם נָבִיא זְכַרְיָה, אַיינֶער פוּן דִי לֶעצְטֶע 3 נְבִיאִים װָאס זֶענֶען בַּיי אוּנְז, פְּרָאפֶעטִישֶׁע פָאלְק, גֶעװֶען.
דִיעזֶער נָבִיא זָאגְט אוּנְז אָן: אַז מִיט דֶער צַייט װֶעט אַ גְרָאמַאדְנֶער קָאנְגְרֶעס פוּן פֶאלְקֶער פִיעל אִין דֶער הֵיילִיגֶער יְרוּשָׁלַיִם זַיין, צוּא פַייֶערְטָאגֶען דֶעם סֻכּוֹת, אוֹיךְ דִיא קַאטַאשְׁטְרָאפֶע דֶעם נִיט קוּמֶענְדֶענְס הִיעֶן.
אוּן בִּכְדֵי צוּ גֶעבֶּען אַייךְ דָא אַיין בֶּעגְרִיעף, אַייךְ עֶרְקְלֶערֶען דֶעם אִינְהַאלְט פוּן דִיעזֶע אֲסֵפָה, צוּ בֶּענֶעהְמֶען װָארוּם אִיז פִיר זַיי בֶּעשְׁטִימְט נוּר דָער פַייֶערְטָאג סֻכּוֹת אוּן נִיט פֶּסַח שָׁבוּעוֹת? — אַלְזָא גֶעפִין אִיךְ מִיר יֶעצְט צוּ דֶערְמָאהְנֶען אַייךְ דָא אֵיין זַאךְ װֶעלְכֶע אִיךְ מִיט אַייךְ צוּ זַאמְמֶען װַייסֶען דִיעזֶעס, נוּר דִיא צַייט, דִיא צַייט! זִיא, אִיז דָערַיין שׁוּלְדִיג! זִיא פֶערְגֶעסְט פוּן אוּנְז מִיט אִיהְרֶע דַאֲגוֹת אַלֶעס װָאס מִיר הָאבֶּען צוּ גֶעדֶענְקֶען.
דֶענְן זַיט װִיסֶען, אַלֶע װָאס זֶענֶען פֶערְהַאנְדֶען מִיט מִיר דָא יֶעצְט! דָאס מִיר זֶענֶען אוֹיךְ אַמָאהְל אַ פָאלְק מִיט אַלֶע פֶאלְקֶער צוּ גְלַייךְ גֶעװֶען! אַ פָאלְק אוּן קָאנִיגְרַייךְ, אַ פָאלְק מִיט אַ מְדִינָה אַ אֵייגֶען לַאנְד, אַ פָאלְק אַיין אַרְטִיקֶעל, אַ פָאלְק מִיט כֹּחַ אוּן מֹחַ, רֶעלִיגְיֶע מִיט פֶערְשְׁטַאנְד, אַ פָאלְק װָאס הָאט גֶעהַאט הַאנְד אוּן הֶערְץ, אַ פָאלְק װָאס הָאט זִיךְ גֶעלָאזֶען אַיין עֲװִיגֶען נָאמֶען אִינ'ם עֲװִיגֶען תנ"ךְ (בִּיבְּלִי) װָאס װֶעט זָא לַאנְג װִיא דִיעזֶע הִימְמֶעל אוּן עֶרְד שְׁטֶעהְן! אוּן אַלְלֶעס מִיט זַיין טַאלֶענְט, מִיט זַיינֶע פֶעהִיגְקֵייט אִין אַלְלֶעס.
נוּר מִיר בֶּעדַארְפֶען אָבֶּער אוֹיךְ נִיט פֶערְגֶעסֶען, אַז נִיט װִי אַלֶע לַייטִישֶׁע פֶאלְקֶער זֶענֶען מִיר יוּדִישֶׁע פָאלְק, גֶעװֶען, אוּנ זֶענֶען, פוּן אַמָאהְל בִּיז יֶעצְט מִיט דֶעם נָאמֶען „עַם מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים, גוֹי קָדוֹשׁ" טִיטוּלְ'ט אוּנְז גָאטט אִין זַיין תּוֹרָה; מִיט דֶעם נָאמֶען „עַם-הַסֵּפֶר" „לִיטֶערַאטוּרְנֶע פָאלְק" רוּפְט אוּנְז אָן דֶער עַרְבִישֶׁער אַלְקָארַאן; אוּנ מִיט דֶעם נָאמֶען „גֵייסְטְלִיכֶע פָאלְק" „עַם הָרוּחַ" רוּפְט אוּנְז דִי װֶעלְט. דֶענְן װִי אַ מָאהְל זָא יֶעצְט זִיבֶּערְן מִיר זִיךְ נִיט אוֹיף גָאלְד, פֶּערְל.

קארעטעס

קאַרעטעס, קערפּער אונ מענשליכע מיטעלן, נור אויף דעם מלך מלכי המלכים'ס הילפע אונ חסד, „הושע־נא! אנא ד' הצליחה נא!“ די זענען אונזערע אינסטרומענטען, דיא זענען אונזערע מיטלען, מעהר נישט! — זא וויא אונזער דוד, וויא אונזער חזקיהו געגען גלית אונ סנחריב; וויא אונזער אַרכיטעקט זרובבל פונ'ם 2־טען בית, וואס האט פונ'ם בונה ירושלים, פון גאטט זעלבסט, איין בעפעהל דורך זיין נביא זכריה בעקומען, וואס זאגט איהם אן אז: „לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי!“ דענן זאי וויססען, אז דיא אַנטיסימיטען, דיא ישראל'ס געגנער וועסט דוא ניט מיט קארפּערליכע מיטעלען שטיללען, נור מיט גייסט, מיט פאלקס־העלדענ־מוטה, מיט תקוה אונ בטחון, מיט נאַציאָנאַל־שטאָלץ וועסט דוא זייא שטירצען, דענן נור דאס איז דער אסענס פון דיין פאלקס־קראַפט פון עוויג ביז היינט! דאס איז דיין עקסטראַקט וואס מאַכט דיך פאַר אַ פאָלק אויף דער וועלט; וואס אַזא מאַטעריאַל בעדאַרף קיינע לאַנד, קיינע אימענייע האבען, וואו דוא ביסט ביסטו אַ פאלק! דו לעבסט נאָך אויך היינט!

מעהר פון צוויא טויזענד צוויא הונדערט יאר וועדט אין דיזען סכות זינט אונזערע עלטערען וואס זענען פון גלות בבל אויפגעגאַנגען, אונ דיזעס „עם־הספר“ מיט זייער פאַרשטעהער „עזרא הסופר“ האָבען אַ חנוכת־הבית דעם 2־טען אין דיזע טאג געפּראַוועט מיט גרויס פּאַראַד אונ שמחה, וואס ניט מיר קענען זיך אַזוינס פאָרשטעלען, באופן וואס מיר בעדאַרפען ניט פערגעססען, אז זייא זענען דאך שוין אויך ניט זעלבסטשטענדיגע געווען, נור אונטערן שוטץ פון פּערסיע געזעססען, אונ זייער בית איז געגין דעם ערשטען פיעל פיעל נידעריגער געווען, פריידע־טרעהרען מיט קלאגע האבען זיך צוזאַממענגעמישט, דיא אַלטע מיט דעם יונגען דור וואס זענען דאמאלס געוועזן האבען איין גייסטליכען קאָנטראַסט געפיהרט, דיא אַלטע וויינען אין זייער דענקען נאך דעם פראַכט דעם ערשטען בית, אונ דאך האבען דיזע יונגע זיך משמח בהלקם געווען מיט זייער מצב, זייא האבען געהאפט אויף דער הילפע אונ שוטץ פונ'ם עוויגען, אז ער וועט אויף זייא זיין „סכת־שלום“ פערשפּרייטען, ער וועט דיא „סכת־דוד“ נייטער גרינדען און אונטער זיין „צל־סכה“ זייא באַדעקען און שיטצען.

אט מיט דיזען געדאַנק האבען יענע עלטערען סכות געפּראַוועט, זא וויא עס שטעהט אין פסוק (נחמי' ח) „ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סכות, וישבו בסכות“, געמאַכט, און געזעססען! אבער וויא געזעססען? ניט נור מיט'ן קארפער, ניט נור זא וויא אונזער זיטצען! נייערט מיט „ראשם ורבם“ בסכה,

מיט

מיט קאפף אונ גייסט, מיט ענערגיע און געפיהל, א סכה אין פשטות און אין רמז, אללעגאריש!—

מיר וועלען ניט לייקענען פון אייך ברידער וואס אין סוף פסוק שטעהט דארט אז: „כי לא עשו כן מימות יהושע", ד. ה.: אזא סכה האבען יודען שוין לאנג געמאכט, פון יהושע בן נון אן? נור מיינט ניט אז דאס איז פשוט, אז פון יהושע'ן אן ביז עזרא'ן האבען אונזערע עלטערען קיינע סכות געמאכט, גאטט באוואהר! אונזערע חכמי התלמוד (אין מסכת ערכין לב) ערקלערען דאס אויך אללעגאריש, זייא זאגען: ד. ה. זא וויא אין דעם אנפאנג זייער אנקומען אין זייער לאנד האבען זייא דאך ארענטליך געהיט שמיטות, יובלות, מקדש געוועזען דיא קרעפאסטין, געגעבען תרומות, מעשרות אד"ג, אזויא ד"ג האבען דיזעס געהיט דיא אללע וואס מיט עזרא'ן פון בבל זענען געקומען, ד. ה. זייא האבען דיזעס מקיים געוועזען אין פשט אויך אין רמז, זייא האבען זייערע ארעמע געשיצט, זייערע גוטע זיטטען זויבערע רייניגע צוריק פון בבל מיט-געבראכט, אברהם אבינו'ס דעם נדיב'ס אנקלעך זענען פון זייער עלטער-פאטער ניט פערפרעמדעט געוואָרען, זא וויא ער האבען זייא דעם גאנצען ערד-קוגעל צוא דעם וועלט-בעל-הבית געגעבענט, „כי לו הארץ" זיינס איז דיא ערד! והארץ לא תמכר לצמיתות, כי גרים ותושבים אתם עמדי (ויקרא כה), ניט דו ביסט אויף דיין גרונד אהערר! דוא מענש! לאז זיא רוה שמיטה, זאלין עלענדע ארעמע געניסען פון איהר! פערקויף זיא ניט אויף עוויג! דוא, בן-אדם! דוא ביסט אויך אגר, א פרעמדלינג ביסטוא בייא מיר! מען לעבט ניט עוויג! ...

ד"ג זייער פאמיליע זויבער געהאלטען. דיא אססימילאטארין פון דיא פרעמדע פרויען אבגעשיידעט, דיא פאלקס יחוס מקדש געוועזען, אט דאס הייסט א וואנט א חומה פיר זייא געמאכט. — דאס זעלבע האבען זייא מיט תרומות אונ מעשרות*) זייערע פאלקס-לעהרער, דיא גייסטליכע כהנים געשטיצט. דאס איז אללעס בייא זייא געשעהן, דענן זייא האבען דיא סכה מיט אללעם פינקטליכקייט געהיט, מיט אידעאל אונ גייסט, מיט קאפף אונ הארץ; זייא זענען אין „צל סכה" פונ'ם „צל שדי" געזעסען, זא וויא אין דיא גוטע יאהרען אין יהושע'ס צייטען אז דיא לאנד איז זייערע געוועזען באמת. אט זעלבע סכה-לייט האבען כבוד געגעבען זייערע עלטערען די 3 אבות, דוד'ן, שלמה'ן אד"ג, ניט וויא מיר וואס פערלאדען דיזע הייליגע גאסט צוא זיך אין סכה נור מיט דיא „אושפיזין" זאגען, וואס שרייען: „עולו אושפיזין עילאין, עולו!" געהט אריין, קומט היר, הייליגע

*) לעז דורך דעם צווייטען בריף (אין מעשה אלפס ח"ג) ווערסטו עס גוט פערשטיין.

הייליגע ערהאבענע גאסט, קומט! דענן וואס האבען זעלכע היילינע נשמות וואס שיטצען זיך שוין לאנג אונטער „צל כנפי השכינה״? וואס בעדארפען זייא אונזער כבוד, אונזער סכה? פיעל מעהר כבוד וואלטין מיר זייא פערשאפט ווען מיר וואלטען אין זייערע מדות געגאנגען, אונ ארעמע אויף יום-טוב סכות גענומען! דאן וואלט פיר זיי אונ פיר אונז א כבוד געוועזן!

אט דאס, איז אויך דער מיין פון אונזער נביא זכריה אין דער היינטי-גער הפטרה, וואס ער זאגט: אז נאך דעם טיראנישען כאראקטער, נאך דער אונגריינער אינטריגע וואס דיא אפריקאנישע ווילדע פאלקער וועלען אם ענדע אין גאנצעם פאלק ווייזען, — וועלען דיעזע פאלקער ערשט גאנצעם השגחה דערקענען, דען: „והי׳ ד׳ למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ד׳ אחד ושמו אחד״! דיא קולטורע פון דיא קלארע זויבערע ציוויליזאציע וועט ערשיינען אויף דער וועלט... אין גאנצעם וועלט-סכה וועט ליכטיג ווערען; זיין טיש וועט פיר אללע מענשען גלייך געגרייט זיין, ארעם אונ רייך וועלען פון זיין שפייזע געניסען גלייך, דיעזע פיעל גאסט וועלען אין סכה אריין; אויבען-אן וועלען אונזערע אבות דיא אושפיזין זיטצען, זייא וועלען פון אללע קינדער נחת שעפען! אללע וועלען נטילת ידים ברויכען*), מיט ריינע הענט, מיט זויבערע הארצער, אונ משיח וועט אויפען כוס אם לעצט א ברכה מאכען, אונ מיר אללע וועלען נאך איהם זאגען: אמן!

המטפה שניה לשבת חוה״מ סכות.

דריא ווירטין אין בית ישראל. — דרייא סעקטען. — דיא חכמה אונד פולוואריק. — דער רעגען. — 100 יאהר פון ווילנא׳ר גאון׳ס פטירה, 19־טען תשרי תרנ״ח. —

ברידער! אט ערשט האבען דא אונזערע אויערען געהערט איינע ווידער-הערלענדע שטימע פון אונזער שלמה המלך אין דער קריאה פונ׳ם קורא אין זיין ספר קהלת, ער זאגט (אין 7-טען קאפיטל 11-12-טען פסוק): „חכמה איז גוט מיט א אימעניע צו האבען, אונ נאך מעהר צוא דיא זאננעקוקער, דענן וואו חכמה דארט איז געלט, אונ א יתרון האט דער דעת, דענן דיא חכמה בעלעבט איהר הערן״.

על פי פשט באנעהמען מיר ניט דיעזע קלוגע ווארטען, דען וואו געלט איז

---

*) לעז דורך דעם פרק „אמציאה פון אגנב״ (אין מעשה אלפס חלק א) ווערסטו גוט פערשטיין דעם גידאנקען.

אִיז ע"פ רוב נִיטָא-קֵיין חָכְמָה, אוּנ וואוּ זִיא אִיז דָא אִיז דָארְט-קֵיין גֶעלְט פֶערְהַאנְדֶען. אוֹיךְ בֶּעלֶעבְּט דִיא חָכְמָה אוּנ דַעַת, דַאבְּט אוּנְז, גָאר וֵוייניג אִיהְרֶע חֲכָמִים?

וֶוער פוּן אַייךְ גֶעדֵיינְקְט דָאס מִיר הָאבֶּען אִינ׳ם עֶרְשְׁטֶען טָאג סֻכּוֹת עֶרְקְלֶערְט דָא וֶועגֶען דֶעם דוֹר וָואס זֶענֶען מִיט עֶזְרָא הַסּוֹפֵר פוּן בָּבֶל אַוֶועק אוּנ אִין אוּנְזֶער הֵיילִיג לַאנְד צוּרִיק גֶעקוּמֶען, אוּנ מִיט זִיךְ זֵייעֶר פָאלְקְס-שְׁטָאלְץ אוּנ רֶעלִיגְיָאנְסְקְרַאפְט פָאלְקָאם גֶעבְּרַאכְט, דִיא אַלְלִיגָארִישֶׁע סֻכַּת-דָוִד אִין גַאנְצֶען אוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט, זֵייעֶר טַהֲרַת-מִשְׁפָּחָה זוֹיבֶער גֶעמַאכְט; נוּר ווייסְט אִיהר דֶענְן דֶעם אַייזֶען-גְרָאבּ, דָאס שְׁטִיקֶע וָואס הָאט וִוידֶער דִיזֶע סֻכָּה צוּ דֶער עֶרְד גֶעשְׁטִירְצְט? ווייסְט אִיהר דֶענְן דֶעם בֶּעזִים, דִיא בַּארְשְׁט וָואס הָאט אוּנְזֶער לַאנְד, אוּנְזֶער בַּיִת, אוּנְזֶער פוּלְוַוארִיק צוּזַאמֶען מִיט אוּנְזֶערֶע יֶענֶע עֶלְטֶערֶען פוּן דֶער וֶועלְט אוֹיסְגֶעקֶערְט? —אַלְזָא גֶעפִין אִיךְ מִיר דִיזֶעס אִין דִיזֶען שְׁטֶעלֶע אַייךְ אַזוֹינְס עֶרְקְלֶערֶען, דַאנְן וֶועלֶען מִיר גוּט פֶערְשְׁטֶעהֶען וִויא קְלוּג אוּנ אֱמֶת דֶעם חָכָם שְׁלֹמֹה׳ס וָוארְטֶען אִין זַיין קֹהֶלֶת זֶענֶען; אוּנ אִיהר בְּרִידֶער, הָארְכְט מִיט גֶעפִיהְל! —

גֶעצֵיילְטֶע קָן יָאהר זֶענֶען נוּר אָפְּגֶעלָאפֶען פוּן אוּנְזֶערֶע עֶלְטֶערִינְס קוּמֶען דֶעם 2-טֶען מָאהל אִין לַאנְד אִינ׳ם יָאהְר 3303 (נאך יודישען צאהל) בִּיז דִיא יְוָנִים זֶענֶען אוֹיף זֵייא אַ סְכַּךְ גֶעוָוארֶען אִין יָאהר 3449; דִיזֶע שׂוּטִין הָאט זֵייא עֶרְלוֹיבֶּענִים גֶעגֶעבֶּען אִין אַלֶכְּסַנְדְרָה דִיא גְרִיכִישֶׁע רֶעזִידֶענְץ-שְׁטָאדְט צוּא בַּאזֶעטְצֶען; דָא הָאבֶּען זִיךְ דֶער יוּנְגֶער דוֹר, דִיא צְעִירִים, פִּיס גֶעמַאכְט מִיט חֵשֶׁק פוּן דֶער יוּדִישֶׁער סֻכָּה, פוּנ׳ם צֵל שַׁדַּי, פוּן זֵייעֶר יוּדִישׁ פָאלְק, אוּנ אוּנְטֶער גְרִיכִישֶׁען פְלִיגֶעל זִיךְ אִין גַאנְצֶען גֶעלָאזֶען פֶערְבְּלַייבֶּען.— מֶען הַאלְט פֶּעסְט פוּנ׳ם גוּטֶען בִּיסֶען (תורת „הלעיטני נא"), פוּן שְׁנַאפְּס; מֶען מַאכְט שׁוֹין קִידוּשׁ, קִידוּשָׁא רַבָּה אִין דֶער נַייעֶר סֻכָּה, מֶען מַאכְט שׁוֹין אָבֶּער מֶעהר נִיט „אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל עָם" . . . מֶען עֶסְט דִיא סְעוּדַּת יוֹם טוֹב, מֶען לֶעבְּט אַ גוּטֶען טָאג, פֶערְשְׁפָּארְט זִיךְ דִיא הֶענְט וַואשִׁין; מֶען פְרַאוֶועט דִיא אוּשְׁפִּיזִין אִין פְּשַׁט, מִיט גֶאסְט לַאדִין אֵייגֶער דֶעם צְוֵוייטֶען אוֹיךְ דֶעם אֲדוֹן-הַסֻּכָּה, מֶען עֶסְט שׁוֹר הַבָּר פוּן אוּקְרַיינֶער אָקְסִין, לִוְיָתָן—פוּן קַארְפֶּע, מֶען פֶערְגֶעסְט צוּא בֶּענְטְשֶׁען גָאט אוּנ זַיין פָאלְק, זַיין מָקוֹר מַחְצֶבֶת, מֶען גֶעהְט אִין אַלֶעס מִיט פְּשַׁט, אֵיינְפַאךְ הַלְעִיטֵנִי נָא, נִישְׁטָא-קֵיין רְמָזִים, נִישְׁטָא-קֵיין גַייסְטְלִיכֶעס, אַ סֻכָּה כִּפְשׁוּטָהּ, אַ מֶענְשׁ כִּפְשׁוּטוֹ, אוּנ גֶעלֶעבְּט נוּר מִיט פְּשַׁט, אוּנ יוֹצֵא!

גֶעגֶענְשְׁטַאנְד הָאבֶּען זִיךְ אַ סֶעקְטֶע גֶעפוּנֶען מִיט דֶעם נָאמֶען „איסיים"

דאקטורים, צו־פרומע נשמות, וואס האבען געוואלט דעם גייסט א רפואה געבען, נור זייא האבען אבער דיא פארציג צופיעל פארגעבען, דיעזע האבען זיך אויך פון דער יודישער סכה ביסליכווייס אפגעצייגען, זייא האבען זייער פאלק געלאזען, אונ זענען אין מדברות העט העט פער־קראכען, אויף יענעם עולם, אין סודות, אין רמזים אונ פאנטאזיעס, דעם "פשט" אין גאנצען אויסגעוויכט, אין א סכה פון גאלע וואזדוך, לופט, רוחניות, זיך באזעצט, ניטא קיין היסטאריע אין יודישע תורה אונ נביאים! נישטא קיין אברהם אונ שרה כפשוטם ביי יודען! אברהם איז דער רמז דער נפש, שרה דער גוף, דער נפש גיט דעם גוף... ד"ג אלע מצות מיינט מען ניט כפשוטן, ניטא קיין פשט ביי יודען!...

את אזויא האבען דאס דיעזע 2 סעקטיען*) אונזער אמת'ע סכה צער־שמעטערט, אונזער היילינגען רעזידענץ פערניכטעט, אונ אונזערע עלטערין מיט אונז צוזאמען פון פאטערס טיש פערטריבען!...

דיעזע 2 סעקטיען: דיא שפיטץ פערגאטערטע, וואס נור אויפ'ן הימעל קוקען; מיט דער אנדערע וואס נור טיעף, טיעף אין דער ערד קוקען, — דיא ערשטע וואס ליבען נור דעם רמז אונ סוד, מיט דער צווייטער וואס זענען נור אין פראסט פשט, אבער גאנץ פראסט, אין גשם אין חומר אריינגעטהאן, — את זייא האבען זיך אויך אונזער פאטער דעם אלטין ישראל פארגעשטעלט אין זיין צוריק קערענדיג פון דעם לבן דעם ארמני צוא זיין פאטער יצחק קומען; "ויאבק איש עמו" א איש ראנגעלט זיך מיט איהם ער וויל איהם צוא דער ערד שטירצען, וויא אזוי? מיט וואס? — דער צל־שדי שטעלט איהם אבער פאר אפצענקע: ער דערזעט דיעזע 2 סעקטיען, דיא צדוקים אונ איסיים, א פערצייטיגען גוי פון דיא אומות הקדמונים, מיט א עכט מתקדש און צדיק א הימעל־מענש; אונ דאדורך זייא וועלען זיינע קינדער צוא דער ערד געהן, דען דיעזע וועלען אויף זייער "פאלקס־סכה" פאר "סכך" קריכען... זייא וועלען זיך אונטערנעהמען דיא קינדערלאך פאדעגאגיקער זיין, אי רבנים אי וועג־ווייזער, זייא שיטצען פון קעלט אונ היטץ, זייא אויפין קאפף רייטען.... את איז דיא סכה פארטיג מיט דיא ביינער! זיא פאלט אויף דיא היושבים תחתיה, וואס זיטצען אונ ווארטען אויף דער צייט וואס דיא סכה זאל זיך אויסבעסערען, אונ זייא זאלען זיך זייערע צוקרימטע ביינער אויסגלייכען!...

אין דער ליטא אונד פולין דעקען איינינגע די סכה מיט יאלקע, מיט שטעכיגע דארנער, מיט קנאים איסיים... חלילה זייא מיט א מינסטען

*) עי' מעשה אלפס ח"ר צד XI על פסוק "מי יודע רוח בני האדם".

פינגעריל

פִינְגֶערִיל בַּארִיהְרֶען, מִיט פְּשַׁט זַייא צֶעפֶּען! מֶען וֶועט זִיךְ מִיט בְּלוּט בֶּעגִיסֶען!...

אוּנ אִין קְלֵיין-רוּסְיָא בַּייא פִיל יוּדֶען, ד״ג אִין פְּרַאנְצְיֶע, בְּרִיטַאנְיָא אוּנ אַמֶערִיקָא, אִיז אַ מִינְהָג׳ל מִיט צִירֶעט, מִיט טְרַאסְנִיק פּוּסְטֶע, פּוּסְט פוּן אַלֶעס, מִיט צְדוּקִים׳לֶעךְ, מִיט פְּרַייאַדַיינְקֶער, רֶעפָּארְמֶער, אַסְסִימִילַאטָארִין אוּנ יוּדֶעפָאבֶּן, — מִיט זֶעלְכֶע סְכַךְ דִיא סֻכַּת יִשְׂרָאֵל אִיבֶּער קָאפְּ דֶעקִין!... אַךְ, לִיעבֶּע סֻכָּה׳לֶע! עֶלִינְדֶע וֶוענְטֶעלֶעךְ! אַ רַחֲמָנוּת גֶעבִּיךְ, אַ גְרוֹיסֶער רַחֲמָנוּת אוּיף דִיר! עֶס נִיסְט, עֶס שְׁטוּרֶעמְט, זִיא בַּאוֶועגְט זִיךְ דוּרְךְ וִוינְטֶען אוּמְנַאטִירְלִיכֶע, אוּנ דִיא יוֹשְׁבִים?... נוּר וֶוער אִיז שׁוּלְדִיג אַז נִיט אִיהְר, יוֹשְׁבִים, זֶעלְבְּסְט! דֶעקְט נִיט מִיט אַזוֹינְס! לָאזְט נִיט זֶעלְכֶע אוּיף אַייעֶר דַאךְ קְרִיכֶען!...

אַךְ, מַיין סֻכָּה, מַיין סֻכָּה!!...

וֶועגֶען דִיעזֶען גֶעדַאנְקֶען הָאט שׁוֹין אוּנְזֶער רֶעדְנֶער דֶער חָכָם מִכָּל אָדָם, דֶער טְהֶעאָרִיק אוּנ פְּרַאקְטִיקֶער גֶעשְׁרִיבֶּען אִין זַיין סֵפֶר קֹהֶלֶת וָואס מִיר הָאבֶּען הַיינְט גֶעלֶעזֶען: „אַז דוּרְךְ פוֹילְקַייט וֶוערְט דֶער סוּפִיט גֶעבֵּייגֶען, אוּנ דוּרְךְ נִידֶערְטְרֶעכְטִיגְקַייט פַאנְגְט אָן דִיא הוֹיז נֶעטְצֶען, רִינֶען״, ד״ה: מֶען בֶּעדַארְף גוּט אַכְטוּנְג גֶעבֶּען אוּיף אַיינֶע גֶעבַּיידֶע, וֶוענְן מֶען לָאזְט אָבֶּער אָפּ אַ שְׁטוּב, דַאנְן וֶוערְט פוּן אִיהְר נִישְׁט; דֶענְן אַ גֶעבַּיידֶע, בִּפְרַט נָאךְ אַ אַלְטֶע, בֶּעדַארְף הָאבֶּען אוֹיגֶען, הֶענְט, שְׁטֶענְדִיג! אַ שְׁטוּב בֶּעדַארְף אוֹיךְ אַיין הֶעלְדִישֶׁע ווִירְטְהִין הָאבֶּען, אוּיף אַלֶעס אַיין הַשְׁגָחָה גֶעבֶּען, אַ ווִירְטְהִין מִיט כֹּחַ מִיט מֹחַ, וָואס דִיא אַלֶע הוֹיזְלִיכֶע פֶערְזָאנֶען זָאלֶען זִיא הָאךְ שֶׁעטְצֶען, אִיהְרֶע וָוארְטֶען אִין מָאמֶענְט עֶרְפִילְלֶען. —

אַ ווִירְטְהִין אַ אֵשֶׁת-חַיִל, וֶוען זִיא גִיט אַבְּלִיק אַז אַ וָואלְקֶען פַאנְגְט אָן זַיין רַייזֶע מַאכֶען, בֶּעט אִיהְרֶע קִינְדֶער אוּיף דֶערוֹיסֶען שְׁפִּיעלֶען, דַאנְן רוּפְט זִיא זַייא אִין הוֹיז אַרַיין, וָוער רֶעדְט אַז עֶס לָאזְט זִיךְ אַ גֶעדִיכְטֶער רֶעגְן דֶערוֹיסֶען, עֶס דוּנֶערְט, בְּלִיצְט, אוּנ אַ ווִינְט אַ רוֹישֶׁענְדֶער שְׁמַייסְט אוּנְטֶער, עֶס צִיטֶערִין דִיא שׁוֹיבֶּען, עֶס פַּייפְט אִין דִיא רוֹיךְ-טְרוּבֶּעס, דִיא הְוַאלֶעס רֶעגְן טַאנְצֶען אַרוּם דִיא טִיהְרֶען, אַ שְׁוֶוערֶע שְׁוֶועבֶּעל-דוּנְסְט שְׁפַּארְט אִין דִיא גָאז אַרַיין, — פִיר גֶעוִוים וֶועט שׁוֹין אַזַא ווִירְטְהִין אַיין סֶעקוּנְדֶע נִיט רוּהֶען, זִיא הַאלְט שׁוֹין דֶעם פְלִיגֶעל אוּנ רַאמְט, דֶעם בַּארְשְׁט—אוּנ קֶערְט; וֶוען זֶעהר נָאטְוֶוענְדִיג אִיז, עֶס שׁוֹידֶערְט פוּן קֶעלְט, דַאן הַייצְט זִיא אוּנְטֶער, דִיא וֶוענְט זָאלֶען נִיט חַאפֶּען נֶעטְצֶען, דִיא קִינְדֶער זָאלֶען זִיךְ נִיט צוּא קִיהְלֶען; זִיא אַרְבֶּעט זָא לַאנְג מִיט הֶעלְדֶענְקְרַאפְט בִּיז דִיא ווִינְטֶען וֶוערֶען שְׁטִילְל, דֶער רֶעגֶען

פעהלט

פָעהלְט ; פִילַייכְט הָאט מֶען עֶטְוָואס שְׁמוּטְץ פוּן נַאס אִין שְׁטוּב אָנְגֶעטְרָאגֶען, קֶערְט זִיא דָאס אוֹיס, עֶס פֶערְבְּלַייבֶּען אִיהְרֶע בְּנֵי-בַּיִת גֶעזוּנְט, אִיהר הוֹיז גַאנְץ, אוּנ דִיא זָאנְגֶע שַׁיינְט שׁוֹין ווִידֶער אִין אִיהְרֶע פֶענְסְטֶער, דָער קְלִימַאט אִיז שׁוֹין ווִידֶער גֶעזוּנְט, זִיא עֶפֶענְט פַאנַאנְדֶער דִיא שׁוֹיבֶּען, דִיא שְׁטוּב חַאפְּט פְּרִישֶׁען לוּפְט, עֶס טְרִיקֶענְט, עֶס לֶעבְט, פֶערְמַאכְט ווִידֶער, אוּנ הַכֹּל שָׁלוֹם כְּקֶדֶם !—

ווֶען זִיא אִיז אָבֶּער עָצֶל'דִיג, דוּמְם, אָפּ גֶעלָאזֶען, אָדֶער גְלַאט אָהן קְרֶעפְטֶען, שְׁוַואךְ, קְרַאנְק, אַלְט אד"ג, דַאן אִיז נִיט גוּט פִּיר אִיהר הוֹיז אוּנ הוֹיזְגֶעזִינְד ; דֶען דִיא קִינְדֶער שְׁפִּיעלֶען, שְׁפִּיעלֶען זָא לַאנְג דֶערוֹיסֶען בִּיז זֵייא קִיהְלֶען זִיךְ צוּא, אִין שְׁטוּב ווֶערְט ווַאסֶער, בְּלָאטֶע בִּיז מוֹיל, „בָּאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ”, מֶען טְרִינְקְט זִיךְ, מֶען מִינְטֶערְט זִיךְ, דִיא ווֶענְט חַאפֶּען פוֹילֶען, עֶס ווֶערְט בְּלָאטִיג אִין קִיךְ, שְׁמוּטְצִיג אִין עֶסְס-צִימְמֶער, אִין זַאל, אוּנ אוֹיךְ אִין שְׁלָאפְ-צִימְמֶער, דִיא בֶּעטְטְלֶעךְ, גְרוֹיסֶע אוֹיךְ קְלֵיינֶע, שְׁווִימֶען אַרוּם אִין זוּמְפְּף . . . אָט אַזוֹי גֶעהְט דָאס אַלְלֶעס צוּם גְרוּנְד, דִיא קִינְדֶער בְּלַייבֶּען עֶווִיג קְרַאנְק, זֵייא שְׁטַארְבֶּען אָפּ. אָדֶער זֵייא דֶערְוַואקְסֶען אוֹיךְ אַ דוֹר אוּנ דוֹר-דוֹרוֹת קִינְדֶער שְׁוַואכֶע, אָהן מוּטְה, אָהן קְרֶעפְטֶען, אָהן לֶעבְּהַאפְט !

הֶערְט, בְּרִידֶער ! גֶעווֶען בַּייא אוּנְז, בֵּית-יִשְׂרָאֵל, זֶעלְכֶע יָאהְרֶען ווָאס אִין דֶער צַייט ווֶען עֶס הָאט אוֹיף דֶער גְרוֹיסֶער ווֶעלְט-גַאס אַ גוּטֶער גֶעשְׁמַאקֶער קְלִימַאט גֶעשְׁמֶעקְט, דִיא פִילָאזָאפִישֶׁע קֶענְטֶנִים פוּן עַרַבִיֶע, גְרֶעצִיֶע הָאבֶּען פוּן אַלֶּע זַייטֶען פֶערְנִיפְט—הָאבֶּען אוּנְזֶערֶע ווִירְטְהִין, ווִיא דֶער ר' אַבְרָהָם בֶּן עֶזְרָא, דֶער רַבֵּנוּ סַעֲדְיָה גָאוֹן, רַבֵּינוּ משֶׁה בֶּן מַיימוֹן, ר' יְהוּדָה הַלֵּוִי אד"ג דִיא פֶענְצְטֶער פוּן בֵּית-יִשְׂרָאֵל גֶעעֶפֶענְט, זֵייא הָאבֶּען פִּיר אוּנְזֶערֶע קִינְדֶער אוֹיךְ זֶעלְכֶע זָארְטִין סְפָרִים, אוּנְזֶער רֶעלִיגְיֶע אוּנ טַעֲמֵי הַמִּצְוֹת מִיט חֲקִירָה פִּילוֹסוֹפְיָא עֶרְקְלֶערְט, ווֶען נִיט ווָאלְטֶען דִיא קִינְדֶער אִין גַאס שְׁטֶענְדִיג פֶערְבְּרַאכְט ; ווִיא עֶס הָאט אָבֶּער רֶעגֶענֶען פוּן שְׁפַּאנִיֶען, פּוֹרְטוּגַאלִיֶען אָנְגֶעפַאנְגֶען, הָאבֶּען דִיעזֶע ווִירְטִינְס פֶעסְט דִיא פֶענְצְטֶער גֶעשְׁלָאסֶען, דִיא פֶעדֶער אִין הַאנְט גֶענוּמֶען, דֶעם בַּיִת רֵיין שְׁטֶעלֶען, קֵיינֶע שְׁמוּטְץ אִין אִיהם נִיט אָנְטְרָאגֶען . . . אַ „יַד-הַחֲזָקָה” פוּן דִינִים, אַ פֵּירוּשׁ אוֹיף מִשְׁנָיוֹת, אוֹיפֶען תַּלְמוּד גֶעשְׁרִיבֶּען, דִיא שְׁפַּאלְטִין פוּן אוּנְזֶער בַּיִת פֶערְשְׁטֶעלְט מִיט זַייעֶרֶע פַּאפִּירִין, סְפָרִים . . . דִיא רֶעלִיגְיֶע מַחְזִיק גֶעווֶען, דִיא קִינְדֶער אִין שְׁטוּב גֶעהַאלְטֶען, ז . וו . א . וו . . . . . —

אֵיינִיגֶע הוּנְדֶערְט יָאהְרֶען זֶענֶען נוּר פֶערְשְׁווּאוּנְדֶען, דִיא קְרֵייצְ-מַאסֶסע זִיךְ אָנְגֶעפַאנְגֶען, דֶער גָארַאזֶענְט אִיז פֶערְוָואלְקֶענְט גֶעווָארֶען, מִיט

שוועביל

שְׁוֶועבֶּעל מִיט פָּאסְפָּאר הָאט יֶעדֶעס אָטְהֶעם גֶעשְׁמֶעקְט, דַאן הָאבֶּען אוּנְזֶערֶע
ווירְטִינְס אִין אַשְׁכְּנַז אוּנ צָרְפַת ווִידֶער זֵייעֶרֶע פֶּעדֶער אִין דִיא הֶענְט גֶעחַאפְּט.
גֶעפִּירְט, גֶעפִּירְט, גֶעחַאפְּט פַּאפִּיר פֶּערְשְׁטֶעלְט אַ שְׁטִיק חוּרְבָּה, דִיא פֶּענְצְטֶער
פֶּערְהַאקְט, דֶער רשב״א, רַבֵּינוּ יוֹנָה, דֶער רא״ש—פִילוֹסוֹפְיָא גֶע׳אַסֶר׳ט,
קֶענְטֶנִים אִיז טְרֵפָה! גֶעווַארִימְט דִיא הויז מִיט שְׁטִיקֶער פַּייעֶר פוּן „שַׁעֲרֵי
תְּשׁוּבָה", „אָרְחוֹת צַדִיקִים", „רֵאשִׁית חָכְמָה", „מַסֶכֶת גֵיהִנָם"... עֶס טְרֵייסִילְט
פָּארְט? שֵׁבֶט מוּסָר! ז. וו. עֶס רִינְט? גֶעצַאמְט מִיט טוּרִים! עֶס נֶעצְט אוּנְטֶער?
אַ פָּאדֶערְהויז אַ נַייעֶ—בֵּית יוֹסֵף! דֶער רֶעגֶין גֶעהְט? אַ מָגֵן אַבְרָהָם, אַ מָגֵן
דָוִד! עֶס לָאזְט נִיט אָפּ? אַ רִינֶע אָן דֶער זַייט—אַ דְרִישָׁה וּפְרִישָׁה! דַרְכֵי מֹשֶׁה!
ז. וו.. דֶער כְּלַל מֶען הָאט גֶעטָאהְן! דֶען מִיר הָאבֶּען בַּעֲלוֹת-הַבַּיִת׳טֶעס
גֶעהַאט, מִיט טַאלַאנְט מִיט עֶנֶערְגִיע! בִּיז דִיא לֶעצְטֶע מֵאָה, אִין אִיהר אָנְפַאנְג,
הָאט דִיא זָאנְגֶע מִיט אִיהְרֶע צִימְלִיכֶע-צִיוִוילִיזַאצְיָאנ-שְׁטְרַאהְלֶען אִין דִיא
גַאסִין פוּן גֶערְמַאנְיֶע אָנְגֶעפַאנְגֶען גְלַאנְצֶען, אִין יֶעדֶער יוּדִישֶׁען ווִינְקֶעל פוּן
הויז, הָאט מֶען דִיא פֶּענְצְטֶער פַאנַאנְדֶער גֶעעֶפֶענְט; מֶען הָאט אָבֶּער פִיֶעל אִין
שְׁטוּבּ שׁוֹין נִיט פֶּערְבְּרַאכְט, מֶען אִיז דֶערְוִיסֶען שְׁפִּיעֶלֶען גֶעלָאפֶען... עֶס
הָאט שׁוֹין אַפִילוּ רֶעגֶענֶען אָנְגֶעפַאנְגֶען... עֶס אִיז אָבֶּער קֵיין לִיעבְּלִיכֶע
מוּטֶער דָארְט גֶעוֶוען וָואס זָאל דִיא קִינְדֶער אִין שְׁטוּבּ צוּרִיק רוּפֶען... ד״ג
הָאט אָנְגֶעפַאנְגֶען פוּן דָארְטֶען שְׁטְרַאהְלֶען אִין ווַאהְלִין אִין לִיטָא גֶעבֶּען,
אִין דִיא 3 ווִינְקֶעלֶעך הָאבֶּען שׁוֹין שְׁפֶּעטֶער 3 ווִירְטִינְס עֶטְוָואס גֶענוּמֶען טָאהְן
פוּן דִיא 3 סֶעקְטֶיע; (וואס מיר האבען דא גערעדט פאראויס), דֶער רמב״ן אִין אֵיין ווִינְקֶעל
גֶערְמַאנְיָא, דֶער בַּעַל-שֵׁם ר״י אִינְ׳ם 2-טֶען (וואלין), אוּנ דֶער ווִילְנָא׳ר גָאוֹן אִין
דֶער מִיטְט. דִיא עֶרְשְׁטֶע 2 אָבֶּער הָאבֶּען דִיא קִינְדֶער נִיט אַלֶע גֶעהָארְכְט,
דֶער 3-טֶער ווֶען אוֹיך עֶר ווַאר ווִיכְטִיג אוּנ מֶעכְטִיג אוּנ פִיל אוֹיפְגִיטָאן, דָאך
אִיז עֶר אָבֶּער עֶלִינְד גִיוֶוען, בֵּין כֹּה וָכֹה זֶענֶען דִיא קִינְדֶער פִיֶעל, פִיֶעל
דוּרְך דִיא טְהִיר אוּנ פֶּענְצְטֶער צוּלָאפֶען, הֶעט, הֶעט, הִין אִין גַאס, אוֹיפִין
פְרִיהְלִינְג שְׁפִּיעלֶען, דִיא הויז אוֹיף אַלְטֶע עֶלְטֶערִין, שְׁוַואכֶע גֶעמֵיינֶע
פֶּערְלָאזֶען, מִיסְט זוּמְפְּף הָאט זִיך צוּ בִּיסְלִיך אָנְגֶעקְלִיבֶּען... דִיא עֶלְטֶערֶען
רוּפֶען דִיא קִינְדֶער: „קִינְדֶער! אִין שְׁטוּבּ קוּמְט! שׁוֹין צַייט עֶפֶּעס עֶסֶען
אָנְבַּייסֶען!..." זֵייא זֶענֶען אָבֶּער פֶּערְטְרָאגֶען אִין שְׁפִּיעלֶען, עֶס הֶעלְפְט
נִיט!... חַאפְּט רֶעגֶענֶען—קוּמְט מֶען אוֹיף אַ שָׁעָה, מֶען שְׁלֶעפְּט-אָן אִין
שְׁטוּבּ זוּמְפְּף פוּן גַאס, בְּלָאטֶע אִין קִיך... אוֹיפְ׳ן טִישׁ... אִין זַאל
אוֹיך אִין דִיא שְׁלָאפְצִימֶערִין, אוֹיך דִיא קִינְדֶער אִין דִיא ווִיגֶען..
חִנוּך, דִיא פָּאדַאגָאגִיקֶע?... אָט ווֶערְט אַ תַּכְלִית פוּן אַ פְּלַאן! דֶער

דֶער בַּאלְקִין גֶעבּיגֶען, מִיט גִיפוּילְטֶע סְכַךְ בַּאדֶעקְט, אִין סָכָּה רִינְט, עֶס גִיסְט אִין קָאלְנֶער . . . אָט וָואס „עֶצְלוּת״, וָואס „שִׁפְלוּת״ מַאכְט ! . . . קוּמְט גְלִיקְלִיכֶע פֶּאלְקֶער, צוּא אוּנְז אִין שְׁטוּב ! לֶערִינְט זִיךְ אַ מוּסָר וְויא מֶען דַארְף פֶּעהִיג זַיין אַ פָּאלְק הִיטֶען ! אַ מוּסָר אִיז פוּן אוּנְז אַרָאפּ צוּגֶעהָמֶען אמוּסָר הַשֵּׂכֶל !! . . .

בַּאלְד 19-טֶען תִּשְׁרִי אִין יָאהְר תרנ״ח הָאבֶּען מִיר שׁוֹין הוּנְדֶערְט יָאהְר נָאךְ דֶעם ווִילְנֶא׳ם גָאוֹן׳ס פְּטִירָה, רַבֵּינוּ אֵלִיָּהוּ ז״ל, אוּנ דָאךְ אִיז זַיין נָאמֶען אוּנְשְׁטֶערְבְּלִיךְ פֶּערְבְּלִיעבֶּען ! דֶען ווִיא זַיין מֶעגְלִיכְקַייט הָאט עֶר אִין אוּנְזֶער הוֹיזגֶעטָאהֶן וְויא אַטְרַייעֶ ווִירְטְהִין פִיר אִיהְרֶע קִינְדֶער ; נוּר ווַייל עֶר אִיז אַלֵיין אִין מִיטֶען גֶעשְׁטַאנֶען אִין זַיין דוֹר, עֶר אִיז ווִיא אִין דוֹר פוּן בַּית שֵׁנִי דִיא פְּרוּשִׁים גֶעוֶועֶן, רֶעגִינְס אוּנ שְׁטוּרְמֶען פוּן סְכַךְ, פַייעֶר אוּנ ווַאסֶער פוּן דִיא 2 זַייטֶען, אַ שְׁוֶוערֶע בִּיטֶערֶע מִלְחָמָה אַלֵיין נֶעהְמֶען ? אִיז פִיעֶל עֶר הָאט גֶעהָאלְפֶען אִיז דָאךְ אִיהם אַ עֶווִיגֶען דַאנְק ! צוּ זַיין פֶּעהִיגְקַייט אִיז קַיין שֶׁאטֶץ ! זַיין שַׁארְף זִינְן, זַיינֶע אוֹיסְגֶעמְלִיכֶע טִיעפֶע גֶערְוִוין, מֹחַ, זִכָּרוֹן, קוּק, בַּאנֶעהְם, הָאט נָאךְ קַיינֶער בֶּעטְרַאכְטֶען אִיהם עַד הַיוֹם . הַיינְט אִיז נִיט בֶּעסֶער דֶער שׁוּטְץ פוּן „צֵל־הַחָכְמָה״ אַלְס „צֵל־הַכֶּסֶף״ ? דֶענְן ווִיפִיל מִילְיָאנֶערִין וֶוענֶען אִין דִיא הוּנְדֶערְט יָאהְר צוּשְׁטָארְבֶּען אוּנ זַייעֶר גֶעדֶעכֶענִישׁ אִיז מִיט זֵייא צוּ זַאמֶען אִין גְרוּב גֶעגַאנְגֶען, אַ „נַחְלָה״ אִיז גֶעוֶוים גוּט, אָבֶּער : „חָכְמָה״ דֶערְצוּא ! דֶער מוֹתָר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה בֶּעשְׁטֶעהְט נוּר אִין תּוֹרָה אוּנ בִּילְדוּנְג ווִיסֶען, „דִיא זָאנְגֶע זֶעהֶן״ ! דֶער רַבֵּינוּ אֵלִיָּהוּ פוּן ווִילְנָא אִיז פִיעֶל צַייטֶען אַ מְחוּסָר לֶחֶם גֶעוֶועֶן, ווַייל עֶר הָאט קַיין הִתְמַנוּת נִיט אָן גִינוּמֶען, עֶס זָאל אִים נִיט מְבַטֵּל זַיין פוּן שְׁקִידַת הַתּוֹרָה, אוּנ פִיל צַייטֶען הָאט קַיינֶער נִיט גִיווּאוּסְט פוּן זַיין דַחְקוּת, דָאךְ אִיז עֶר נִיט פוּן הוּנְגֶער גֶעשְׁטָארְבֶּען נָאךְ 70 יָאהְר ! אוּנ פִיעֶל קַאנְטָארִיסְטֶען בְּדוֹרֵינוּ אַז זֵייא ווֶערֶען שֶׁ„בְּשִׁפְלֵנוּ״־דִיא לֹא עָלֵינוּ עֶנְדִיגֶען זֵיי זִיךְ מַאכְעֶ פָּשׁוּט פוּן רָעָב וְעוֹנִי, אָט, אָט דָאס אִיז דֶער יִתְרוֹן פוּן „דַעַת״ אַז דִיא חָכְמָה בַּאלֶעבְט אִיהְר הֶערר, ווֶענְן עֶר אָהן גֶעלְט אִיז . —

אַלְזָא, לָאמִיר נִיט אָפְּלוּיפֶען פוּן אוּנְזֶער הַייזֶעל ! . . . לָאמִיר הִיטֶען דִיא 4 ווֶענְט, זִיךְ שִׁיטְצֶען אִין צֵל הַחָכְמָה, עֶטְווָאס אוּיךְ דִיא פֶענְצְטֶער עֶפֶענֶען, אָבֶּער תֵּיכֶף פֶעסְט שְׁלִיסֶען זֵייא ! . . . דַאנְן ווֶעלֶען מִיר עֶוִויג פֶערְבְּלַייבֶּען נֶצַח וָעֶד ! אָמֵן .

להזכרת נשמות בשמיני עצרת

צו 880 יאָהר פון דער הרינה פון ר׳ משה געפּאַנגענעם אין טאָג שׂמחת תורה. — הזכּרת נשמות פיר קינדער פון לעבּעדיגע עלטערן. — דיא תפלה פון גשם אונ רוח. — דער געמאָהנענער ניט-טהוער. — וועגען ישוב ארץ ישׂראל.

דער גליקליכער קאָניג שלמה זיצענדיג אויף זיין רוהיגען כּסא המלוכה, רעדענדיג זיין ספר קהלת פיר דיא טויזענדער הערער דיא וואָס זיינען רייך אונ רוהיג אויף זייערע פּאָלוואַריקעס, — קוקט מיט זיין קלוגע אויג אויף דער קומענדער צייט אונ שרייט אויס (קהלת י״א—א׳ ב׳): „שיק דיין ברויט אויפין וואַססער! דען מיט דער צייט וועט עס דיר צונוטצין קומען; גיב חלק 7 טעג אונ אויך דעם 8-טען, דען ווער ווייס וואָס מיט דער צייט קען זיין פאַר אַ באָזעס אויף דער וועלט?!״ טאָ זאָל ביי דיר זיין פערוואָרפען אויף שפּעטער, עס וועט דיר אַ מאָהל צו נוטץ קומען! —

אונזערע חכמי המדרש גיבען נאָך צו דאָ פּעפּער, אונ זאָגען: 7. — מיינט מען דאָס דיא 7 טעג סכות, אונ 8 — מיינט מען דאָ שמיני עצרת דער 8-טער״ (?).

קינדערלאַך! יודישע קינדערלאַך! געהט ניט אַרויס דיעזען מאָהל אין פּאָדער-הויז צוא יזכּור, וויא דער מנהג איז ביי אונז אַרויסגעהן פון בית-מדרש ווער עס האָט עלטערן, בּכדי ער זאָל ניט בּעדאַרפען זאָגען מיט דעם עולם קיין „הזכּרת נשמות״. אמת אפילו וואָס פאַר אַ פּאָר זענען חתנים מיט אבלים, קינדער וואָס האָבען עלטערן צו יתומים וויא מיר, גרויסע, זענען? דערום געהט איהר אַרויס צו הזכּרת נשמות, שפּיעלט, לאַכט, אונ איהר זייט לוסטיג אַ קליין צייט אין פּאָדערהויז, אונ לאָזט אונז, עלטערן, אין בית המדרש אַליין זיך אויסוויינען געשמאַק אויף אונזער שוועדען שיקזאַל, אויף אונזער עלינד אָהן עלטערן, אויך אָהן אייך, ליעבּע קינדער!... מיר קענען ניט פערלאַנגען פון אייך, קינדער, איהר זאָלט פערשטעהן וואו איהר זייט, זאָ וויא מיר, אייערע עלטערן, באַנעהמען; אַקוראַט וויא מיר אין אייערע יאָהרען האָבען אויך ניט פערשטאַנען וואָס האָבען געוויינט אונזערע עלטערן...

יאָ, איהר זייט גערעכט, קינדער! געהט זיך אַרנע שפּיעלען אין פּאָרהויז פון אונזער בית-מדרש! געהט! נור אויף דערויסען האַלט זיך אָפּ פון צו לויפען, ניט פערגעסט, אַז היינטיגער טאָג הייסט דאָך מיט זיין

נָאמֶען „שְׁמִינִי עֲצֶרֶת", ד. ה.: אַז נָאךְ דֶעם אויסְגַאנְג פוּן סֻכָּה בֶּעדַארְף מֶען זִיךְ אָפְּהַאלְטֶען אוּיפִין גַאס נִיט לויפֶען, מִיט דִיא פְרֶעמְדֶע קִינְדֶער נִיט שְׁפִּיעלֶען ... אוּנ אַז נִיט אִין בֵּית-מִדְרָשׁ אוּנ בֵּית-הַתְּפִלָּה גֶעוֶעזֶען בֶּעדַארְף מֶען דֶען אִין דֶער וֶועלְט אָהן אַ זִינְן לויפֶען? דִיא פָארְהויז, דִיא סֻכָּה אִיז דֶער מִיטְטֶעל-פּוּנְקְט צְווִישֶׁען אוּנְז, פְרוּמְמֶע טַאטֶעס, אוּנ צְווִישֶׁען דֶער נִיט גוּטֶער גַאס, אִין פָארְהויז אִיז קִיהְלֶער לוּפְטִיגֶער, אָבֶער אוּיךְ נִיט גָאר קַאלְט, עֶס גֶעהְט דָאךְ, קִינְדֶער, צוּ וֶועסְנֶע, צוּ ווִינְטֶער, צוּ קֶעלְטֶער, נִיט צוּ וַוארִימֶער! נָאךְ וַוייט, וַוייט צוּ פְרִיהְלִינְג! נִיט אַזוֹי גִיךְ וֶועט נָאךְ אוּיף דֶערוּיסֶען וַוארִים וֶוערֶען! אַלְזָא: „עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם" קִינְדֶער! „עֲצֶרֶת"! הַאלְט זִיךְ אַיין פוּן גַאס, פֶערְבְּלַייבְּט חָאץ אִין פָארְהויז בִּיז דִיא אוּנְמוּטְהִיגֶע צַייט פוּן דֶער „הַזְכָּרָה" אוּנְזֶערֶע וֶועט פַארְבַּייא גֵיין, נַאכְהֶער זָאלְט אִיהְר זִיךְ צוּרִיק קֶערִין צוּ אוּנְז, צוּ דִיא אַרֶעמְס פוּן דִיא 4 וֶוענְט פוּן בֵּית-מִדְרָשׁ, וָואס וַוארְטִין אוּיף אַייךְ גֶעהְמֶען אַייךְ בְּכָבוֹד, ווִיא מִיר, אַייעֶרֶע עֶלְטֶערִן, שְׁטֶעהֶען דָא אוּנ וַוארְטֶען אוּיף אַייעֶר קוּמֶען צוּ אוּנְז! ...

אִיהר זָאלְט קוּמֶען, קִינְדֶער, מִיט אוּנְז צוּ זַאמֶען „אַב-הָרַחֲמִים" זָאגֶען! דִיא „קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ שֶׁמָּסְרוּ נַפְשָׁם עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם" — צוּ בֶּעדוֹיעֶרִין; דִיא „הַנֶּאֱהָבִים וְהַנְּעִימִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרָדוּ" — צוּ בַּאקְלָאגֶען; „וד' שׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן" — זָאגֶען; דֶען יֶענֶע עֶלְטֶערְן זֶענֶען דָאךְ אַייךְ אוּיךְ עֶלְטֶער-זֵיידֶעס גֶעוֶועזֶען!, נִיט פֶערְגֶעסְט-זֶשֶׁע, קִינְדֶער, צוּ קוּמֶען!!

נוּר, פָארְאוֹיס אִיהר וֶועט פוּן אוּנְז אַרוֹיסְגֶעהְן, גֶעפִּין אִיךְ מִיר פַאר אַחוֹב אַייךְ דֶערְצֶעהְלֶען וָואס אִיךְ וֶועל קְלֶערִין, הָאבֶּען אִין זִכָּרוֹן בְּעֵת אִיךְ וֶועל דִיא „הַזְכָּרָה" זָאגֶען: „יִזְכּוֹר אֱלֹהִים אֶת נִשְׁמוֹת אָבִי וְאִמִּי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִית כו'", ד. ה. דִיא נְשָׁמוֹת פוּן דִיא עֶלְטֶערְן זָאל „גָאטְ" דֶערְמָאהְנֶען, זֵייא תַּחַת כַּנְפֵי שְׁכִינָתוֹ זֶעצְטֶען, דֶען ווִיא ווָאוּיל אִיז צוּא זֵייא אַז זֵייא הָאבֶּען שׁוֹין דִיא שְׁלֶעכְטֶע וֶועלְט דִיזֶע פֶערְשְׁוואוּנְדֶען אוּנ זֶענֶען שׁוֹין דָארְטֶען אוּיף יֶענֶעם עוֹלָם, אַ גוּטֶע וֶועלְט, אַ לִיעבְּלִיכֶע וֶועלְט! ... נִיט זֵייא נִיט אִיךְ הָאבֶּען נָאךְ דִיזֶער וֶועלְט'ל וָואס צוּ קִימְמֶערְן ... זֶעהְט אִיהר, אוּיף וָואס דֶערְמָאהְן אִיךְ מִיךְ? „אֵלֶּה אֶזְכְּרָה וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי נַפְשִׁי", אִיךְ דֶערְמָאהְן מִיךְ: „כִּי אֶעֱבוֹר בַּסָּךְ" אַז אִיךְ גֶעה אַרוּם נָאךְ אוּיף דֶער וֶועלְטִיל זָא ווִיא אַ שָׁאטְטִין, ווִיא אוּנְטֶער אַ סְכַךְ פוּן אַ פְרֶעמְדֶע סֻכָּה; אַז אִיךְ גֶעה אוּנ לֶעב אוּנְטֶער דֶעם צְווֵייטִינְס שׁוּץ, אַז אִיךְ בִּין נִיט קֵיין זֶעלְבְּסְטשְׁטֶאנְדִיגֶער פִיר זִיךְ, אַ בַּעַל-הַבַּיִת; אַז אִיךְ לֶעב נוּר מִיט לַייטִינְס חֲסָדִים אוּנ גְנָאדֶע, וָואס בַּיין צְווייטֶען פֶערְבְּלַייבְּט פוּן טִישׁ קוּמְט עֶרְשְׁט מִיר אָן! ... דָאס

איז

אִיז שְׁרֶעקְלִיךְ! אַז אִיךְ דֶערְמָאהְן מִיךְ, אַז אִיךְ, אִישׁ הָרוּחַ, גַייסְטְלִיכֶער מַאנן, אִישׁ-הַסֵפֶר, לִיטֶערַאטוּרְנֶער מֶענְטְשׁ, מִיט פֶעהִיגְקַייט אוּנ טַאלַאנְט, זָאל זִיךְ קַיין אֵייגֶען ווינְקֶעל נִיט עֶרְוָוארְבֶּען אוּנ בֶּעדַארְפֶען רַק פוּן נְדָבוֹת לֶעבֶּען? בִּין אִיךְ דֶען אָהן הֶענְט? אָהן אַ קֶארְפֶּער? בִּין אִיךְ דֶען בֶּעשַׁאפֶען צוּ זַיין נוּר אַמְקַבֵּל, אַ נִפְעָל נִיט קַיין פּוֹעֵל? רַק יֶענֶער זָאל טָאהְן אוּנ אִיךְ זָאל גֶעטָאהְן וֶוערֶען פוּנ יֶענֶעם? יֶענֶער דֶער מַאֲכִיל אוּנ אִיךְ דֶער נֶאֱכָל, יֶענֶער דֶער הוֹרֵג אוּנ אִיךְ דֶער נֶהֱרַג, יֶענֶער דֶער שׁוֹחֵט אוּנ אִיךְ דֶער נִשְׁחַט, יֶענֶער דֶער סוֹקֵל אוּנ אִיךְ — נִסְקַל, יֶענֶער דֶער שׂוֹרֵף אוּנ אִיךְ — נִשְׂרָף, יֶענֶער דֶער טוֹבֵעַ אוּנ אִיךְ — נִטְבַּע?, ז. ווּ., ווִי בַּאלְד אַז אִיךְ טְהוּא נִישְׁט, הֵייסְט דָאךְ דָאס: זִיךְ נִיט בַּאוֶועגְט, אוּנ אַז נִיט בַּאוֶועגְט — אִיז דָאךְ דָאס גִיט קַיין בַּעַל-חַי, נִיט קַיין לֶעבֶּענְדִיגְס וֶועזֶען, וָואס-זִשֶׁע דֶען? אֱמֶת! אֲהָה קִינְדֶער! בַּאווַיינְט דֶעם לֶעבֶּענְדִיגֶען-מֵת וָואס רֶעדְט מִיט אַייךְ יֶעצְט, וָואס אַייֶערֶע אוֹיגֶען זֶעהְן אִיהם פִיר אַייךְ... אוּנ וָואס עֶר אִיז דִיא פָאטָאגְרַאפִישֶׁע קַארְטֶע פוּן אַייֶערֶע עֶלְטֶערִינְס לֶעבֶּען, וָואס זֶענֶען דָא, אוּנ וָואס זֶענֶען צוּ זַייט אוּנ צוּ שְׁפְּרֵייט יֶעצְט אִין אַלֶע בָּתֵּי-מִדְרָשִׁים וָואס אוֹיף דֶעם גְרוֹיסֶען עֶרְד-שַׁארִיג פוּן דֶער וֶועלְט וָואס לֶעבֶּען זָא ווִיא אִיךְ, לֶעבֶּענְדִיגֶער מְיוּחָס׳דִיגֶער בַּר-מִינָן...

ווָאוּ נֶעהְם אִיךְ פִּים, קְרֶעפְטֶען? „אֲדַדֵּם עַד בֵּית אֱלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה וְתוֹדָה הָמוֹן חוֹגֵג", אִיךְ וָואלְט שׁוֹין גֶערְן דֶערְוַוארְטֶען יֶענֶע צַייט, וָואס אִיךְ זָאל מַיין לָאהְן, מַיין פֶּענְסְיֶע פוּן גַאטֶעס הוֹיז-קַאנְטָאר זֶעלְבְּסְט בֶּעקוּמֶען, גֶעהְן עוֹלֶה לְרֶגֶל זַיין, צוּא אִיהְם כִּבּוּד יוֹם-טוֹב אִין מֶענְגֶע מִיט קָאמְפַּאנְיֶע קוּמֶען, אוּנ „זְמַן שִׂמְחָתֵינוּ" אוֹיף אַ-נָ-אֱמֶת זִינְגֶען, דִיא תְּפִלַּת „גֶשֶׁם" הַיינְטִיגֶען טָאג נִיט פִּיר פְּרֶעמְדֶע פָאלְקֶערְס גֶארְטְנֶער בֶּעטֶען, גֶענוּג שׁוֹין אַ „נִפְעָל" זַיין! דֶעם „גֶשֶׁם" מַיינֶעם אִין דֶער עֶרְד אָהן אַ צַייט „מוֹרִיד" זַיין, אוּנ מַיין „רוּחַ" אַרוֹיסְטְרַייבֶּען. מַיין קֶארְפֶּער פֶערְנִיכְטֶען, אוּנ מַיין זֶעלֶע מַיין גַייסְט פֶערְגֶעסֶען, פֶערְבְּלָאנְזֶען אִין אַלֶע דִיא רוּחוֹת?! נַיין, שׁוֹין צַייט „מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם", קֶער צוּרִיק דוּא, גָאט, מִיר דַיין רוּחַ קָדְשְׁךָ דֶעם פֶערְצַייטִיגֶען, דֶעם אַלְטִין, דֶעם גַאנְץ אַלְטִין, אוּנ גִיבּ אוּנְז אוֹיךְ „גֶשֶׁם"! דֶער צוּא. אַ גְרוּנְד, אַ אָרֶט, גַשְׁמִיּוֹת עֶפֶּעס, זָאל דֶער רֶעגֶין צוּא „מִיר" גֶעהְן!...

מַיין זִכָּרוֹן דֶערְמָאהְנְט מִיר צוּא „הַזְכָּרַת נְשָׁמוֹת": דִיא אוּמְזִיסְטֶע הֵיילִיגֶע נְשָׁמָה פוּן רַבֵּינוּ מֹשֶׁה דֶער גֶעפַאנְגֶענֶער, דֶער נֶהֱרַג, דֶער נִרְצָח דֶער נִפְעָל, וָואס אִיז בֶּאֱמֶת אוֹיךְ אַ זֶעלְטֶענֶער בַּעַל פּוֹעֵל גֶעוֶוען, אַ וֶועלְט בִּילְמֵד מִיט קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל! אֵיינֶער פוּן דִיא בֶּעסְטֶע תַּלְמִידִים פוּנ׳ם רַבֵּנוּ

סעדיה גאון, וואס איז נבהר געווארען מיט נאך דריי זיין גלייכען צו קומען פון דער ישיבה דיא גאנץ אלטע כמעט פון חורבן אן. וואס איז דיא ערשטע אקאדעמיע צום תלמוד'ס געוועזען מיט איהר נאמען „ישיבת-סורא״ צו קומען אין אירופא פיר אונזערע גבירים זייא זאלען דיעזע גראסארטיגע וועלט-בעריהמטע אקאדעמיע מיט זייערע קאפיקעס שטיטצען; וויא דיעזער ר׳ משה איז צוא איטאליענישען פארט געקומען, איז ער פון דיא געזונטע פועלים דיא רויבער געראובט געווארען, א נשבה פון דיא שבאים געווארען, א נפעל; ער איז שוין געבונדען הענט אונ פיס, ער האט שוין ניט קיין תנועה, ער איז שוין ניט קיין לעבענדיגעס וועזין מעהר; ספרד׳ישע שפאניעשע יודען דערהערען, מען זאגט שוין „הזכרת נשמות״, מען ארבעט, מען פועלט, עס ווערט א באוועג, מען גיט געלט דיא פאנגער, מען קויפט איהם אויס, ער ווערט אבער-ראבבינער אין קורדובא, ער ווערט ווידער א פועל, ער זאמעלט דיא גרעסטע שילער פון ספרד, פורטוגאל, צרפת אונ אשכנז, ברייננט אריין דעם גייסטליכען תלמוד'ס געפיהל, אונ ווערט ווידער א נפעל, א נהרג פון דיא קנאים דיא גייסטליכע שפאניער... אך, קינדער! א גראמאדנער, א גאנץ גרויסער מת, אהן פעולה, אהן באוועג אונ אהן לעבהאפט ליגט בעוואשען מיט בלוט, צושניטען, צוריסען, צו הרג׳עט... א שרעק! גאנץ ספרד׳ישע, פורטוגאלישע, פראנצעזישע אונ דייטשישע יודין זענען מיט 880 יאהר צוריק אין דיעזען שמחת-תורה (מארגענדיקען פרעהליכען טאג) אללע יתומים פערבליבען... מען זאגט שוין הזכרת נשמות, מען שטירצט צו דער ערד, מען רייסט קריעות, עס שפאלטין זיך הארצער, מען לאזט געשאפטען, מען זיצט שבעה, מען ארבעט שוין ניט. מען איז נור א נפעל; מען שרייט: יתומים היינו ואין אב! נישטא דער פאטער פון בית ישראל! „זכר ד׳ מה היה לנו!״ פראווע דוא, גאט ישראל'ס „הזכרה״! „נחלתנו נהפכה לזרים, בתינו לנכרים״, זייא זיינען שוין די „פועלים״ אונ מיר די „נפעלים״, דיא שפאנישע גייסטליכע— דער שוטץ, די בעלי-בתים, אונ מיר? די מתים! וואס ליגען אן באוועג, אן תנועה אונטער זייער סכך, די שטעבענדע יאלקעס!... אך, סער א לאנגען גרויסען סכות מיר האבען!? ניט נור 7 טעג נייערט 7 הונדערט, אונ דיא 8-טע מאה אויך! אונ ניט 8 איינציגע נייערט 18 הונדערט, אונ נאך מיט עפעס? א לאנגער סכות? — אונ דער גרויסער לאנגער מת ישראל'ס ליגט איבער דיעזען גאנצען ערד-קוגעל אויסגעצייגען, די גאנצע ערד איז פאר איהם איין גרויסער קבר, דער ווייס-בלאהער מארמער שטיינערנער הימעל קאליר— זיין צודעק פונ'ם אהל, אונ דיא שטערין, זיין

אוֹיפְשְׁרִיפְט אוֹיף דִיעֶזֶעס מַצֵבָה, מִיט דִיא בּוּכְשְׁטַאבֶּען: „פּה נִטְמַן הָעָם הַנִפְעַל"! אָט דָא לִיגְט בֶּעגְרָאבֶּען בֶּעשָׁאטֶען אַפָּאלְק נִיט-טְהוּעֶר! — אוּנ דִיא בָּתֵי-מִדְרָשִׁים, דִיא שׁוּהְלֶען — דִיא פִּירַאמִידִין אוֹיפְ'ן קֶבֶר! אוּנ דִיא קְדוֹשִׁים, דִיא יְתוֹמִים, דִיא גְרוֹיסֶע אוּמְגְלִיקְלִיכֶע עֶלְטֶערִין פוּן אַייךְ, קְלֵיין פֶּערְשְׁטֶענְדְלִיכֶע קִינְדֶערְלַאךְ, שְׁטֶעהֶען יֶעצְט גֶעבֶּען דִיא מַצֵבוֹת דִיא שׁוּלֶען, אוּנ זָאגֶען דָא „יִזְכּוֹר". הַזְכָּרַת נְשָׁמוֹת! נָאךְ דֶעם גְרוֹיסֶען בַּר-מִינָן; מִיר פְּרַאוֶוען הַזְכָּרָה אוֹיף אוּנְזֶערֶע לֶעבֶּעדִיגֶע-גֶעשְׁטָארְבֶּענֶע בְּרִידֶער וָואס גֶעפִינֶען זִיךְ יֶעצְט שְׁטֶעהֶענְדִיג נֶעבֶּען זֵייעֶרֶע קְלֵיינֶע מַצֵבוֹת-בָּתֵי-מִדְרָשִׁים פוּן נָאהֶענְטֶע אוּנ וַוייט, אוּנ דָאס גְלַייכֶען פַּארְקֶערְט—זֵייא אוֹיף אוּנְז...

מִיר גֶעדֶענְקֶען, מִיר הָאבֶּען אַ זִכָּרוֹן, צוּ אוּנְזֶער אוּמְגְלִיק נָאךְ! מִיר גֶעדֶענְקֶען נָאךְ, וָואס מִיר הָאבֶּען גֶעהַאט, אוּנ וָואס מִיר הָאבֶּען יֶעצְט!...

מִיר גֶעדֶענְקֶען: אַז נִיט לַאנְג הָאבֶּען מִיר נָאךְ אַ ר' צְבִי הִירְשׁ קַאלִישֶׁער, אַ ר' יִצְחָק אֶלְחָנָן קָאוְונֶער, אַ ר' מֹשֶׁה מַאנְטֶעפִיָארֶע אוּנ אַ נָדִיב ר' מֹשֶׁה בֶּן יוֹסֵף בַּארָאן דִי-הִירְשׁ ד"ג גֶעהַאט, אוּנ הַיינְט? יְתוֹמִים הָיִינוּ בְּאֵין אָב! קֵיינֶע פַּאטְרִיָאט, קֵיינֶע וואַנְט! עֶס גִיסְט, עֶס רִינְט דוּרְךְ אוּנְזֶער נִיט-גוּטֶען סְכַךְ, דֶען דִי בַּעֲלֵי-הַסְכַךְ אַרְט פִּיר דִיא שְׁכֵנִים גָאר וֶועניג... „אִמּוֹתֵינוּ אַלְמָנוֹת", נִיט קֵיין קֶעכִין, נִיט קֵיין וִוירְטִין אַכְטוּנְג גֶעבֶּען אוֹיף אוּנְזֶער עֶקָאנָאמִישֶׁע ווִירְטְשַׁאפְט, דִיא קִינְדֶער עֶטְוָואס אַרְבֶּעט, עֶסֶען גֶעבֶּען... דֶען פוּן דֶעם אֵייגֶענֶעם בֵּית-מִדְרָשׁ אִיז מֶען אַוֶועק, אוֹיף דֶערוֹיסֶען אִיז חוֹשֶׁךְ, אוֹיפִין בֵּית-עוֹלָם — שְׁרֶעקֶען זִיךְ דִיא קִינְדֶער אַלֵיין גֶעהְן, אוּנ אִין סְכָּנָה? אִין פָּארְהוֹיז? אִיז נִיט גֶעשְׁמַאק זָא פִיעֶל צַייט צוּ שְׁטֶעהְן, עֶנְג, קְלֵיין, נִיט צוּ גָאט אוֹיךְ נִיט צוּא לַייטֶען, נִיט אַ הִין נִיט אַ הֶער...

אָבֶּער אֶמֶת, קִינְדֶער, אִין שׁוּהְל אִיז סְקוּטְשְׁנֶע, אוּנְמוּטְהִיג דִיא עֶלְטֶערְן וֵויינֶען, זָאגֶען יִזְכּוֹר, הַזְכָּרַת נְשָׁמוֹת, טוֹיטֶע, בִּיטֶערֶע... אָבֶּער נִיט פִיעֶל וֶועט דָאס שׁוֹין גֶעדוֹיֶערִין, דַאכְט זִיךְ אַז עֶס הַאלְט שׁוֹין בַּיין קֵץ, בַּיי'ן סוֹף! טָא זָאלְט אִיהר הָאבֶּען בַּאלְד צוּרִיק צוּא אוּנְז גֶעהְן פוּן סְכָּנָה פוּן פָּארְהוֹיז!... דֶערְוַוייל, בֵּין כֹּה וָכֹה, קִינְדֶער, שְׁטִיפְט דָארְט נִיט! רֶעדְט נִיט קִינְדֶערְשׁ! לוֹיפְט נִיט דֶערוֹיסֶען! גָאט בַּאהִיט, עֶס גֶעהְט צוּא ווִינְטֶער נָאךְ, אִיהר קֶענְט זִיךְ אִין אַ קְלֵיינֶע צַייט פֶּערְקִיהְלֶען!... אִיהְר זַייט דָאךְ שְׁוַואכֶע...

בֵּין כֹּה וָכֹה, בֶּעמִיהֶעט זִיךְ „מֶענְשֶׁען" אוֹיךְ „יוּדִין" צוּא זַיין! „פּוֹעֲלִים" הָאט אַ מָאהְל מִיט דֶער צַייט וֶוערֶען! שְׁטִיצְט דִיא פּוֹעֲלִים וֶועלְכֶע אַרְבֵּייטֶען אוּנְזֶער הֵיילִיגֶען פְּלַאטְץ אִין דָאס הֵיילִיגֶע לַאנְד! „שַׁלַּח לַחְמְךָ עַל פְּנֵי הַמָּיִם".

שיק דיין בְּרויט אויפֿין מיטלענדישען מֶעֶר! „כִּי בְּרוֹב הַיָּמִים תִּמְצָאֶנּוּ‟, דען איר זייט נאך יונגע קינדער, איהר וועט נאך עפּעס דערוואַרטען . . . ווען איז אונז, גאָט ווייס שוין! — אָבער איהר וועט אייער מיה אויפֿמאָהנען! „תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה‟, פֿערבריינגט אייך אין סְכָּה אין פֿאָרהויז „וְגַם לִשְׁמוֹנָה‟, האַלט זיך אָבער אָפּ דערויסען, ניט וייט פֿערלויפֿען, „עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם‟, האַלט זיך איין אין גאס „יודין‟ פֿערבלייבען! . . .

עֲצֶרֶת, עֲצֶרֶת, קינדער!! . . .

הטפה רביעית לשבת ר״ח חשון, פ׳ נח.

30-טער יאָהר־צייט נאך רַבִּי הירש קאַלישער 5-טען חֶשְׁוָן. — הימעלשע דיענסט אונ ערד־אַרבייט. — 2 סיסטעמען אינ׳ם בעדייטונג „פֿאָלק׳. —

היינט האָט מען אונז פֿאָרגעלעזען אַ מאַסטע מַעֲשֶׂה׳לעך וואָס האָבען אויף דער וועלט געטראָפֿען; לאַנג, לאַנג שוין אֲפִילוּ, נאָהן לאַנג בערך 4000 יאָהר; פֿונ׳ם מַבּוּל, נֹחַ׳ס קָרְבָּנוֹת, נֹחַ׳ס גאָרטען פֿלאַנצען, דער דוֹר הַפְּלָגָה, ז. וו.; נור — גוט צוקוקענדיג זיך, וועלען מיר, דאַכט זיך, געפֿינען פּונקט דיעזע פֿיגורין נאך ביי היינטיגען טאָג אויך; עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג, דיא וועלט מיט איהר פֿראַגרעס געהט הין אונ צוריק! —

אין דער הַפְטָרָה לעזין מיר: „וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ, יָבֹא כָל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי, אָמַר ד׳‟. „אַללע חֹדֶשׁ אונ שַׁבָּת וועט יעדער מענש קומען אַדאַנק צו גאָט געבען‟. דער יַלְקוּט זאָגט נאָך דעריין: „יודען פֿרעגין ביי גאָט: ווען וועסטו אונז צוריק געבען מיר זאָלען ווידער וויא אַמאָל אין יְרוּשָׁלַיִם עוֹלֶה לְרֶגֶל זיין? ענטפֿערט גאָט: קינדער, קלעמט אייך ניט! אַנשטאָט דעם וואָס איהר פֿלעגט פֿערצייטען נור 3 מאָהל אין יאָהר געהן, וועט איהר אין די קומענדע צייט אַללע שַׁבָּת אונ חֹדֶשׁ הין קומען‟! . . . נור צו פֿערשטעהן דיעזעס וועלען מיר אייך דא פֿאָרלעגען אַ מִדְרָשׁ אין היינטיגער סִדְרָה:

3 מענשען — זאָגט דער מִדְרָשׁ — זענען אין ערד־אַרבייט זעהער לוסט געווען, אָבער דער עוויגער האָט אין זייא קיינע נוצען געפֿינען: קַיִן, נֹחַ אונ עוּזִיָּהוּ. קַיִן איז אַ עוֹבֵד אֲדָמָה געוועזן, נֹחַ — וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה, עוּזִיָּהוּ — כִּי עוֹבֵד אֲדָמָה הָיָה‟. —

אז מיר זאָללען באַנעהמען דיעזע וואָרטען בוכשטאַבליך כִּפְשׁוּטָם

גלויבט

גְלוֹיבְּט זִיךְ עֶפֶּעס אוּנְז נִיט, אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים זָאלְלֶען פֶערְהַאסֶען דִיא עֶרְד-אַרְבֵּייט? דִיא גַאנְצֶע תּוֹרָה גִיט אוּנְז צוּ לֶערְנֶען אַז אִיהר שְׁטְרֶעבֶּען אִיז נוּר דִיא עֶרְד-אַרְבֵּייט גֶעוֶועזֶען, אִיהְרֶע בְּרָכוֹת אוּנ קְלָלוֹת בַּאשְׁטֶעהֶען נוּר אִין עֶרְד-פְּרוּכְט; דִי דִינִים פוּן שְׁמִיטָה, יוֹבֵל, תְּרוּמָה, מַעֲשֵׂר, לֶקֶט, שִׁכְחָה, פֵּאָה אד"ג בֶּעשְׁטֶעהֶען אַלְלֶעס אִין עֶרְד-אַרְבֵּייט; דִיא חַכְמֵי-הַתַּלְמוּד זָאגֶען נִיט אֵיין מָאהְל: „אַז אַ מֶענְשׁ אָהְן אַ שְׁטִיקֶעל גְרוּנְד אִיז גָאר קֵיין מֶענְשׁ נִיט, זַיין לֶעבֶּען אִיז גָאר קֵיין לֶעבֶּען, עֶר הֵיינְגְט אִין דֶער לוּפְט, אִין וָואזְדוּךְ; אַ בַּאגְרָאבֶּענֶעם אַ בַּאשָׁאטֶענֶעם, אַ בַּר-מִינַן, אִיז שׁוֹין בֶּעסֶער פוּן אִיהם"; — הַיינְט וִויא זָאגֶען זֵייא אוּנְז אִין דִיעזֶען מִדְרָשׁ, אַז דִיא 3 מָאנְנֶער וָואס הָאבֶּען דִיא עֶרְד גֶעלִיעבְּט אוּנ אִיר מִיט פְלַייס בֶּעאַרְבֶּעט הָאבְּען בַּייא גָאטְט נִיט אוֹיסְגֶענוּמֶען, אוּנ עֶר הָאט אִין זֵייא קֵיינֶע נוּטְץ גֶעפוּנֶען?

דֶער מֵיין אָבֶּער פוּן דִיעזֶע וָוארְטֶען אִין מִדְרָשׁ אִיז אַזוֹיא: אַ גְרוּנְד, אַ אֵייגֶען שְׁטִיקֶעל עֶרְד מוּז אַ מֶענְשׁ הָאבֶּען, אָהְן דֶעם אִיז מֶען גָאר-קֵיין מֶענְשׁ נִיט; אָבֶּער נִיט „לָהוּט" זַיין דֶערִיין, נִיט זַיין גֶענַארְט מֵיינֶען אַז דִיא עֶרְד אִיז מַיין לֶעבֶּען מַיין „מֶענְשׁ", אוּנ אַז וֶוער עֶס הָאט עֶרְד דֶער אִיז אַ מֶענְשׁ, אוּנ וֶוער נִיט—אִיז קֵיין מֶענְשׁ נִיט? אוֹיב אַזוֹי, קוּמְט דָאךְ אוֹיס, אַז חַיּוֹת אִין וַואלְד הָאבֶּען יָא עֶרְד אוּנ אַנְדֶערֶע מֶענְשְׁלִיכֶע פֶעלְקֶער הָאבֶּען קֵיינֶע עֶרְד, זֶענֶען נוּר דִיא עֶרְשְׁטֶע—דִיא חַיּוֹת-מֶענְשֶׁען, אוּנ דִיא מֶענְשֶׁען נִיט מֶענְשֶׁען? . . . דֶערוּם אַז קַיִן, נֹחַ אוּנ עוּזִיָּהוּ זֶענֶען אִין דֶער „עֲבוֹדַת-הָאֲדָמָה" שְׁטַארְק פֶערְטִיעפְט גֶעוֶוען, אִין אִיהר לָהוּט גֶעוֶוען, אִיז דָאךְ דָאס אַ שְׁרֶעקְלִיכֶער טָעוּת גֶעוֶוען! —

בִּפְרַט דִיעזֶע 3 מָאנְנֶער וִויא קַיִן דֶער עֶרְשְׁטֶער, נֹחַ נָאךְ דֶעם וֶועלְט-חוּרְבָּן פוּן מַבּוּל אוּנ עוּזִיָּהוּ אַ קֶענִיג פוּנ'ם פָאלְק יְהוּדָה, אַז אַזֶעלְכֶע אָבּ-שְׁצֶעסְטִוֶוענֶע מֶענְשֶׁען זָאלֶען אַזַא טְהֶעמֶע אִין זִינְן הָאבֶּען, דַאנְן וֶוערְט דָאךְ דוּרְךְ זֵייא אוֹיךְ דֶער כְּלַל פֶערְדָארְבֶּען? —

אוּנ כְּדֵי מֵיינֶע בְּרִידֶער אַזוֹיגְס צוּ פֶערְשְׁטֶעהְן גֶעבֶּען, מוּז אִיךְ אַייךְ דֶערְצֶעהְלֶען דִיא טְהֶעמֶע וֶועלְכֶע דִיא וֶועלְט הָאט אָנְגֶענוּמֶען וֶוען דִיא מְדִינוֹת אַוְוסְטְרִיע-אוּנְגַארְן זֶענֶען פַאר אַ גְרוֹיסֶע מְלוּכָה גֶעוָוארֶען: אִין אַוְוסְטְרִיע הָאט זִיךְ דַאמָאלְס אַ גְרוֹיסֶער דִיפְּלוֹמַאט אַ חָכָם, מִיט דֶעם נָאמֶען „מֶעטְטֶערְנִיךְ", גֶעפוּנֶען. דִיעזֶער מַאנְן הָאט פִיר אוּנְגַארְן עֶרְקְלֶערְט: אַז דֶער נָאמֶען „פָאלְק" בֶּעשְׁטֶעהְט נוּר וֶוען זֵייא אַיין אָבְּגֶעזוּנְדֶערְטֶעס שְׁטְרֶעקְע עֶרְד, אַ מְדִינָה, הָאבֶּען, אַלְזָא וֶוען 2 שְׁטְרֶעקֶעס עֶרְד וֶועלְכֶע זֶענֶען מִיט

1 שְׁנוּר בֶּעצוֹיגֶען זֵייא בַּאַנְד צוּזַאמֶען גֶעהֶען, זֵייא וֶוערֶען אוֹיךְ אוֹיפְ'ן

לאנדקארטע

לאַנדקאַרטע צוזאַמען מיט 1 צייכען רונד אונ רונד געצויגען, בעצייכנעט זייא אויך צוא 1 מלוכה 1 פאָלק ווערען. דיא אונגארישע בירגער האָבען דיעזע טהעמע אָנגענומען אונ זענען 1 מלוכה געוואָרען. דיעזער שידוך איז אָבער ניט געלונגען, ניט עולה ליפה געוועזען, וויא דיא צייט האָט באַוויזען אין דיא לעצטע יאָהרען מיט דעם טומעל וואָס איז געוואָרען אין אונגאַרן וועגען דער אַססימילאַציאָנע פרייע חתונות; דען נאָך דער דעה וואָס מאַכט דאָס אונז אויס פון וואַנען חתן כלה שטאַמען? ציא ער איז קאַטאָליק אונ זיא—לוטהעראַנקע, ער—בן-שם אונ זיא—בת-יפת אָדער פאַרקעהרט? אַבי ביידע זענען אונגאַרישע-אוסטרייכישע געבירגער פון 1 שטרעקע לאַנד-שטרוך אויפ'ן אַטלאַס, הייסט דאָך דאָס אַ גלייך פּאַרטיי, פון 1 פאָלק! אַי וואָס, דיא 2 כאַראַקטערען שטימען ניט? וואָס איינער ליעבט וויא זיין זעלע פערהאַסט דער צווייטער וויא דעם פעסט? עט, עס מאַכט ניט אויס! אַי דיא קינדער וועלען דאָך זיין פון אַ מאָדנע כאַראַקטעריסטיק-געבייזדע, פון פערשידענע בלוט-עקסטרעמען, עפעס אַ מין כוי? (ספק חיה ספק בהמה) נוא וואָס איז פאַר אַרע! —

אָט אָ דיעזע טהעמע פונ'ם חכם „מעטטערניך" האָט אויך דער „דור המבול" געהאַלטען, דערום איז „השחית כל בשר את דרכו על הארץ" געמאַכט אַססימילאַציאָנע אין דיא געבליט, „נזקקין מין בשאינו מינו", אַמענש מיט אַ בהמה, אַ בהמה מיט אַ חיה אַלע גלייך געוואָרען, מיט דער טענה: אַלע ברואים לעבען אויף 1 שטרעקע ערד, דערום זענען אַלע נור 1 פאַמיליע; דאַנן האָט דער וועלט-שאָפער אויף זייא אַמבול געבראַכט, ער האָט אַלעס אויסגעמעקט, קיין געדעכעניש פון זייא געלאָזען, נור נח דער צדיק תמים מיט זיין פאַמיליע זענען געבליבען.

נח וויל אַ וועלט גרינדען. ער דענקט אָנפאַנגען דיא ערד בעאַרבייטען „ויחל נח איש אדמה" אויף דיא בעאַרבייטע ערד אַ פאַמיליע, אַ מלוכה, אַ פאָלק באַזעצען; דען וויא וועט דאָס אַ שטאַט ווערען אָהן אַ בעשטימטע שטרעקע ערד? דאַן פלאַנצט ער אַ גאָרטען, אונ טאַקע נור פון ווייַן-טרויבען „ויטע כרם": פאַמיליען-לעבען פון 1 שטאַממע, פון 1 זאָרט בלוט, 1 כאַראַקטער איז גאָר נישט, ערד בעדאַרף זיין דער גאָרטעל, דער צעפ, דער גרענעץ פון אַטלאַס וועט זייא פאַר אַ פאָלק מאַכען מיט אַ שטאַט מיט איין אָרדנונג, אונ אויסער דעם איז אַלעס גאָר נישט! מען פערפאַרטיגט וויין, מען טרינקט זיך אָן, מען האַפט אַריבער דיא מאָס... חם לאַכט פונ'ם פאָטער, שם אונ יפת האַלטען איהם פיר, דיא ברידער ווערען צעריסען

עס

עס ווערען א סעקטיע אנטי-שמים (אנטיסיטיסטען) יודעפאבין, עס ווערט א דור הפלגה מיט פערשיעדענע געפיללען, מיט געענדערטע תאוות, פערשיעדענע דעות, שפראכען א. ז. וו., דאנן „ויאמרו איש אל רעהו: הבה נבנה לנו עיר ומגדל ונעשה לנו שם (א נאמען „פאלק") פן נפוץ על פני כל הארץ" ד. ה. אהן דער ערד און פיראמיד קענען מיר דאך קיינע „פאלק" זיין! וואס ווערט אבער דערפון? מען היט שוין מעהר ניט דעם פאלקס-שטאלץ, דעם פאמיליען-יחוס, דעם בעשטימטען כאראקטער, דעם געבורטס-אינסטינקט (נטיה טבעית), עס ווערט אסימילאציע, חתונות אויף קאנטראקטין, עס מישט זיך ווייס מיט שווארץ, קארליק מיט ריעז, איראפייעש מיט אפריקאנעש, דיא קינדער זענען פון געמישטע פערשיעדענע נאטורין, פערשיעדענע גלויבענס, 2-ערלייא זארטען קאנטראסטין, די מוטער וויל געבען דאס קינד איין אנדער זארט פעדאגאגיע, דער פאטער א אנדער זארט, דיא עלטערען גופא צאנקען זיך באנאנד אין זארטען עססען, קליידער און אלעס, עס איז גוט! „דערפאר אבער (זאגט דער חכם מעטטערניך מיט דעם דור הפלגה): נישקשה, מיר זענען דאך 1 פאלק, נח האט 1 גארטען ערד פיר אונז אלעמען פערפלאנצט! און קין האט אויך דערצו מכבים געווען! און עזיהו דער קאניג פון יהודה האט אויך אזוינס געליעבט!" מען פערגעסט אבער אז דיעזע 3 דיפלומאטין האבען ביים דעם וועלט-שאפער ווענייג אויפגענומען; דענן זייער סוף האט אויפין אנפאנג ערקונדיגט: קין איז דער ערשטער גזלן אויף דער וועלט געוועען, נח—האט בזיונות געהאט, עזיהו איז מצורע'דיק געווארען, דען אזא שיטה קען צו קיין גוטס ברייננגען, אססימילאציע מוז דיא בלוטין צו מישען א. ז. וו.

ברידער! דיעזען 5-טען חשון ווערט 30 יאהר אז הגאון ר׳ הירש קאלישער טהארנ׳ער רב אין פרייסען 40 יאהר אומזיסט – איז געשטארבען! דיעזער מאנן האט גראמאדנע ספרים פערפאסט. אין 1 ספר זיינעם מיט דעם נאמען „אבן בוחן" געגען בערלינער רעפארם, גיט ער דיעזע פארטיע דיא וועלט צו זעהן, ער ווייזט זייא-אויף וויא זייער טהעמע איז אהן פיס, זיא קען קיין קיום ניט האבען. אין זיין ספר „דרישת ציון" גיט ער ערקלערען ער ווייזט אן פון כל התורה, נביאים וכתובים, פון ש״ס, מדרשים און ילקוטים: אז אהן ישוב ארץ ישראל, אהן א שטיקעל חזקה אין ארץ ישראל מיט „עבודת-אדמה" וואו יודען זאלען בדור הזה קיין גרונד אין פלשתינא האבען,—קען משיח בשום אופן ניט קומען! דא קענט איהר דאך, ברידער, א קשיא פראגען: וויא קומט דאס אזא טהעמע פיר דעם

צדיק

צַדִיק ר׳ הִירְשׁ קָאלִישֶׁער ? מִיר, יוּדֶען, הַאלְטֶען דָאךְ נִיט פוּן מֶעטֶטֶערְנִיךְ׳ס שִׁיטָה, בַּייא אוּנְז אִיז בַּאגְלוֹיבְּט דִיא תּוֹרָה וָואס רוּפְט אוּנְז אָן „גּוֹי קָדוֹשׁ״, אַ הֵיילִיג פָּאלְק, אַ פָּאלְק מִיט טַאלַאנְט, אַ פָּאלְק פוּן אַ אָבְּגֶעזוּנְדֶערְט שְׁטַאמְמֶע, אָפְּגֶעהִיטֶע בְּלוּט, רֵיינֶע זוֹיבֶּערֶע נִיט גֶעמִישְׁטֶע מִיט קֵיינֶעם, בֶּעזוּנְדֶערֶע מוּסְקָאלִין, נֶערְוִוין, וָואס גִיט אִיהְרֶע מֶענְשֶׁען בֶּעזוּנְדֶערֶע גֶעפִילְלֶען, כִּשְׁרוֹנוֹת, טַאלַאנְט, פֶעהִיגְקֵייט ; עֶס מַאכְט גִיט אוּיס אִין וָואס דִיעֶזֶער טַאלַאנְט בֶּעשְׁטֶעהְט, צִיא אִין דִיא חֲרִיפוּת פוּנְ׳ם מְחַבֵּר פוּן „סמ״ע״, אָדֶער (להבדיל בין קודש לחול) אִין דֶער מוּזִיקֶע פוּן מֵאִיר-בֶּעער קָאמְפָּאזִיטֶער; אִין דֶער קְקוּלְפְּטוּרֶע פוּן אַנְטָאקָאלְסְקִי, אָדֶער אִינְ׳ם פִּלְפּוּל פוּנְ׳ם סֵפֶר „קְצוֹת״, „נְתִיבוֹת״ אוּנ „שַׁאֲגַת אַרְיֵה״; אִינְ׳ם חוּדָאזְשְׁנִיק שְׁלֹמֹה מַיימוֹן, אָדֶער אִינְ׳ם „אוּרִים וְתוּמִים״ פוּן ר׳ יוֹנָתָן אֵייבְּשִׁיץ (דעם הרואה חכם בחכמת העולם אומר ברוך שנתן מחכמתו לבריותיו), אִינְ׳ם טַאלַאנְט פוּנְ׳ם דִיפְּלוֹמַאט בִּיקָנְסְפֶעלְד, אִין בֶּארְזֶע (גֶעלְט-גֶעשֶׁעפְט) פוּן רָאטְהשִׁילְד, בַּארָאן דִי-הִירְשׁ! אַבִּיא טַאלַאנְט אִיז דָא, אוּיסְגֶעהֶמְלִיכְקֵייט זֶעהֶען אַלֶע אִין דֶער מִשְׁפָּחָה יִשְׂרָאֵלְ׳ס, גֶעבָּאהְרֶענֶע פֶעהִיגְקֵייט, נַאטִירְלִיכֶע מִלֵּידָה וּמִבֶּטֶן, אַלֶעס — גֶעבּוּרְטְס, אַלֶעס — יְרוּשָׁה פוּן עֶלְטֶערִין. אָט דָאס-הֵייסְט אַבֶּעזוּנְדֶער פָּאלְק וָואס אָהְן דֶעם זֶענֶען מִיר קֵיינֶע פָּאלְק וֶוען מִיר מֶעגֶען אֲפִילוּ מִילְיַארְדִין דֶעסְיַאטִין עֶרְד הָאבֶּען דָא אָדֶער דָארְט; הַיינְט וָואס פַאר אַ מִגְדַּל פוּן דוֹר הַפְּלָגָה וִויל דָא אוּנְזֶער צַדִיק קָאלִישֶׁער פִיר אוּנְז בּוֹיעֶן ? מֵיינְט נִיט אַז דִיעֶזֶער מַאנְן הָאט זִיךְ בֶּעגְנוּגֶענְט מִיט זַיין דֵעָה אִין אַ סֵפֶר אָפְּשְׁרַייבֶּען אוּנ יוֹצֵא, נֵיין! עֶר הָאט נָאךְ זֶעלְבְּסְט אַ הִיבְּשֶׁע שְׁטְרֶעקֶע עֶרְד גֶעגֶען אוּנְזֶער מוּטֶער רָחֵלְ׳ס קֶבֶר גֶעקוֹיפְט אוּנ אוֹיף אַקְצְיָאנֶען זִיא פֶערְקוֹיפְט ?!

נָאךְ מֶעהְר וואוּנְדֶערְבַּאר: דִיעֶזֶער קְלוּגֶער אוּנ פְרוּמֶער מַאנְן הָאט אִין יָאהר 5590 (אַ יָאהר פַאראוּיס איידער ער האט זיינע ערד אין ארץ ישראל גיקויפט) פִיעל תְּשׁוּבוֹת מִיט פִּלְפּוּל גֶעשְׁרִיעבֶּען אִין דֶער טֶהֶעמֶע, אוּיפְבַּוייזֶען אַז מֶען קֶען „קָרְבָּנוֹת״ הַיינְטִיגֶע צַייט אוּיךְ אוּיפִין מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ אָפְּפֶערְן, דֶענְן מֶען בֶּעדַארְף דֶערְצוּא קֵיין בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ נִיט הָאבֶּען; עֶר הָאט דָאס פִיר דִיא גְרוֹיסֶע גְאוֹנִים ר׳ עֲקִיבָא אֵייגֶער, ר׳ מֹשֶׁה סוֹפֵר אוּנ ר׳ יַעֲקֹב צְבִי מֶעקְלֶענְבּוּרְג פָּארְגֶעלֵייגְט, נוּר בֵּין כֹּה וָכֹה אִיז אִיהם דֶער גֶעדַאנְק פוּן „עֲבוֹדַת-הָאֲדָמָה״ אִין אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל אַרוֹיפְגֶעגַאנְגֶען, עֶר הָאט דִיא „עֲבוֹדַת-שָׁמַיִם״ דוּרְךְ דִיא בְּנֵי-אַהֲרֹן אוּיף „עֲבוֹדַת-אֲדָמָה״ דוּרְךְ דִיא פְּרָאסְטֶע בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל פֶערְוֶועקְסֶעלְט? וואוּנְדֶערְלִיךְ! דִיעֶזֶער מַאנְן וָואס אִיז זָא זֶעלְבְּסְטְשְׁטֶענְדִיג גֶעוֶועז, זָא פִיעל קְלוּג אוּנ פַּאטְרִיָאטִישׁ גֶעוֶועז, זָאל גָאר וֶועלֶען אַזַא גֶעדַאנְק אוּיפְטָאהן ?

מקריב

מקריב זיין קרבנות אן איין מקדש אונ בעת ירושלים איז אין פרעמדע הענד •

נור יעצט, ברידער, פערשטעהען מיר דיעזען וואונדערליכען גאנ'נס טהעמע : דען דיעזער מאנן האט דיא בערלינער רעפארעס דיעזע אססימילאטישע אידעע דערשפירט, אז זייא ווילען נור א פאלק דורך א גרונד-ערד ווערען, זייער משפחה'ס יחוס מעהר גיט שעטצען, דאנן האט ער זייא אין זיין ווערק „אבן בוחן" דיא פאלש אנטדעקט, אונ דיעזעס צו פערשטארקען האט ער נאך געוואלט זייא אויף להבעים דיא גאטעס דיענסט מיט „קרבנות" איינגרינדען, באווייזען זייא מונדליך אונ אויך פראקטיש, אז מיט דיעזען צענטראלנעם גייסטליכען קראפט וועלען אלע מיליאנען פערשיעדענע בני ישראל וואס זיינען אין פערשיעדענע לאנדער אונ פעלקער צוא שפרייט — אלע ווערען אויפגעבונדען, איין פאלק אויף איין מאל ווערען • אי וואס דיעזע אססימילאטארען, • דיעזע רעפארמער וועלען זיך אלעס שבת זונטאג פראוועז ? קיין באז ניט ! זאלען דיעזע געשטארבענע גליעדער פון ישראל'ס געזונטען קארפער אפגעטרענט זיין, דען וועז ניט, וועלען דיעזע, נאך דעם גאנצען קארפער פערדארבען • — נאכהער אבער האט ער זיך בעדיינקט : א רחמנות אבער, איז דען א קונסט אברים שניידען ? מעהר קונסט איז, זייא א קוראציע א לייכטע מעדעצינישע געבען, אונ זייא צום געזונט אונ לעבען ערהאלטען ! אלזא האט ער זיך בעמיהעט א שטרעקע ערד בעקומען, זייא א העלפט נאך געבען, „נאט אייך, קינדער, ערד-ארבייט ! — זאגט ר' הירש קאלישער — ביסלעכוויים וועט איהר אין דיעזער מלוכה פון תורציע דיא געמיינע, א היפשע שטרעקע קענען בעקומען, ביז מיט דער צייט וועט איהר קענען אויך א צייכען א בעזונדער ארט אין אטלאס בעקומען"; דערהויפט מיין זיינער איז אבער געוועזן מיט דעם : אז דורך דעם ארט ארץ ישראל דווקא וועלען זייא אויך יודען פערבלייבען, זייא וועלען דיא עבודת-שמים, דיא גאטעס דיענסט, דעם גייסטליכען פאלקס-יחוס, שוין וויא דיא אויג פון קאפף היטען, דען דיעזער ארט וועט זייא פיעל פיעל שטאף דער צו געבען, ער וועט זייא דערמאהנען אן זייער פערצייטיגען לעבען, פערצייטיגע פאלקס-שטאלץ, אז אויף דיעזע ערד האבען דיא פיס פון אונזערע אויסגעהמליכע אבות געטראטען, דיא פיס פון אונזערע מלכים, העלדין, פאעטען, מיליטער אונ זעלנער ; דיא פיס פון אונזערע פיעל, פיעל פיה, רינדער, ז • וו •, פיס פון קאראוואנעס, סוחרים, ד"ג • אט אזויא זענען מיר דאס אויך א פאלק

אין

אין קאָרפּער, אָבער אויך גײסטליך דערצוא, פּאָעטיש, אָרגענטליך און סטאַטיש געװעזען, אַ ריין פאָלק, אַ זויבערע אַ ציבכטיג פּאָלק געװעזען, און ד"ג װעלען דיעזע בערלינער, „יודין" מיט דער צייט װערען, דענן פון שלא לשמה קומט אויך אם ענדע צו לשמה! אט דאס איז ר׳ הירש קאַלישער, זכרו לברכה, געװעזען! אט אַזא װעלטענער יודיש פאַטריאָט איז דאס געװעזען! אַ אוהב ישׂראל, אַ פערזאָרגער, אַ ריין קאפּף מיט אַ גוט הערץ, אַ אמת יודיש טאַלאַנטפאָללער מאַנן געװעזען! ער האָט אויך דעם צדיק ר׳ משה מאָנטעפיאָרע צו גוטעס זיין פאָלק טאָהן דא און דאָרט—דערװעקט! ער איז דער ערשטער חובב ציון, אין ריידען און אין טאָהן, געװעזען, איהם קומט פון אונז אַלעם אַ דאַנק, אַ עװיג נאָמען אויף אונזער הערצען קריטצען!

נור, מיט װאס װענען מיר אין שטאַנד איהם צו דאַנקען? מעהר ניכט זויא מיט אונזער טרייא בלייבען צוא גאָטעס דיענסט און פאָלקס-קראַפט. מיט אונזער האָבען אין געדאַנק אם װעניגסטען װענן מיר רוהיג זענען, אינ׳ם טאָג שבת, ראש-חדש, װיא היינטיגען טאָג, שבת און ראש-חדש, און ד"ג אַלע שבת אין אונזער פערזאַמלען זיך אין גאָטעס הויז, אין תורה לערנען, אינ׳ם נביא הערען, אונזער היסטאָריע דענקען, װעגען אונזער עבר רעדען און אַ האָפּנונג אויף עתיד האָבען. און אַנשטאָט װאס אַ מאהל זענען מיר נור 3 מאהל אין יאָהר אין ארץ ישׂראל עולה לרגל געװעזען, זאָלען מיר היינט אַם ענדע צייט, אָפּט, גאַנץ אָפּט, אין געדאַנק אַהין, אַהין פליהען און שטרעבען!... מקיים זיין: „והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחות לפני אמר ה׳"! דען דיעזער געדאַנק װעט אונז פאר אַ פאָלק האַלטען, מיט דיעזען געדאַנק בעדאַרפען מיר אין דיא לאַנדער דערנויילע פערבלייבען, אונזערע ארץ-ישׂראל-קאָלאָניסטען מיט אַלעם מעגליכקייט שטיטצען, דען מיר שטיטצען דערמיט זיך זעלבסט! דען מיט דיעזען געדאַנק װעלען „מיר" אויך הין לסוף, בחסדי המלך, קומען, און טאַקע ערשט דאָמאָלס אויף עװיג, עװיג אַ עװיג פאָלק פערבלייבען, דאַנן װעט אויף אונז מקוים װערען דיא װאָרטען פון היינטיגע הפטרה: כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה עומדים לפני, נאם ד׳, כן יעמד זרעכם ושמכם"!

מיר פערבלייבען זא װיא היטעל און ערד עװיג, עװיג!!

דיא פְּרָאסְטֶע פֶּערְצַייטִיגֶע לַאמְפֶּע אונ דיא קִינְסְטְלִיכֶע.— דֶער גַייסְט אונ דיא פֶּעדַאגָאגִיקֶע.

מִיר זָאגֶען אִין דַאוְונֶען אונ אִין בֶּענְטְשֶׁען אַגַאנְץ חֲנֻכָּה: בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ — בִּיז עֶנְדֶע.

צוּ פֶערְשְׁטֶעהֶען דיעזֶע אַלְלֶע מִיטְלֶען וָואס הֵייסְט חֲלָשִׁים, מְעַטִּים, טְהוֹרִים אונ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, בֶּעדַארְפֶען מִיר דָא עֶרְקְלֶערֶען אֵיינֶע קוּרְצֶע אַגָּדָה פוּן תַּלְמוּד (שבת ד׳ כג:) זֵייא זָאגֶען: „הָרְגִיל בְּנֵר חֲנֻכָּה הַוְין לֵיהּ בָּנִים תַּלְמִידֵי חֲכָמִים״, ד.ה. בוּכְשְׁטֶאבְּלִיךְ: אַז וֶוער עֶס אִיז אִין חֲנֻכָּה-לִיכְט גֶעוָואהְנְטְלִיךְ פְּטְ צִינְדֶען, דֶער וֶועט גוּטֶע, פְרוּמֶע קִינְדֶער הָאבֶּען.

דיעזֶע אַגָּדָה בֶּעט זִיךְ בַּייא אוּנְז מֶען זָאל זִיא עֶרְקְלֶערֶען אונ עֶפֶּעס מִיט אַנְגֶעדַאנְק זִיא בֶּאלֶעבֶּען, דֶען בוּכְשְׁטֶאבְּלִיךְ הָאבֶּען דִיעזֶע וָוארְטֶען קֵיינֶע בֶּעדַייטוּנְג! דֶען אִיז אַזוֹינְס מֶעגְלִיךְ, אַז אַ יוּד וֶועט בְּלָאזֶען שׁוֹפָר אִין חוֹדֶשׁ נִיסָן, עֶסֶען מַצָּה-שְׁמוּרָה אִין תִּשְׁרֵי, בֶּענְטְשֶׁען אֶתְרוֹג אִין שְׁבַט, זָאלל אִיהם גָאט דֶערְפַאר אַ גוּט לָאהְן בֶּעצָאהְלֶען? דָאס גְלַייכֶען אַז אַ יוּד זָאלל זַיין אַ „רְגִיל״ אִין נֵר-חֲנֻכָּה צִינְדֶען, ד.ה. אַז אוֹיסֶער חֲנֻכָּה-לִיכְט אוּם כִּסְלֵו וֶועט עֶר זֵייא נָאךְ אַגַאנְץ יָאהְר אוֹיךְ בֶּענְטְשֶׁען, עֶר וֶועט דיא בֶּעשְׁטִימְטֶע צַייט פוּן אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים נִיט הִיטֶען, זָאלל עֶר נָאךְ דֶערְפַאר אַ-נְ-עֶדֶעל מַאן הֵייסֶען אונ גָאט זָאל אִיהם נָאךְ קִינְדֶער תַּלְמִידֵי-חֲכָמִים גֶעבֶּען?

ווִידֶער ווִילְט זִיךְ אוּנְז דָא פֶערְשְׁטֶעהֶען דיא לָאגִיקֶע וָואס זֵייא גְלַייכֶען דָא אַ גוּט קִינְד צוּא אַ חֲנֻכָּה-לִיכְט? בַּייא אוּנְז קוּמְט דָאס אוֹיס, דָאס זֵייא הָאבֶּען אַ שַׁייכוּת אֵיינֶס צוּא דָאס אַנְדֶערְס אַזוֹי ווִיא אַ לַאטְקֶע צוּא דיא מַכַּבִּייעֶר, ווִיא אַ קְרֶעפְּיל צוּא אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה, ווִיא אַ קְנֵיידֶעל צוּא עֲבָדִים-הָיִינוּ, וווא אַ פִּירִישְׁקֶע צוּא דיא שְׁבוּעוֹת׳דִיגֶע לוּחוֹת אונ ווִיא קַאפְּקֶע פַארְן דַאוְונֶען צוּא ראש-הַשָּׁנָה׳דִיגֶע תְּקִיעוֹת?

פָּא הֶערְט-זְשֶׁע, בְּרִידֶער, אִין דיעזֶען נֵס אַ נַייעֶס:

אוּנְז אַלֶעמֶען אִיז גַאנְץ גוּט בֶּעקַאנְט וֶועגֶען אוּנְזֶער הָעלְד יְהוּדָא-הַמַּכַּבִּי, וֶועגֶען זַיין אוּמְנַאטִירְלִיכֶען נִצָּחוֹן, וֶועגֶען דיעזֶען רִיטְצֶער וֶועלְכֶער הָאט גֶעקֶאמְפְּפְט מִיט דיא פֶּערְצַייטִיגֶע גְרִיכֶען אונ מִיט זַיינֶע אֵייגֶענֶע בְּרִידֶער דיא הֶעלְלֶענִיסְטֶען צוּ זַאמֶּען. אִיךְ רֶעבֶען נָאר פַאר אִיבֶּעריג אִיבֶּערְחַאזֶר׳ן פַאר אַייךְ דיא פֶּערִיָאדֶע פוּן נֵס-חֲנֻכָּה, דֶערְצֶעהְלֶען פַאר אַייךְ יֶענֶע שְׁטִיק הִיסְטָארִיֶע וֶועלְכֶע אִיז שׁוֹין בֶּעווּסְט אוֹיף קְלָאר פַארְן אַלְטֶען אונ נַייעֶס דוֹר, בִּפְרַט אִין דִיעזֶע לֶעצְטֶע יָאהְרֶען וָואס פוּן דְרוּק גֶעהֶען אַרוֹיס זֶעלְבֶע

בראשורין

בראשורין גאר בילליגע וועגען דיא בעשרייבונג פון חנכה אויף אללע שפראכען; אלעמען איז שוין בעקאנט יהודא-המכבי מיט זיין עפאכע אזויא קלאר וויא דער חשבון פון דיא 8 ליכטלעך. אלזא וועלען מיר דא וועגען יהודא-המכבי גאר א שוויג מאכען; מיר וועלען יעצט נור איינינע ווארטען פון זיין פאטער דעם ריעז מתתיהו המכבי רעדען. דען אויף דיעזען אלטשינקען פערגעסט מען זיך גאר, וואס באמת איז דאך נור ער דער ערשטער העלד געוועזען, ער האט דאך דיא וועג פאר זיינע קינדער אויסגעטראטען, ער האט דאך זייא דיעזע פעדאנאגיקע געגעבען, ער אונ ער, אלזא וועלען מיר יעצט טאקי רעדען נור וועגען איהם.

אונזער קאניג דער העלד אונ פאעט דוד האט זיך בייא גאט געבעטען (קאפי׳ 51): לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי! אַל תַּשְׁלִיכֵנִי מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ קָדְשְׁךָ אַל תִּקַּח מִמֶּנִּי! הָשִׁיבָה לִי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי!" ד.ה.: א, גאט! פערשאף מיר א ריין הארץ אונ א פערפערטיגטען גייסט בעניי אין מיר! א, גאט! ווארף מיך ניט הייען פון דיר, אונ דיין הייליגען גייסט נעהם ניט אוועק פון מיר! קעהר מיר צוריק דיין הילפס-פריידע אונ א בעווילליגטעס גייסט שטיצע מיך!

דען אהן א "רוח-נכון", "רוח-קדוש" אונ "רוח-נדיבה", איז אונמעגליך אזא אללגעמיינעס מאנן וויא דוד א.ד.ג. צו עקסעסטירען אונ אפהיטען זיין שטעללע וויא געהעריג איז, דען פיעל מאהל טרעפט אז אין א פלוצליכען אונגליק ווען מען זאלל אין ערשטען אויגענבליק ניט פעהיג זיין, אינ׳ם ערשטען מאמענט זיך א ראטה צו רעטען געבען, דאן קען מען צוא א אורזאצליכען אונגליק קומען, אויף עוויג פערלוירען געהן, דערום מוז א זא מאנן א "רוח-נכון" א געגרייטעס פערפערטיגטען גייסט האבען. דיעזער מאנן וועלכער האט אזוינס בייא זיך, הייסט מיט דעם נאמען: "בעל רוח נכון", ד״ה: א מאנן דער גייסטעס פערטיגקייט בעזיטצט. דערום בעט זיך דוד, וועלכער האט זיך תמיד פאר פלוצליכע בלוט-פיינד געשראקען: "ורוח נכון חדש בקרבי"!

נור פון גרויס איבער אײלונג פון וועלכע מאמענטאלישע מהואונג קען דאך דער מענטש פיעל פעהלערען מהון, וויא דוד וועלבסט זאגט "אני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב" ד״ה: מיין שפרוך איז: אין דער איבער-אײלונג אירעט יעדער מאנן. דערום בעדארף א "בעל רוח נכון" דער צוא אויך א "רוח קדוש", א גאטליכען הייליגען גייסט, א גאטס הילף דער צוא האבען. אם דאן וועט ער שוין זיכער פערבלייבען אז זיין רוח נכון וועט איהם נור

צום

צוּם גְלַייכֶען גְלִיק פִיהְרֶען. דֶערוּם בֶּעט דָוִד דֶער צוּא: „וְרוּחַ קָדְשְׁךָ אַל תִּקַּח מִמֶּנִּי" ד"ה: נֶעהְם פוּן מִיר נִיט אָפּ דַיין הֵיילִיגֶען גַייסְט דֶעם הִימְלִישֶׁען.

דַאכְט זִיךְ שׁוֹין אַלֶעס גוּט? נֵיין נָאךְ! דֶען פִיעֶל, פִיעֶל מָאהְל וִויל נִיט דֶער מֶענְשׁ זַיין לֶעבֶּען אִין פְּרִיוַואט-גְלִיק, אוֹיף דֶעם אַלְטַאר פוּן דֶער גֶעזַאמְמְהַייט פוּן כְּלַל וָועגֶען, זִיךְ אָפְּפֶּערְן; דֶען נִיט אַלֶּע וִוילֶען אוּנ קֶענֶען זַיין אַזוֹי וִויא דָוִד הַמֶּלֶךְ גֶעגֶען גָלְיַת דֶער רִיעֶז פוּן פְּלִשְׁתִּים, דֶען דִיא עֶגָאאִיזְמוּס פוּנְ'ם קָארְפֶּערְלִיכֶען לֶעבֶּענְס-גֶעפִיהְל שְׁטֶעלְט זִיךְ גֶעגֶען דֶעם „רוּחַ-נָכוֹן" מִיט דֶעם „רוּחַ-קָדוֹשׁ" צוּזַאמְמֶען אוּנ דֶערְלָאזְט נִיט דִיעֶזֶען רִיעֶז זִיךְ פַאר אַ קָרְבָּן פוּן כְּלַל וֶועגֶען מַקְרִיב זַיין, דֶערוּם בֶּעט דָוִד: „וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי", ד"ה: גִיבּ מִיר גָאט, אַז דִיעֶזֶער בֶּעוִוילִיג-גַייסְט, וֶועלְכֶער הָאט מִיךְ אִיבֶּערְרַאשְׁט אוּנ בֶּעגַייסְטֶערְט אִין אֵיין מָאמֶענְט, מִיר אַפֶּעסְטֶען בֶּעשְׁלוּס גֶעגֶעבֶּען זִיךְ פַאר מַיין פָאלְק יִשְׂרָאֵל אַ-נ-אָפְּפֶּער גֶעבֶּען גֶעגֶען גָלְיַת, אָט דִיעֶזֶער „רוּחַ-נְדִיבָה" זָאל מִיךְ עֶוִויג נִיט וַוארְפֶען, „הָשִׁיבָה לִי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ", קֶעהְר מִיר וִוידֶער דַיינֶע פְרֵיידֶענְהִילְף, „אָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אוֹרַח" אִיךְ זָאל מִיט לוּסְט אוֹיפִין שְׁלַאכְט-פֶעלְד וֶועלֶען לוֹיפֶען, „וְרוּחַ נְדִיבָה", אוֹן יֶענֶער בֶּעוִוילְלִיגוּנְס-גַייסְט, „תִסְמְכֵנִי", זָאל מִיךְ שְׁטִיטְצֶען אוּנ נִיט אָפְּלָאזֶען אִימְמָער!

בְּרִידֶער! פִיר גֶעוִויס וֵייסְט אִיהְר שׁוֹין, אַז מִיט דִיעֶזֶע 3 וָוארְטֶען גַייסְטֶען הָאבֶּען אוּנְזֶערֶע עֶלְטֶערְן דִיא פֶּערְיָאגְטֶע אִין גָלוּת בָּבֶל, וֶועלְכֶע זֶענֶען אָהְן קְרֶעפְט אוֹיךְ אָהְן מִילִיטֶער גֶעוֶועזֶען, אָהְן כֹּחַ אוּנ אָהְן חַיִל, אִין דֶער צַייט וֶוען זַייעֶרֶע הֶענְט זֶענֶען נָאךְ פוּן דִיא אַייזֶערְנֶע קֶעטְעֶן פֶערְוואוּנְדֶעט גֶעוֶועזֶען, דִיא פִּיס פוּן דִיא גֶעקְוָועטְשְׁטֶע אַייזֶען — צֶערְרַאנֶעט, דָאךְ הָאבֶּען זַייא אַ פָאלְקְסְשְׁטָאלְץ בֶּעקוּמֶען זַייעֶר רֶעזִידֶענְצְשְׁטָאדְט וִוידֶער שְׁטֶעלֶען אוּנ צוּרִיק אַ פָאלְק וֶוערֶען, מִיט וָואס? מִיט וֶועמֶען? „לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם בְּרוּחִי"! מִיט גַייסְט, מִיט גֶעפִיהְל, מִיט „רוּחַ נָכוֹן", „קָדוֹשׁ אוּנ נְדִיבָה", וָואס דִיא הֶעלְדֶען זַייעֶרֶע הָאט אִיבֶּערְרַאשְׁט, אַ טִיגֶער-שְׁטָאלְץ הָאט אִין זַייא גֶעבְּרֶענְט, אוּנ דִיעֶזֶעס הָאט מְנַצֵּחַ גֶעוֶועזֶען יֶענֶע כּוּתִים, קַאלְלֶערִין אוּנ פֶּערְסְיַאנֶער.

ד"ג וֵייסְט אִיהְר, בְּרִידֶער, פוּן דִיא אַ פוּקְרִיפֶּענ-שְׁרִיפְט, אַז אִין דֶער פֶּערִיאָדֶע פוּן דִיא חַשְׁמוֹנָאִים אִיז יִשְׂרָאֵל זֶעהְר אַ גֶעמֵיין פָאלְק גֶעוֶועזֶען, דֶען דִיא גְרִיכֶען הָאבֶּען זַייא אָרִים גֶעשְׁטֶעלְט, יִשְׂרָאֵל הָאט קֵיין יוּדִישֶׁען קֶאנִיג גֶעהַאט, אוֹיךְ דִיא כֹּהֲנִים דִיא פְּרִיסְטֶערְס יֶענֶע וָואס זַייא הָאבֶּען דִיא רָאלְלֶע גֶעשְׁפִּיעלְט, זֶענֶען צוּ זַייעֶר פָאלְק זֶעהְר פַאלְשׁ גֶעוֶועזֶען, מֶען הָאט דִיא כְּהֻנָּה-

גדולה

גְדוֹלָה פַּאר גֶעלְט אוֹיף טָארְגֶעס פֶּערְקוֹיפְט, אִיז דָאךְ, גֶעוָואהְנְלִיךְ, אִין אַזַא צַייט דֶער פְּרָאסְטֶער פָּאבֶעל, דֶער הֲמוֹן־עָם, אוֹיךְ נִיט גוּט אוּנ פְרוּם גֶעוֶועזֶען, מֶען הָאט גֶעשַארְלַאטַאנֶעוֶועט גָאר אוֹיף דֶער הוֹיכֶער מָאדֶע, מֶען הָאט רַק דֶעם גְרֶעק נָאכְגֶעמִישְט, אִיהם נָאכְגֶעטַאנְצְט, מֶען הָאט אִיהם חֵנְ'דְלִיךְ גֶעמַאכְט, רַק גֶעוָואלְט בַּייא אִיהם זִיךְ אִין לַאסְקֶע אַיינְקוֹיפֶען, אָט דִיעזֶע מַרְשִיעֵי בְּרִית הָאבֶען זֵייעֶר פָאלְק צוּם שְטְרַאנְד גֶעבְּרַאכְט, דֶען דֶער קֶעניג אַנְטִיוּךְ אַפִּיפָאן אִיז אִין יָאהְר 3592 אִין יְרוּשָלַיִם גֶעקוּמֶען אוּנ הָאט דָאס בִּיסֶעל מִינְץ פוּנ בֵּית הַמִקְדָש אוּנ פוּן גַאנְץ רֶעזִידֶענְץ אָפְּגֶענוּמֶען, דֶעם פָאלְק גֶעוָוארְגֶען, דִיא יוּדִישֶע רֶעלִיגְיֶע אִין גַאנְצֶען צֶערְשְטֶערְט, שַבָּת הִיטֶען פֶערְוֶועהְרְט, „עֶט, נִישְקָשֶה — זָאגְט עֶר — הִיט זוּנְטָאג!״ מַל זַיין אַ קִינְד — נִיט גֶעלָאזֶען, „פְּרַאוֶועט טְבִילָה אָנְשְטָאט מִילָה — זָאגְט אַנְטִיוּךְ — כְּ'לֶעבֶען, אַ טְרָאפֶען בְּלוּט דַארְף זַיין בַּייא אַ מֶענְשֶען טְהַייעֶר!״ — זָאגְט עֶר —. וָואס טְהוּט דִיעזֶער גוּט פְרַיינְד וֶוען עֶר חַאפְּט אַ יוּדִין שַבָּת הִיטֶען אַקִינְד מַל זַיין? עֶר פֶערְגִיעסְט אַנְשְטָאט דִיא בִּיסֶעל בְּלוּט — טַייכֶען וַוייז...

עֶר שִיקְט נָאךְ זַיין פַאסְטֶער פִילִיפּ מִיט אַ שְטִיק טְרֵפָה קָאלְבַּאס אִין הַאנְד אוּנ שְפַּארְט יוּדִישֶע קִינְדֶער אִין מוֹיל אַרַיין... עֶר מַאכְט: „עֶסְט אוּנ זַייט גֶעזוּנְט, קִינְדֶער! כְּ'לֶעבֶען, דוּרְךְ דֶעם שְטִיקֶעל מִילָה־פְלֵייש וָואס בַּייא אַייךְ וֶועט פֶערְבְּלַייבֶען צוּזַאמֶען מִיט דִיעזֶען שְטִיק קָאלְבַּאס קֶענֶען דָאךְ אַייךְ פוּדִינְגַוויים גֶעזוּנְט אוּנ כֹּחַ פֶערְשַאפֶען... דָאס אִיז אַ טָאלְק אַייעֶרֶע עֶלְטֶערִינְ'ס זַאבֶעבָּאנֶעס הִיטֶען? פוּן שַבָּת'דִיגֶען פֶערְזוֹיעֶרְטִין טְשָאלִינְט אוּנ פוּן דִי טְרוּקֶענֶע יוּדִישֶע בֵּייגֶער פוּן טַאקְסֶע קֶען מֶען עֶפֶּעס כֹּחַ קְרִיגֶען?״!... עֶר שְטֶעלְט נָאךְ אַ אַלְטַאר אִין יֶעדֶעס שְטֶעטְדְטֶעל, גֶעבֶען אִים 2 גְרוֹיסֶע דִיקֶע גָאלְדֶענֶע לַייכְטֶער, אִין זַייא 2 גְרָאבֶּע וֶועקְסֶענֶע לִיכְט אָנְגֶעצוּנְדֶען, דִי לִיכְט טְרֶעסְטְשֶען, אוֹיפְ'ן אַלְטַארִיל בְּרֶענְט, גְרִיכִישֶע זֶעלְנֶער פַּאדֶען אַרוּם אִין שְטֶעטְדְטֶעל, חַאפֶּען גְרוֹיסֶע, קְלֵיינֶע, פִיהְרֶען זֵייא־צוּ צוּם אַלְטַארִיל, גִיבֶּען אִיהְם אַ קְלֵיין 4 פִּיסִיגֶען, „נוּ — זָאגְט פִילִיפּ — מַאכְט אַ בְּרָכָה לְכָבוֹד אוּנְזֶער גָאט צֶאוּס... אוּנ — יוֹצֵא״. אָט אַזוֹיא גֶעהט דָאס פִילִיפְּ'ס גֶעשֶעפְט מִיט הַצְלָחָה, עֶר חַאפְּט אָן פִיש קְלֵיינֶע אוּנ גְרוֹיסֶע אִין דִיא מוּטְנֶע וַואסֶער, זַיין אַרְמִיע וֶוערְט אַלְץ גְרֶעסֶער, אוּנ יִשְרָאֵלְ'ס — קְלֶענֶער, זַיינֶע — שְטַארְקֶער, אוּנ יִשְרָאֵלְ'ס — שְוַואכֶער. בִּיז עֶר קוּמְט צוּם קְלֵיין שְטֶעטְדְטֶעלֶע „מוֹדִיעִים״ אִינְ'ם יָאהְר 3594, דָארְט הָאט זִיךְ גְרַאד גֶעפוּנֶען אַ הוֹיקֶערְדִיג קְלֵיין יוּדֶעל, דַוְקָא אַ קְלֵיין כֹּהֵן, אַ כֹּהֵן הֶדְיוֹט, אַ 80־יָאהְרִיגֶער, וִויא עֶר דֶערְזֶעהְט זֶעלְבֶע שְטוּצְקֶעס — אַז עֶר וֶוערְט דָאס צוּהִיטְצְט, דִיא אוֹיגֶען וִויא 2 קוּלַאקֶעס שְוֶועבֶען אַרוּם וִויא

פיקסשטער'ן

פיקסשטער׳ן אין נאראזאנט פון זיינעם קאפף דיא גרייז-גראע, אלע זיינע גליעדער וויא דורך גאלוואנישע-עלעקטרי צוריצט, ער שרייט, ניט מיט זיין שטיממע: „מי לד׳ אלי!!!״ זיינע 5 בנים מיט עטליכע איינצילנע פרומע, וועלכע האבען עמוואס א פאטריאטיש געפיהל, א פאלקס שטאלץ, געהען העלפען איהם — מיט; דער אלטשינקער ארבייט מעשים,... ער צערשטערט דעם אלטאר, ברעכט דיא מנורות, צערדייסט אויף ברעקליך דיא ליכט, זיינע העננט טאנצען זיך שטארק פאנאנדער.... עס שיטען זיך פון זייא הייסע פאטש, צוא דיא שארלאטאנעס אין די באקין אריין... ער געהט אזוי מיט זיין מיניין מענשען פון שטאדט צוא שטאדט: מיט זיין לינקע האנד שנעלט ער אוועק אלע אלטארין אונ מיט דער רעכטער — זיינע שלעכטע ברידער... ער מאכט א וועג, קאמאנדעוועט אפ א יאהר צייט — ער גיט איבער ארדענונג זיין זאהן יהודה אונ — שטארבט אפ...

אונ אט אזוי איז געווארען א חנכה!...

נו, ברידער! טא זאגט איהר יעצט: ווער האט דעם „נס-חנכה פערשאפט? ווער איז דער „גלאוונער געראי״ וואס האט יענע ראללע געשפיעלט? דער פאטער צי דיא קינדער? מתתיהו צי יהודה אונ די ברידער? יא דיא קינדער האבען געטאהן, אבער דורך וועמען? ווער האט זייא א „וועג״ בעוויזען? ווער האט זייא אזא פעדאגאגיקע געגעבען? ווער האט אין זייא א „רוח נכון״, „קדוש״ ו „נדיב״ אריינגעבלאזען? איז ניט דער „אלטער מתתיהו״? ער, נאר ער!...

דער פון איז אונז א גוט ביישפיעל צו נעהמען, אז „כל הרגיל״, יעדער פאטער וואס איז געוואהנט „בנר חנכה״, ער ארבייט שטאנדיג אין זיין לעבען זיינע קינדער צוא מחנך זיין, אין זייא דעם ליכט פון גלויבען, נר מצוה ואור תורה אנצינדען, דעם פונק פון פאלקס שטאלץ, דעם „רוח נכון״ אונ „נדיבה״ אין זייא פערפלאנצען, קען ער טאקי זיכער זיין אז „הוין ליה״ בייא איהם וועט זיין „בנים תלמידי חכמים״, קינדער קלוגע אין חכמת התורה, לייטישע, פאטריאטישע, פרומע, גוטע, נוצליכע פארן נאציאן אונ רעליגיאן, פאר גאט אונ לייט...

אט דיעזער געדאנק ווערט לאגיש בעשריבען אינ׳ם נוסח וואס דיעזע חשמונאים האבען פאר אונז אין סדור געשטעלט. דיעזער נוסח דערצעהלט אונ לערינט אונז: אז מיר זאלען קיין טעות ניט האבען זא וויא דער המון מיינט, אז נאר יהודה המכבי איז טאקי א גבור אין קראפט, א גור אריה איז יהודה געוועזען פראסט קארפערליך, וויא עס טרעפט זיך אזא געראי

קאמפפט מיט א קליין ארמיע זיין פיינד וועלבער האט פיעל חיל אבער וועניג כח אונ מח, — ניין, ברידער! — שרייט אונז דיעזער "על הנסים" — דען נאך זייערע רייד האט דאך בעדארפט דיעזער נוסח, דיעזער שילד אויף יהודה'ס נאמען געהן, עס האט געדארפט געשריבען זיין: בימי יהודה החשמונאי ואחיו וגו'? ניין! דער "פאטער", דער קליין מענשעלע מיט זיין טינגערליכען גייסט, דיעזער אלטשינקער מיט זיין "רוח נכון", "קדושה" "נדיבה", מיט זיין פעדאגאגיקע דיא קינדער, אט ער האט דיעזע ראללע געשפיעלט! ער איז דער גרויסער דער הימלישער געוועזען, אונ אויף זיין נאמען הייסט יענע גאנצע עפאכע מיט דעם נצחון, זיינעם אונ דיא קינדערש דערנאך, דען: בימי מתתיהו החשמונאי ובניו כשעמד עליהם מלכות יון הרשעה, ער האט געוואלט זייא פון רעליגיאן אונ נאציאן פערניכטען, דאן קעמפפען דיא "חלשים (אהן כח קערפערליכען) מיט דיא גבורים; דיא מעטים (אין צאהל, אהן חיל) — את הרבים; דען דיעזע חלשים אונ מעטים זענען אבער "טהורים" (מענער מיט א לב טהור אונ "רוח נכון") געוועזען; "צדיקים" (קדושים מיט א "רוח קדוש" וטהור) געוועזען; אונ "עוסקים בתורה" (מאכי נור לשמה, פון פאלקס וועגען, רעליגיאן - אונ - נאציאנאלס - גייסט צו ערפינדען, נים קיינע עגאאיסטען געוועזען, פאר'ן כלל זיך געאפפערט, א "רוח נדיבה" געהאט); געגענשטאנד פון יענע גריכען דיא גבורים מיט פיעל כח אונ חיל אבער מיט וועניג גייסט, אהן פאטריאטיזום, שלעכטע, "רשעים" צו גאט אונ לייט געוועזען; "טמאים" — פוילע, פאלשע מענשען, אידיאטען, לעדיגגעהער, נים קיינע "עוסקים בתורה" אונ השכלה; דען וואס העלפט דער קראפט פונ'ם לעוו, זיין גראמאדנער קערפער, ווען דער פראכטפאללער קליין טיגער דער גרויס גייסטליכער געראי לאזט אויף איהם זיינע נאגעל אונ צאהן פאנאנדער?...

אט אזוי האט מתתיהו מיט זיינע קינדער נאך איהם געזיגט! אט אזוי האבען זייא א "שם גדול" פאר גאט, פאר זיך אונ זייער פאלק פערשאפט! וויא וואויל אונ גוט איז זייא!!

"ואחר כן באו בניך לדביר ביתך, ופנו את היכלך והדליקו נרות בחצרות קדשך, וקבעו שמונת ימי חנכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול" זענדיגען מיר, ד"ה: יהודה מיט דיא יהודים זענען אין גאנס פאלאץ געקומען, זייא האבען דיא גריכישע שמוטץ צוגענומען, אללימינאציאנלליכט אין זיינע הויפען געצונדען, אונ זייא האבען בעשטימט דיזע 8 טעג אויף א עוויגען אנדענק, אין זייא גאט דאנקען אונ לויבען.

דיעזע בעלייכטונג האט אויך עלליגאריש באוויזען, אזוי וויא אנדערע תלמודיסטען

תַּלְמוּדִיסְטֶען דֶערְצֶעהְלֶען אוּנְז (שבת כב׳) „אַז מֶען הָאט דַאמָאלְס אִין בֵּית הַמִקְדָשׁ אַ קְלֵיין לוּמֶענְעס קְרִיגֶעלֶע מִיט שֶׁמֶן זַיִת גֶעפוּנֶען, אִין אִיהם אִיז נוּר אוֹיף 1 נַאכְט אִין דֶער מְנוֹרָה בְּרֶענֶען גֶעוֶוען, אִיז אָבֶער אִין אִיהם אַ נֵס גֶעשֶׁעהֶן: עֶס הָאט פוּן אִיהם אוֹיף גַאנְצֶע 8 נֶאכְט גֶעקְלֶעקְט״. דָאס מֵיינְט מֶען:

וִויא אוּנְז אַלֶעמֶען אִיז הַיינְט בֶּעווּאוּסְט פוּן דִיא קִינְסְטְלִיכֶע לַאמְפֶּעס וָואס מֶען הָאט אִין דִיא לֶעצְטֶע יָאהְרֶען עֶרְפוּנְדֶען, זֶעלְכֶע מָאדְנֶע בְּלִיטְצ־לַאמְפֶּעס גַאנְץ פְּרָאסְט בֶּעאַרְבֵּייטֶעט, אֵיינְפַאכִיג, בִּילְלִיג אוּנ שְׁפָּארְזַאמִיג, אִי וָואלְזְויל אִי גוּט, פַאר אַ קְלֵיין פְּרֵייז עֶלֶעקְטְרֶע קֶען מֶען גַאנְץ פַארִיז בֶּעלַייכְטֶען; דַאכְט זִיךְ נָאר אַ קְלֵיין קְנוֹיט, אַ קְלֵיין לַאמְפֶּעל מִיט אַ בִּיסֶעל גַאז, אָבֶער זוֹיבֶּערֶער, דֶעסְטַאלִירְטֶער, רֵיינֶער, קְלָארֶער, אַלְזָא גִיט דָאס הוּנְדֶערְטֶער מָאהְל זָא פִיעל לִיכְטִיגְקֵייט פוּן פֶּערְצַייטִיגֶע אַלֵיינִיצֶעס חֵלֶב׳נֶע, וָועקְסֶענֶע, דִיקֶע, גְרָאבֶּע לִיכְט אוּנ קְנוֹיט, פוּן דִיא יֶענֶע אַלְטְפְּרֵיינְקִישֶׁע פָּאנַארִין מִיט זֵייעֶרֶע קַאדִילְנִיצֶעס, לַייכְטֶער אוּנ מְנוֹרוֹת מִיט פִיעל רֶעהְרֶען דִי נָאלְדֶענֶע, וָועלְכֶע הָאבֶּען פִיעל גֶעקָאסְט דִיא כֵּלִים מִיט דֶעם בּוֹימְאֶהל אוּנ לִיכְט צוּ זַאמֶען, אוּנ לִיכְטִיגְקֵייט — הָאט דָאס גֶעגֶעבֶּען עֶטְוָואס. דָאס גְלַייכֶען אִיז דֶער אוּנְטֶערְשִׁיעֶד פוּן דִיא פֶּערְצַייטִיגֶע אוֹיפְפִיהְרוּנְג אִין זִיטְטֶען אוּנ רֶעלִיגְיָאן דִיא גְרִיכֶען, רוֹימֶער, פִינִיקֶער אוּנ ד״ג — צוּא דֶער יוּדִישֶׁער אֱמוּנָה: דֶען דִיא עֶרְשְׁטֶע הָאבֶּען נָאר גְרוֹיס פַּארַאד מִיט זֵייעֶרֶע פִיעל בֶּעפוּצְטֶען זֵייעֶרֶע לַאמְפֶּעס גֶעמַאכְט: דִיא אוּסֶעס וִויא אַ שַׁלְשֶׁלֶת אוּמְגֶעדְרֶעהְט, דֶעם רָאק וִויא אַ רַאק אוֹיף הִינְטֶען פֶערְוָוארְפֶען, אוּנ דִיא גְלָאקֶער! אַ פְרַאכְט! עֶס גְרִילְצְט אִין דִיא אוֹיהֶערְן... עֶס גְלַאנְצֶען דִיא מְנוֹרוֹת, עֶס טְרִיעפְט גָאלְד אִין אַלֶע ווִינְקֶעלֶעך... אוּנ דֶער פַייעֶרִיל אָבֶער? אַ פוּלֶע בּוֹימְאֶהל אוּנ אַ קְלֵיינֶער פְלַאמְס! פִינְצְטֶער אִין דִי פֶענְצְטֶער, חֹשֶׁךְ אִין דִיא אוֹיגֶען, עֶס רוֹיכֶערְט, עֶס שְׁטִיקְט, דֶען דֶער בּוֹימְאֶהל אִיז גֶעדִיכְט, בְּרוּדְנֶע, שְׁמוּטְצִיג, עֶס עֶקִילְט כְּלֶעבֶּען; אוּנ בְּרֶענֶען בְּרֶענְט דָאס הַאסְטִיג, דִיא פֶעטְס וֶוערְט פֶערְנִיכְטֶעט אִין אַ קְלֵיין צַייט, עֶס לוֹיפְט, עֶס שְׁפְּרִינְגְט אִין אַלֶע זַייטֶען וַוארֶעס, זֶעהר זוּדִיג... דִיא בְּלוּט... דֶער לוּקְסוּס... עֶס עֶנְדִיגְט זִיךְ אָבֶער גַאנְץ גִיךְ... אוּנ — אַ רָאפּ פוּן מַארְק.

נִיט אַזוֹיא אִיז אָבֶער יְהוּדָה־הַמַכַּבִּי׳ס נֵר תּוֹרָה וְאוֹר מִצְוָה! אַ קְלֵיין קְרִיגֶעלֶע, אַ בִּיסֶעל בּוֹימְאֶהל־גַאז, אַ דִינֶן קְנוֹיטֶעלֶע — אָבֶער זוֹיבֶּערֶע עֶקְסְטְרַאקְט, זֶעהר זוֹיבֶּער אוּנ רֵיין, טָהוֹר, קָדוֹשׁ, עֶדֶעל אוּנ גוּט... עֶס בְּרֶענְט לַאנְגְזַאם שְׁטִילל, אֶרֶענְטְלִיךְ... אַ קִינְסְטְלִיךְ מָאדְנֶע וָואלְוֶועל

לעמפעלע (המסיף) גימל

לֶאמְפֶּעלֶע ! „אַל תִּסְתַּכֵּל בְּקַנְקַן אֶלָּא בְּמַה שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ“ — זָאגְט דֶער תַּנָּא אִין אָבוֹת —, דֶען דִיזֶער פַּךְ הַשֶּׁמֶן, וָואס דִיא שַׁארְלַאטַאנֶעם הָאבֶּען אִיהם נוּר אוֹיף 1 נַאכְט לֶעבֶּען אוּנ לִיכְט אָפְּגֶעשֶׁעצְט, זַייא הָאבֶּען אִיהְם נוּר בִּיז נָאךְ דֶעם כַּלְדֵייעֶשִׁין גָּלוּת - נַאכְט לֶעבֶּען גֶעגֶעבֶּען . „עֶר וֶועט מֶעהְר פוּן דִיזֶער נַאכְט נִיט לַייכְטֶען“ הָאבֶּען זַייא גֶעזָאגְט, דֶערוּם זֶענֶען זַייא צוּא יֶענֶע פְרֶעמְדֶע גָאלְדֶענֶע מְנוֹרוֹת מִיט הֶשֶׁק גֶעלָאפֶּען . עֶרְשְׁט יֶעצְט הָאבֶּען זַייא עֶרְקוּנְדִיגְט פוּנ'ם סִיקְרֶעט אוּנ קִינְסְטֶע וָואס אִין דִיזֶען פְּרָאסְט קְלֵיין קְרִיגֶעלֶע לִיגְט, מִיט וָואס עֶר הָאט בִּיז יֶעצְט עֶקְסֶעסְטִירְט, זַייא הָאבֶּען דֶערְזֶעהֶן , אַז אַזַא פַייֶערִיל קֶען בְּרֶענֶען אוּנ בְּרֶענֶען, נִיט נָאר 1 נַאכְט, נַייעֶרְט אוֹיךְ 8 - נֶעכְט, אַזוֹי וִויא אִין קָאלֶעדִין, ד"ג אִין פֶּערְסְיֶען, גְרִיכֶען, רוּים, שְׁפַּאנְיֶען פָּארְטוּגַאלְיֶען , רוּמֶענְיֶען אוּנ מַארָאקְקֶען .

אַלְזָא, בֶּעדַארְפֶען דִיא יְהוּדִים גָאט עֶווִיג דַאנְקֶען, פַאר דִיזֶען קְרִיגֶעלֶע וָואס אִיז מִיט דֶעם זִיגֶעל פוּנ'ם כֹּהֵן גָּדוֹל, הָאֵל הַגָּדוֹל, מִיט זַיינֶע חֲכָמִים דִיא גְדוֹלִים, פֶערְזִיגֶעלְט אַזַא לַאנְגֶע צַייט, אַז דִיזֶע 8-טֶאנְצֶער הָאבֶּען זַיין בּוֹימְאֶהל נִיט מִיט אַ פִינְגֶער בֶּערִיהְרְט אִיהם צוּ בֶּעשְׁמוּטְצֶען, עֶר אִיז פֶערְ- בְּלִיעבֶּען רֵיין אוּנ לִיכְטִיג, עֶר בְּרֶענְט דָאךְ אַ מְחַיָה נְפָשׁוֹת ! . . .

דֶערוּם מַאכֶען מִיר טַאקִי דִיא בְּרָכָה :

„בָּרוּךְ — שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה !“

אוּנ אִיהר , בְּרִידֶער, אַנְטְוָוארְט : אָמֵן !

הטפה ששית לרביעי באדר התרנ"ז .

590 יָאהְר נָאךְ דֶעם מַהֲרַ"ם פוּן רוֹטֶנְבֶּרְג'ס צוּא קֶבֶר יִשְׂרָאֵל קוּמֶען אִין יָאהְר ה' - ס"ז 4 - טֶען אֲדָר . — דֶער בַּארְג אוּנ דֶער טָאהְל . —

מִיר פַאנְגֶען הַיינְט אָן מִיט דֶעם זֶעלְבֶּען מַאֲמָר וָואס דֶער אָמוֹרָא רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק הָאט אָנְגֶעפַאנְגֶען אִין זַיין פָארְרֶעדֶע צוּא מְגִלַּת אֶסְתֵּר (מסכת מגלה ד' יד) מִיט דֶעם שִׁיר - הַמַּעֲלוֹת (קַאפִּיטֶעל 124) : „שִׁיר הַמַּעֲלוֹת — לוּלֵי ד' שֶׁהָיָה לָנוּ יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל, לוּלֵי ד' שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם וגו', אָדָם וְלֹא מֶלֶךְ, " ד . ה . הָמָן נִיט אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, בִּיז עֶנְדֶע מִזְמוֹר .

דִיזֶע וָוארְטֶען אִין דִיזֶען מִזְמוֹר אִיז גֶעדָאפֶּעלְט : „לוּלֵי“ ? „נַפְשֵׁנוּ“ אוּנ „נַפְשֵׁנוּ“ ?

ליעבע

ליעבע ברידער! מיט מיין גאנצען ווילען וואלט איך ערשט צו פרידען געוועזען, איך וואלט געקענט אייך דעם ביאור פון דיעזען קאפיטעל אין קורצען איבערגעבען, נור איהר קענט מיר טרויען, אז וויא איך זאל מיך בעמיהען מקצר זיין, בין איך אלץ געדריקט אייך דא חאטש איין הקדמה, חאטש נאך [1] קורצע פארערעדע אייך געבען, דאך וויל איך מיך בעמיהען ערקירצען מיט אלע מעגליכקייט.—

אין מסכת מגילה (ד׳ יד) ווערט געבראכט אקליין קלוגע שארפזיניגע רעדע פונ׳ם רעדנער ר׳ אבא בר כהנא; ער זאגט: אויף דעם פסוק „ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך״, זאגט דיעזער ר׳אבא: אחשורוש מיט המן זענען וויא יענע [2] פאמיעשציקעס: ביא איינעם איז א „בארג״ אין זיין פעלד, ביא דעם צווייטען א „גראבין״, דער זאגט: אך, וויא בעקום איך יענעמס גראבין? איך וואלט דאך היין מיין בארג געווארפען? דער צווייטער זאגט אויך פאר זיך, געגענשטאנד: וויא בעקום איך דיעזע בארג? איך וואלט דאך מיט איהר מיין גרוב פערשאטען? — מיט דער צייט האבען זייא זיך באנאנד צו זאמענגערעדט, אך! — זאגען זייא ביידע — גוט וואס מען רעדט זיך דורך, א גלייכער שידוך ב׳לעבען!—

דאס גלייכען איז אחשורוש מיט המנ׳ען געוועזען, זייא האבען זיך דורכגערעדט. ערשט ביידע שטימען מאקע גלייך אין אידעאל וועגען דיא יודין. „אך! מאכט אחשורוש — איך שענק דיר זייא במתנה גמורה, איך בעדארף זייא אויף כפרות! איך האב תמיד געקלערט וויא ווערט מען פון זייא פטור, גוט, נעהם זייא, אך!״

אונז איז אינטערעסאנטע פערשטעהן, וואס איז אין נמשל דא דיא „בארג״ מיט דעם „טאהל״?

דערמיין פון דער אגדה איז אבער פשוט, קורץ אונ פאקטעש, אמת לאגיש:

אלעמען איז בעוואוסט אז אין שפאניען, אין פורטוגאל אז מען האט דיא אנוסים געיאגט, טאג טעגליך זייא פערארטהיילט הונדערטער נאך א נאנד, פאר וואס? מען האט זייא אפשר געחאפט ניט היטענדיג דעם נייעם גלויבען, זענען נור דיא ערשטע אפשר ניט געהיט געוועזען, אבער דיא לעצטע אונ מיטעלע? נור מען האט זיך פראסט בלבולים געזוכט, ווייל מען האט ביא זייא דעם ריח מטבע דערשמעקט . . . ד״ג אין צרפת, אין אשכנז, אין דער מיטטעל-אלטער, דיא גרויסע עלילות, מיט דיא קאפף-צאהלונגען

אויף

אויף יודין, איז אַלֶעס גָאר פָּשׁוּט נוּר פוּן דֶער מַטְבֵּעַ וֶועגֶען גֶעוֶוען, דֶער ר' יוּדִיל הָאט שׁוֹין לַאנְג דִיא מִדָה מְגוּנָה פוּן אַלֶע עֶבְּט מָארֶעס גֶעהַאט, זִיךְ פּוּטְצֶען, דִיא פְּרוֹי מִיט דִיא קִינְדֶער דִיא קָאקֶעטְקֶעס וִויא פַּאנֶעס בַּאפּוּטְצֶען, גָאלְד אוּנ סַאמֶעט בֶּאנוּטְצֶען, אִין שְׁטוּב אוֹיךְ ד"ג, אַלֶעס בַּאפּוּטְצְט, עֶס גְלַאנְצְט אִין אַלֶע ווינְקֶעלֶעךְ, נוּא, אִיז דָאךְ דָא מִסְתָּמָא גָאלְדֶענֶע „בֶּערְג" פְּרַאן! נוּא—זָאגֶען דִיא סְפַרְדִים—בֶּעדַארְפֶען מִיר זֵייא פְּרוּוֶוען שְׁמֶעלְצֶען!....

דִיא קִנְאָה אוֹיפְ'ן „תֵּל" הָאט זִיךְ צוּהִיטְצְט, מֶען הָאט גֶעצוּנְדֶען קָאסְטְיָארֶען, אִינְקְווִיזִיצְיָאנֶען, אוּנ מֶען הָאט יוּדְלֶען גֶעשְׁמָאלְצֶען... דֶערְצוּא - אוֹיךְ נַאלָאגִין, צִינְזֶען גֶעהֶאבֶּערְט, מֶען הָאט פוּנ'ם תֵּל זָהָב אַ תֵּל עֶרְד אוּנ אַשׁ גֶעמַאכְט, זָא וִויא אִין מִצְרַיִם: „וַיָשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִים לְמַעַן עַנוֹתוֹ בְּסִבְלוֹתָם" גֶעגֶענְשְׁטַאנְד אִיז גֶעוֶוען זֶעלְבֶּע יוּדֶעפָאבִּין וֶועלְכֶע הָאבֶּען אִיהם צֶעהֶען קְלַאפְּטֶער אִין דֶער עֶרְד, אִין גְרוּבּ גֶעוָואלְט וַוארְפֶען, זֵייא צוּ פֶערְהַאסְעֶן, זֵיי צוּ מַאכֶען אִין דִיא אוֹיגֶען פוּן דֶער מְלוּכָה פַאר אַ נִיבְט טֵייגֶענִיכְטְס, פַאר אַ פוּילֶען יוּנְג, נִיט יִשְׂרָאֵל הָאט פֶעהִיגְקֵייט, נִיט קָאפְּף, נִיט גֶעלְט, נִיט עֶר גִיט נוּטְץ וֶועמֶען, עֶר אִיז נוּר אַ אוֹיסְוואוּרְף עֶרְגֶער פוּן אַ צִיגַיינֶער, אַ שְׁלֶעפֶּער, אַ גַנָב, מִיט אַ גְרָאבֶּען חַארַאקְטֶער, זָא וִויא הָמָן הָאט גֶעזָאגְט „יֶשְׁנוֹ עַם אֶחָד מְפוּזָר וּמְפוֹרָד בֵּין הָעַמִים" אַ פָאלְק אָהְן עֶרְד, אָהן אַ שְׁטִיקֶעל גְרוּנְד צוּ זַיין לֶעבֶּען, אַיין אַרוּמְוַואנְדְלֶער, אַ פֶּעדְלֶער, אַ שְׁמַאטֶעס הַאנְדְלֶער, אַסְחַר-מַאכֶער'נִיק, פוּן אַלֶע גְנֵבוֹת, ז. וו. „וְדָתֵיהֶם שׁוֹנוֹת מִכָּל עָם". עֶר הָמָן הָאט גֶעמֵיינְט מִיט דִיא וָוארְטֶען נָאכְדֶעם עֶרְקְלֶערוּנְג פוּן דִי חַכְמֵי הַתַּלְמוּד - „דְמַפְּקִין לְכוּלָה שַׁתָּא בְּשה"י פה"י (שבת היום פסח היום) ד. ה. זֵייא טְהוּעֶן נִיט גְלַייךְ מִיט מֶענְשֶׁען אוּנ עֶסֶען נִיט וִויא מֶענְשֶׁען, אַ גַאנְצֶע וָואךְ, מֶען קְלַייבְּט נוּר אוֹיף שַׁבָּת אוּנ יוֹם טוֹב, זֵייעֶר חַארַאקְטֶער אִיז גְרָאבּ, זֵיי קֶענֶען אַזוֹינְס פֶּערְטְרָאגֶען, „וְלֹא יַהֲבוּ כַּרְגָא לְמַלְכָּא" „וְאֶת דָתֵי הַמֶלֶךְ אֵינָם עוֹשִׂים" אוֹיף צִינְזֶען, קָאפְּף-גֶעלְט גֶעבֶּען אִיז נִיטָא! דֶענְן פוּן וַואנֶען זָאל זַיין? אַז, אַרְבֶּעט? נִיט מֶען וִויל, נִיט מֶען קֶען! דֶען זֵייא זֶענֶען דָאךְ פִירְשְׁטְלִיכֶע קִינְדֶער, „בְּנֵי חוֹרִין", אַ שְׁפַּאס דִיא אֵיינִיקְלֶעךְ פוּן מִצְרַיִם'שֶׁע צִינֶעל-מַאכֶער לֶעהְם-קְנֶעטֶער! שַׁבָּת—זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם, פֶּסַח—קֵיין רֶעד נִיט! קוּגְלֶען אוּנ קְרֵיידְלֶעךְ מוּז מֶען עֶסֶען שַׁבָּת, פֶּסַח; טָא פוּן וַואנֶען זָאלִין זֵייא אוֹיף נַאלָאגִין הָאבֶּען? לָכֵן אִיז „וְלַמֶלֶךְ אֵין שׁוֶֹה לְהַנִיחָם"! זֵייא זֶענֶען נִיט וֶוערְטה וָואס דִיא עֶרְד הַאלְט זֵייא אוֹיף זִיךְ!... „אִם עַל הַמֶלֶךְ

טוב

טוב יִכָּתֵב לְאַבְרָם״, פֶערְשִׁיטְט, בֶּעגְרָאבְּט זֵייא צֶעהְן קְלַאפְטֶער, דִיעזֶע שְׁפָלִים שֶׁבִּשְׁפָלִים, דִיעזֶען „חֲרֵיין״! . . .

וֶועלְכֶע[2] זָארְטִין אַנְטִיסִימִיטֶען זֶעהֶען מִיר אויך אִין אַשְׁכְּנַז, אִין דֵייטְשְׁלַאנְד, כִּמְעַט 600 יָאהר צוּרִיק. הֶערְט אוּיס אַ קְלֵיין גֶעשְׁמַאק אֱמֶת מַעֲשֶׂה׳לֶע וָואס הָאט דָארְט אַ מָאהְל גֶעקֶענְט פַּאסִירִין! :

אִינ׳ם יָאהר 5046 (נאך אונזער רעכנונג) הָאט דֶער קָאנִיג פוּן אַשְׁכְּנַז „רוּדָאלְף״ אַ „מַטְבֵּעַ״ בֶּעדַארְפְט הָאבֶּען. וְויא בֶּעקוּמְט מֶען אָבֶּער? אִיז דָאךְ דָא דֶער גָאלְדֶענֶער בַּארְג דֶער תֵּל־הַיְהוּדִי . . . אָט דָא אִיז אַ אֶרְטִיל צוּ בֶּעקוּמֶען! אִיז דָאךְ אָבֶּער אַ עֵסֶק „שָׂרֵי מִסִּים״־גֶעהַאלְט גֶעבֶּען? פַאלְט אוּיס דִיעזֶען אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אוּיפְ׳ן זִינְן אַ הַמְצָאָה: אִידִין הָאבֶּען דָאךְ רַבָּנִים, אוּנ אוּיף אַלֶעם אִיז דָאךְ דָא אַ אָבֶּער־רַאבִּינֶער, עֶר אִיז דָאךְ אַ הָאכְשֶׁעטְצֶענְדֶער מַאנְן, אַ מְדִינָה־חָכָם דֶערְצוּ, בִּכֵן בֶּעדַארְף מֶען אוּיף אִיהם דֶעם אָפְּצָאהל וַוארְפֶען עֶר זָאל זַיין זְשִׁירָע גֶעבֶּען, אוּנ אִידִין וֶועלֶען שׁוֹין זֵייעֶר גְרֶעסְטֶען מַאנְן נִיט לָאזֶען פַאלֶען אִין זַיינֶע עֲרְבוּת, מֶען וֶועט גֶעלְט וִויא בִּינֶען הָאנִיג טְרָאגֶען! — דִיעזֶער אָבֶּער־רַאבְּבִינֶער הָאט גֶעהֵייסֶען מִיט זַיין נָאמֶען „רַבִּי מֵאִיר״, זַיין וָואהְנוּנְג אִיז גֶעוֶוען אִין שְׁטָאדְט „רוּטֶענְבּוּרְג״, זֵיינֶע תַּלְמִידִים זַיינֶען אוּנְז אַלֶעמֶען בֶּעקָאנְט, מִיט זֵייעֶרֶע נָאמֶען אוּנ סְפָרִים סִפְרֵי־הַפּוֹסְקִים וָואס זֵייא הָאבֶּען פֶערְפַאסְט: וְויא דֶער רא״ש, דֶער תשב״ץ, דֶער הַגָהוֹת מַיימוּנִי (וואס אויפ׳ן רמב״ם יד־החזקה), דֶער מָרְדְּכַי (אויפ׳ן אלפס) ד״ג. וְויא רַבֵּנוּ מֵאִיר הָאט אַזוֹינְס דֶערְשְׁפִּירְט, קְלֶערְט עֶר זִיךְ: „אִיךְ וֵוייס, אַז אִיךְ הָאבּ קֵיינֶע מִיטְטֶעל דֶעם אוּמְנַאטִירְלִיכֶען נַאלָאג אוּיף מַיין פָאלְק דִיא גֶעמֵיינֶע פֶערְשַׁאפֶען״! דַאן אִיז בַּייא אִיהם מִיט אַלֶע דֵייטְשִׁישֶׁע יוּדִישֶׁע גֶעמֵיינֶדֶען גֶעבְּלִיעבֶּען: קֵיין אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל אָפְּצִיהֶען. — עֶר הָאט פִּיס גֶעמַאכְט, אוּנ אִיז בִּיז דֶער שְׁטָאט לוּמְבַּארְד גֶעקוּמֶען. דָארְט אָבֶּער, אִיז גְרַאד דוּרְכְגֶעפָאהְרֶען דֶער „בִּישָׁאף״ מִיט זַיין אַטִינַאנְט דֶער מוּמָר „קְנִיפֶּע״, עֶר הָאט דֶעם רַב דֶערְקֶענְט, אוּנ הָאט אִיהְם אִין קֵייטִין גֶעקָאוֶועט אוּנ אִיהם צוּם גוּבֶּערְנֶער מֵיינְהַארְד אִיבֶּערְגֶעגֶעבֶּען. דֶער גוּבֶּערְנֶער הָאט אִיהם וְויא אַ פָּאלִיטִישׁ פֶערְבְּרֶעכֶער אִין קֵייזֶערְלִיכֶע טְהוּרְמֶע וָואס אִין שְׁטָאדְט „וַואסֶערְבֶּערְג״ צוּ גֶעשְׁטֶעלְט, נַאכְהֶער אִין שְׁטָאדְט „אֶלְזַאס״ אִיהם אִיבֶּערְגֶעזֶעטְצְט. מֶען בֶּעט גֶעלְט, וֶועט מֶען דֶעם רֶבִּי׳ן בֶּעפְרַייעֶן. נוּר ר׳ מֵאִיר פֶערְזָאגְט שְׁטְרֶענְג דִיא אִידִין: אַז מֶען זָאלל קֵיין דֶרֶךְ דֶעם בַּעַל הַתֵּל נִיט וַוייזֶען, דֶען עֶר וֶועט זִיךְ בַּאלֶעקֶען, אוּנ וֶועט מֵהַיוֹם וָהָלְאָה וְוידֶער דִיא יוּדִישֶׁע מַטְבֵּעַ שְׁמֶעקֶען . . .

גאט

נאט גיט איהם לחן ולחסד אין דיא אויגען פונ סמאטריטיל פון טהורמע, ער לאזט איהם דארט לערנען, מיט זיינע זעלטענע שיללער, ער איז מונטער פרעהליך, ער לערנט, שרייבט ספרים, זאגט תהלים מיט ענערגיע, פאעטיש, ער זינגט: „שיר המעלות לולי ד׳ שהיה לנו בקום עלינו אדם, אדם ולא מלך” דען דער קאניג זעלבסט האט מיך מיט מיין פאלק פאר א „תל” געמאכט, פאר גרויס געשעטצט, דער בישאף אבער, דער אטינאנט זייגער, אונ דער גובערנער, דיזע האבען מיך פאר א „חריץ”, פאר א שפל געמאכט, געבונדען, געקוועט, אין טהורמע געווארפען, וואלט ניט גאטט מיט אונז געוועזן „אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו, אזי המים שטפונו, נחלה עבר על נפשינו”, א דאנק דיר, עוויגער, פאר אללעס! וויא דוא פירסט אזויא איז גוט! דען אז איך בין א אבער-ראבבינער געוועזן בין איך שטענדיג באשעפטיגט מיט צרכי הצבור געוועזן, צינזען זאמלען, איך האב קיינע צייט געהאט פונ׳ם תלמוד דיא עיקרי הדינים, דיא מנהגים אויפ׳ן פאפיר צוזאמענשטעלען; וויא איך זעה, שיינט מיר, אז ביא מיין פאלק וועט ווייטער, ווייטער פינצטערער ווערען! (וויא דיא הארץ האט איהם געזאגט) מיין קארפער וועט צודער גראבע שטירצען, אונ מיט מיר מיין תורה, אונ מיין פאלק וועלען נעבעך מיט זייער זעלע אונ רעליגיע צוזאממען שטארבען, דען דעם רמבמ׳ס ספרים האט מען אין מיין צייט אין אנפאנג 6-טען טויזענד, אין פראנציע, אין מיטען נאס געבערענט, דעם תלמוד אויך דאס גלייכען; איך זעלבסט האב אויף דיזע נייסטליכע שרפה א קינה „שאלי שרופה באש” פערפאסט; קיין בעשטימטע ספרים, אין קורצין אלע דינים, קיין געשריבען ספר אויף יודישע מנהגים — איז נאך ניטא! טא וואס קען זיין פון אזא ביטער פאלק? אט יעצט בין איך ערשט רוהיג — זאגט רבנו מאיר — יעצט קען איך עטוואס שרייבען, עטוואס לאזען א אנדענק פיר דיא קינפטיגע דורות, זייא פאר יודען אויף עוויג דערהאלטען ... (ער ענדיגט מיט דיא ווארטען) : „עזרי מעם ד׳ עושה שמים וארץ”, נישתקשה! גאטט העלפט דיא וואס שיטצען זיך אויף איהם, זאלען זייא הייסען ביא דיא אנטיסימיטען: בארג, הימעל, זאלען זייא הייסען: טהאל, ערד, תל אדער חריץ, אז גאט וועט זאגען: „לעבט!” וועלען מיר לעבען! ...”

ער זיצט זא 7 יאהר אין טהורמע, ער פערפארטיגט א ספר אויף משניות סדר זרעים אונ טהרות (דען אויף דיא 2 סדרים משנה איז קיין גמרא בבלי ניטטא),

אַ סֵפֶר אויף מַסוֹרָה, אַ סֵפֶר אויף דִינִים פוּן אַלֶערְלֵייא תְּפִלּוֹת, דִינִים פוּן אַלֶע זָארְטֶען בְּרָכוֹת, אויך דִינִים אויף אֲבֵלוּת. —

דִיא תַּלְמִידִים זַיינֶע מַאכֶען צוּרֶעכְט זַייעֶר מַאטֶערְיַאל אויף דִיא גְרֶעסֶערֶע סְפָרִים צוּ שְׁרַייבֶּען, אוּנ דֶער רַבֵּנוּ מֵאִיר שְׁטַארְבְּט אָפּ, אִין יָאהר 5058. אַשְׁכְּנַז זָאגְט ווידֶער: „יְהוּדִים"! אִיהר הָאט בַּייא אוּנְז אַ אֶבֶן-טוֹב אַ דִימַאנְט, עֶר אִיז אַ מִילְלִיָאן דָאלְלֶער ווערְט, טָא גִיט דִיא מַטְבֵּעַ, ווֶעט מֶען אייך אַייעֶר סְחוֹרָה אַרויסגֶעבֶּען! אַ מְצִיאָה בְּ׳לֶעבֶּען! אַייעֶר רַבִּי מֵאִיר אִיז ווערְט גֶעלְט, נִישְׁקָשֶׁה! רַבֵּנוּ מֵאִיר אִיז שׁוֹין ווידֶער אַ גָאלְדֶענֶער בַּארְג אַ תֵּל! . . .

דִי זֶעלֶע זַיינֶע בְּרֶעכְט אַייזֶערְנֶע גְרַאטֶעס, שְׁפַּאלְט קוּפֶּערְנֶע טִירִין, זִיא פְלִיהְט . . . פְלִיהְט — — — — זִיא לוֹיפְט פַּארְבַּייא דִיא וָואכְטֶער פוּנ׳ם טְהוּרְמֶע — — זִיא לַאכְט — — — בֶּעפְּרַייט גֶעוָוארֶען פוּן אִיהר טְהוּרְמֶע, אַ הַאלְבֶּע יְשׁוּעָה אִיז שׁוֹין דָא, אַי וָואס? אִיהר קָארְפֶּער? עֶר וֶועט אויך מִיט דֶער צַייט בֶּעפְרַייט ווֶערֶען! — זִיא פְלִיהְט שׁוֹין פְרַייא אִין דֶעם פְּרָאסְפֶּעקְט פוּן אֶלְזַאס . . . פְלִיהְט דוּרְךְ אַשְׁכְּנַז . . . פְלִיהְט פַּארְבַּייא דֶעם קֶאנִיג רוּדָאלְפְ׳ס פַּאלַאטְץ . . . — — — זִיא ווערְט מוּנְטֶער אוּנ זִינְגְט: „שִׁיר הַמַּעֲלוֹת", אִיךְ בִּין שׁוֹין ווידֶער גֶעהַייבֶּען! „לוּלֵי ד׳ שֶׁהָיָה לָנוּ, בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם (ולא מלך) אֲזַי — נַחְלָה עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ", אִיךְ, נֶפֶשׁ, פוּן רַבֵּנוּ מֵאִיר פוּן רוֹטֶענְבּוּרְג, הָאבּ אִין דִיא 7 יָאהר טְהוּרְמֶע פִיעל, פִיעל אוֹיפְגֶעטָאהן אִין גַייסְט, פִיר זִיךְ אוּנ אויך פִיר אַלֶע יוּדִין! יֶעצְט, בִּין אִיךְ שׁוֹין פְרַייא נָאךְ מַיין אַרְבַּייט! „עֶזְרִי מֵעִם ד׳ עוֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ"! גָאט הָאט גֶעהָאלְפֶען מִיר נְשָׁמָה אוֹיפְ׳ן הִימֶעל קוּמֶען אוּנ עֶר ווֶעט אויך הֶעלְפֶען מַיין גוּף ווֶעלְכֶער אִין טְהוּרְמֶע, אִין גֶעווֶעלְבּ, לִיגְט, צוּ קְבוּרַת יִשְׂרָאֵל, צוּ זַיין עֶרְד, פוּן וַואנֶען עֶר אִיז גֶענוּמֶען, קוּמֶען . . .

אוּנְזֶער רַבִּי ר׳ מֵאִיר לִיגְט-אָפּ אִין „חֵ-ר-י-ץ" אִין גֶעווֶעלְבּ פוּן טְהוּרְמֶע, קַאלְט וִויא אַ טוֹיטֶער שְׁטֵיין, הַארְט וִויא אַ פֶעלְזֶען מַארְמָאר . . . . דִיעזֶער אֶבֶן-טוֹב רַבִּי מֵאִיר הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ בְּטוּבוֹ, לִיגְט אִין דֶער פִינְפְצֶעטֶער 14 יָאהר נָאכְאַנַאנְד בִּיז 5067-טֶען יָאהר, 4-טֶען אֲדָר; עֶרְשְׁט דַאמָאלְס גֶעפִינְט זִיךְ אַ תֵּל, אַ עָשִׁיר, רַייךְ אִין טַאשׁ אוּנ אִין הֶערְץ, מִיט זַיין נָאמֶען ר׳ „זִיסְקִינְד ווימְפְּפֶען", פוּן דֶער שְׁטָאדְט פְרַאנְקְפוּרְט, עֶר גִיט דִיא מַטְבֵּעַ פִיל מֶען פֶערְלַאנְגְט . . .

דִיא עֶרְלוֹבֶּענִים פוּן אַשְׁכְּנַז גִיט אַ בַּאפֶעהל אִין טְהוּרְמֶע; דִיא יוּדִישֶׁע גֶעמֵיינְדֶען קוּמֶען; דִיא תַּלְמִידִים טְרָאגֶען אַרויס דֶעם רֶבִּין . . . אַ שִׂמְחָה בַּייא

דיא

דיא קינדער ישראל: מעז קען שוין זייער רבי'ן אין חרי"ץ, אין קבר אויף זיין רוהע ברייננען, צום קבר, ישראל סבא נעהמען!... עס רעש'ט... עס טומעלט... מען לאכט, מען וויינט.... אונ דארט אויפ'ן מטה אין ארון אונטער דעם שווארץ געוואנט ליגט רבנו מאיר'ס קארפער א תל עצמות... אונ דיעזע שווארצע פינצטערע ביינער פונ'ם 14-יאהריגען אלטען בר-מינן, פון דעם ליכטיגען ר' מאיר — זינגען ווידער דעם אלטען ליעדעל "שיר המעלות"... העלית מן שאול נפשי... איך ווער נתעלה יעצט... לולי ד' שהיה לנו (אונזביידען מיין נפש אונ קערפער) בקום עלינו אדם אזי חיים בלעונו, אזי המים שטפונו (מיין קערפער וואלט פערוועלקט ווערען) נחלה עבר על נפשנו (מיט מיין זעלע צו זאמען) ברוך ד' שלא נתננו טרף לשניהם" אדאנק דיר, עוויגער, וואס דוא האסט האץ מיינע ביינער פון דיעזע ציין געראטעט! א גאט! "נפשנו כצפור נמלטה מפח יוקשים.. מיין זעעלע איז שוין לאנג העט, העט וויא אפאגעל פון אידר קלעטקע, שוין מיט 14 יאהר צוריק געראטעט געווארען, "הפח נשבר" דען פיר ישראל'ס נפש אונ גייסט איז נאך קיינע טהורמע אויף דער וועלט בעשאפען געווארען זיא פעסט שליסען! דען נור אויף ביינער, פלייש, קארפערן אונ גופים קען רודאלף הערשען, "זייא" ביז הימעל הויבען, אדער הונדערטער קלאפטער צו דער ערד שטירצען, פיר א "תל" אדער א "חרי"ץ" מאכען; אבער ניט אויף זייער זעעלע אונ גייסט!... מיין נפש איז שוין לאנג בעפרייט, אונ יעצט — אויך מיין גוף! יעצט איז שוין: "ואנחנו נמלטנו", מיר ביידע האבען שוין דיא פליטה געמאכט... פון דיא גראבע פינסטערניש צוא דיא אדעלע ליכטיגקייט געקומען... האח שה"י פה"י, המן! מאקע שבת היום לי, אונ מאקע שבת שבתון! פסח היום ביא מיינע ביינדעלעך, זכר ליציאת מצרים, א בן-חורין בין איך! שיר המעלות!... איך בין שוין ביא מיינע ברידער! אט, אט, נאך א מינוט, נאך א סעקונדע רוה איך שוין אויף מיין רוהע, אויף מיין ערד, אויף א יודישען בית-עולם... האח! שיר המעלות!... עזרי מעם ד' עושה שמים וארץ! אהא בישאף! דער הימעלשער אונ ערד שאפער וואס האט דיא הימלישע נשמה מיט דעם ערדישען קארפער געבונדען, דיעזער גאט האט אונז אלעמען בעשאפען, מא ווער קען אונז פון זיין וועלט אפשאפען? . . . .

עס קלינגען דיא לאפעטעס... עס טרעסטשען דיא זעגין... מען פערפארטיגט דעם קבר, מען גרייט צו דעם ארון, מען לאזט דעם רבי'ן ארונטער... דיא פובליקום שרייט: "צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו"!

גערם

גֶעהט, רַבִּי, אִין אַייֶער רוּה! פַאלְט פוּן אוּנְזֶערְט וֶועגֶען פַאר'ן כִּסֵא-הַכָּבוֹד! דָען „עֶזְרֵנוּ, בְּשֵׁם ד' עוֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ“!

הטפה שביעית לפורים (ולפרשת זכור).

דִיא יוּדִישֶׁע פֶּערְסִיַאנֶער אִינְטֶלִיגֶענְצְיֶע. — דִיא מְסִירָה אוּנ אִיהר סַבָּה. — דָער תַּעֲנִית אוּנ דֶער בַּאל. — דִיא פְּרֶעדִיגֶערְן אִין פֶּערְסְיֶע אוּנְד אִין נֶעוְויָארְק.

פוּן דִיעזֶע בִּמָה (קאַפֶעדרע, אַלטאַר) הָאט אוּנְז דֶער קוֹרֵא גֶעשְׁרִיֶען אִין אוֹיהֶער: „זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק — לֹא תִשְׁכָּח! גֶעדֶענְק, נִיט פֶּערְגֶעס וָואס עֲמָלֵק הָאט דִיר פַאר אַ שְׁפִּיטְצֶעל אָפְּגֶעטְהוּן“! אַלֶע יוּדֶען שְׁפְּרֶאכֶען אוֹיך: „הַיינְט אִיז שׁוֹין שַׁבָּת פַּרְשָׁה זָכוֹר“! פוּן דֶער מְגִלָּה וֶועט מֶען אוּנְז אוֹיך לֵייעֶנֶען פוּרִים: „וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים“ ד. ה. דִיעזֶע טָאג וֶוערֶען גֶעדֶענְקְט אוּנ גֶעטְהוּן.

אַלְזָא בֶּעדַארְפֶען מִיר דָא פֶערְשְׁטֶעהְן: וָואס הָאבֶען מִיר דָא אַזוֹי שְׁטַארְק צוּ גֶעדֶענְקֶען?

אוּנְזֶערֶע חַכְמֵי הַתַּלְמוּד עֶרְקְלֶערֶען אוּנְז, אַז „זְכִירָה“ מֵיינְט מֶען דֶערְמָאהְנֶען מִיט דֶעם מוֹיל דִיא פַּרְשָׁה פוּן עֲמָלֵק אוּנ דִיא מְגִלָּה אוּם פוּרִים לֵייעֶנֶען, זָא וִויא בַּיי שַׁבָּת וָואס עֶס שְׁטֶעהְט אוֹיך דִיעזֶער בֶּעדַייטוּנְג: „זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ“ מֵיינְט מֶען דָאךְ „זָכְרֵהוּ עַל הַכּוֹס“ ד. ה. קִידּוּשׁ הַיּוֹם זָאגֶען אוֹיף דֶעם בּוּקַאל, ד"ג דָא צוּ דֶער גְלֶאנְצֶענְדֶער הָמָן-תַּשׁ אוּנ צוּא דֶעם גוּטֶען שְׁנַאפְּס פוּרִים'דִיגֶען, בֶּעדַארְף מֶען אוֹיךְ דִיא פַּרְשָׁה פוּן עֲמָלֵק אוּנ דִיא מְגִלָּה לֵייעֶנֶען, אָט דָאס הֵייסְט „נִזְכָּרִים“ אוּנ „וְנַעֲשִׂים“, דֶערְמָאהְנֶען מִיט וֶוערְטֶער אִין מוֹיל אוּנ טַאקִי קַייֶען מִיט דִיא צֶעהְן דִיא סְעוּדַת פוּרִים.

אָבֶּער דָאךְ צוּ וָואס בֶּעדַארְף מֶען נָאךְ דֶערְמָאנֶען אַזוֹינְס אוּם שַׁבָּת פַּארְאוֹיס? „פַּרְשַׁת זָכוֹר“? וָואס? צוּ וָואס? צוּ וֶוען? פִילְלַייכְט מֵיינְט מֶען אֶפְשַׁר דִיעזֶען שַׁבָּת נָאךְ אַ „זָכְרֵהוּ עַל הַיַּיִן“ מַאכֶען? יָא, אוּם פוּרִים זָאגֶען אוּנְז טַאקִי דִיא חֲכָמִים, דֶער חָכָם רָבָא: אַז „חַיָּיב אִינִישׁ לְבְסוּמֵי בְּפוּרְיָא עַד דְּלָא יָדַע בֵּין אָרוּר הָמָן לְבָרוּךְ מָרְדְּכַי“, ד"ה: מֶען בֶּעדַארְף זִיךְ גוּט בֶּעשְׁוֶועכִין פוּרִים אַז מֶען זָאל פוּן הָמָן בִּיז מָרְדְּכַי'ן נִיט דֶערְקֶענֶען, ד"ה: פוּן שְׁטֶעקֶער דֶער נַייסְטְלִיכֶער פַאסְטֶער וָואס אִין בֶּערְלִין בִּיז לְהַבְדִּיל ר' עֶזְרִיאֵל הִילְדֶעסְהֵיימֶער; לְפִי זֶה הָאבֶּען פִיעל, פִיעל יוּדֶען הַיינְטִיגֶען טָאג עוֹבֵר גֶעוֶועזֶען

אויף דעם 2-טען זכר, אז זייא האבען לכבוד פרשה זכר נאך אמאהל קידוש ניט געמאכט? אונ אז פורים וועט אום שבת קומען וועט מען בעדארפען אנטקעגען 3 זכרים 3 כוסות געהמען? „זכור את יום השבת לקדשו", „והימים האלה נזכרים" אונ „זכור את אשר עשה"? אט וועט זיין א „לבסומי בפוריא", אז ער וועט טאקי ניט וויסען, ניט נור בין המן למרדכי, דען ער וועט אפילו ניט זוכר׳ין וואו ער איז שוין, צו אויף דער וועלט צו אויף יענעם עולם, דען „נכנס יין יצא סוד" זאגען אונזערע חכמים, אונ „נכנס יין תצא הנשמה" זאגט אונז דיא פראקטיקע פון דיא המנ׳ס שטורים... היינט קען דאס זיין אז רבא, דער קלוגער אמורה, זאל אזא אונפראקטישען מנהג מיט דעם לשון „חייב" נאך שטעלען? א מתחייב בנפשו וועט זיין דער יוד וואס קען ניט פערטראגען א גלאזעלע שפירטס אונ וועט טרינקען! „ושמרתם לנפשותיכם" האט אונז גאט אין זיין תורה שבכתב געבאטען, דאך פאלגט מען ניט, אונ רבא דעם אמורא׳ס הוב זאלען מיר פאלגען כפשוטו?

אט וועט איהר הערען דא אנייעם געדאנק:

רבא בלייבט טאקי א חכם, פרשה זכור בלייבט זכור, אונ מיר — בעדארפען טאקי א זכרון האבען, אונ נאר אהן איהם איז טאקי ביטער, ווייסט איהר וויא ביטער? נאך ביטערער פון רבא׳ס לבסומי בפוריא! ביטערער פון פורים׳דיגען שנאפס!

על כן שמעו אחים אין קורצען:

יא, ברידער, דער טאג פורים הייסט אין דער מגלה מיט דעם נאמען „ימי משתה ושמחה", מען בעדארף אום פורים א המן-טאש מיט האניג עסען, א זכר אז המן איז א ביסעל שוין טאש כחו אונ נס להו, ער איז שוין ניט דער וואס אמאהל אין פעריגע געווען, א זכר — אז פון יענעם המן איז שוין לאנג דאס וואס פונ׳ם פערצייטיגען מן, ווען יודען האבען איהם איבער-געלאזען אפילו אין הויז, איז אויך פון איהם פול-פיעל תולעים געווארען נאך זיין ויבאש׳ין, „וירם תולעים ויבאש" שרייבט דאכט זיך דיא תורה אין בשלח; היינט נאך מעהר אז יענער המן איז זא הויך נתעלה געווארען, ער איז ארם אויף 50 איילין פון דער ערד געווארען, איז פירגעוויס, בלתי ספק, פון איהם דיא זעלבע וואס פון יענע ביסעל מן געווארען, ויבאש וירם תולעים.

נור מיינט ניט, קינדער, אז דיעזע עלטערין האבען זייער המן-טאש, אדער וויא איהר רופט דאס אן, מיט דעם נייעם נאמען „האמינא-אוכא", פון טייג, וויא מיר, געקנאטען, גיין, ברידער! יענע עלטערין האבען זייערע המן-תשין

הָמָן-תַּשְׁ'ין פוּן זַייעֶר כַּארַאקְטֶערִיסְטִיק, פוּן זַייעֶרֶע תְּפִלּוֹת אוּנ תַּעֲנִיתִים, פוּן זַייעֶר זוֹיעֶרֶע מִינֶע וָואס זַייא הָאבֶּען פַאר גָאט אִין דִיא 3 טֶאג פוּן צוֹמוֹת בֶּעוִויזֶען, זָא וִויא עֶס שְׁטֶעהְט: „לֵךְ כְּנֹס אֶת כָּל הַיְּהוּדִים“ אָבֶּער טַאקִי „אַלֶּע“ יְהוּדִים, יוּנְגֶע גְלַייךְ מִיט אַלְטֶע, אִינְטִילִיגֶענְטֶע גְלַייךְ וִויא אוֹרְטוֹדוֹקְסַאלֶע, „וְצוּמוּ עָלַי וְאַל תֹּאכְלוּ וְאַל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וָיוֹם, וְגַם אֲנִי וְנַעֲרוֹתַי אָצוּם כֵּן“, ד"ה: זִיא זָאגְט אָן מָרְדְכַיְ'ן: פֶערְזַאמְמֶעל מִיר אִין שׁוּל אַרַיין אַלֶע זָארְטִין יוּדֶען, אוּנ פַאסְט 3 טֶאג אוּנ נֶאכְט; זָאלֶען זַייא דָאס רוּפֶען „אֶסְתֵּר'ס-תַּעֲנִית“, זָאלֶען זַייא דָאס רוּפֶען „צוֹם-אֶסְתֵּר“, „תַּעֲנִית אֶסְתֵּר“, זָאלֶען זַייא דָאס רוּפֶען מִיט אַנַייא נָאמֶען „פָאסְט-אֶסְפִּירֶע“, אַ דַאנְקֶה אִיךְ הָאבּ! אַבִּי זָאלֶען זַייא זָאגֶען סְלִיחוֹת מִיט מִיר צוּ גְלַייךְ, זָאלֶען זַייא פַאסְטֶען מִיט מִיר גְלַייךְ, אָבֶּער נוּר אַלֶע! גֶענוּג צוּ זַיין אַ צוּשְׁנִיטֶען קֶארְפֶּער, גֶענוּג צוּ זַיין אַ „עַם מְפוּזָּר וּמְפוֹרָד“! נִישְׁקָשֶׁה, בַּייא אַלֶע פֶאלְקֶער הִיטֶען אַלֶע זָארְטִין מֶענְשֶׁען דֶעם רֶעלִיגְיָאנְס-גֶעזֶאטְצֶע גְלַייךְ, זָאל עֶר זִיךְ דֶענְקֶען אִין הַארְצֶען וָואס עֶר וִויל, אָבֶּער דֶעם אַבְּרַאד מוּז עֶר מִיט אַלֶעמֶען גְלַייךְ הִיטֶען! זַאי זִיךְ דִיר מִינִיסְטֶער, גוּבֶּערְנַאטָאר, חָכָם, גְרוֹיס עֶדֶעל מַאנְן, צוּם רֶעלִיגְיֶע זֶענֶען אַלֶע גְלַייךְ! . . . נִיט אַזוֹי — זָאגְט אֶסְתֵּר — אִיז אָבֶּער מַיין פָאלְק: דֶער אִיז אַרִיסְטָאקְרַאט, יֶענֶער אִיז אַ חָכָם, דֶער דְרִיטֶער — גְלַאט אַ יֶעדֶעל מַאנְן, דֶער אִיז דָא מִיט אַ תֵּירוּץ אִין טַאשׁ: עֶר אִיז שְׁוַואךְ, דִיא פְרוֹיעֶנְע אַ קָאקֶעטְקֶע, אַ זַיידֶענְס . . . בֵּינוֹ לְבֵינוֹ אִיז אִין סִינַאגָאגֶע צוּא אֶסְתֵּר-תַּעֲנִית קַיין מִנְיָן נִישְׁטָא . . . פַארְוָואס בַּייא אַנְגָ'ין אִין סִינַאגָאגֶע פִיהֶרְט זִיךְ נִיט אַזוֹי? אִיז דֶען הָמָן הָאֲגָגִי נִיט גֶערֶעכְט אַז עֶר זָאגְט: „יֶשְׁנוֹ עַם אֶחָד“, עֶס אִיז דָא אַ פָאלְק, וָואס שְׁטָאלְצִירְט נָאר מִיט זַיין „אַחְדוּת“: ד' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד, וּמִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד, אָב אֶחָד לְכֻלָּנוּ, אֵל וֶאֱמוּנָה אַחַת, אוּנ לְסוֹף אִיז עֶר „מְפוּזָּר וּמְפוֹרָד בֵּין הָעַמִּים“ ... דוּ קְרִיגְסְט נִיט אִין אַלֶע פֶאלְקֶער רֶעלִיגְיָאזֶע אַזַא „פִירוּד“ אִין סֶעקְטֶען וִויא בַּייא זַייא! פֶערְשִׁיעדֶענֶע נוּסְחָאוֹת אִין תְּפִלּוֹת, סְלִיחוֹת; דִיא-דַאוְונֶען גָאר נִיט „וְדָתֵיהֶם שׁוֹנוֹת מִכָּל עָם“ זַייעֶרֶע אוֹיפְפִיהְרוּנְג אִיז אַנְדֶערְשׁ פוּן אַלֶע רֶעלִיגְיֶעס, וָואס דֶער הַאלְט פַאר אַ מִנְהָג-קָדוֹשׁ, מַאכְט דֶער צְוַוייטֶער צוּ בְּלָאטֶע; פַארַאן שׁוֹין בַּיי זַייא זֶעלְבֶּע יוּדֶעלֶעךְ וֶועלְכֶע פַאטֶרִין דֶעם גַאנְצֶען יָאהר תְּפִלּוֹת מִיט שה"י פה"י, מִיט שַׁבָּת מְבָרְכִין רֹאשׁ חוֹדֶשׁ בֶּענְטְשֶׁען אוּנ מִיט פֶּסַח'דִיגֶען דַאוְונֶען דֶעם עֶרְשְׁטֶען יוֹם-טוֹב, אוּנ יוֹצֵא. „אַ גוּטֶען טָאג דִיר, גָאט, אוֹיפְ'ן גַאנְצֶען יָאהר!“ . . . נוּ, אַ גַאנְץ יָאהְר? וֶוער וֶועט דָאס דִיא רֶעלִיגְיֶע זֶעהֶן צוּא הִיטֶען אִין סִינַאגָאגֶע מִיט אַלֶעם פִּינְקְטְלִיכְקַייט יֶעדֶעס אִין דֶער צַייט צוּ טְהוּן? אַ סְלִיחוֹת זָאגֶען, אַ קִינָה, אַ

תשעה-באב פראוועט אד"ג? איהר זאגט, קינדער, אז איהר זייט דאך „יודען" נו אדאנק אייך! אבער אויף וועמען פערלאזט איהר דעם אבראד א גאנץ יאהר צו היטען? וועט איהר דען אלעס יוצא זיין פאר'ן גאנצען יאהר נאר מיט שבת אונ פסח? מפקין לכולה שתא בשה"י פה"י? ניין, ניט דאס מיין איך — זאגט אסתר המלכה, „לך כנס את כל היהודים וצומו עלי" קומט אהער אין שול טאקי אלע, וואס רופען זיך מיט דעם נאמען „יהודי"! זאגט אויך סליחות מיט מיין פעטער ר' מרדכי גלייך! אונ פאסטען — פאסט טאקי נור אליין, דען ווער איז דאס מחויב פאר אייך אלעמען פאסטען? אך, ווען מען וואלט אזוינס געקענט וואלט איך אייך געבעטען טאקי: „וצומו עלי" פאסט איהר פאר מיר, פון מיינט וועגען, דען איך בין באמת איינע שוואכע פרוי... „וצומו עלי" — זאגט אסתר — וויא אין דייטשלאנד דער שול-שמש, וואס פאסט אויף איין מאהל אין איין טאג פאר פיעל דייטשישע יודען, פאר זייערע יאהרצייטען, אלעמען מוציא זיין. „ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום", פרעסער! ביי אחשורוש'ס באל האט איהר נהנה געווען „עד דלא ידע", געגעסען ביז איהר האט גאט פערגעסען, טא מאגט איהר היינט פאסטען! דיעזער יונגער דור מאג אביסעל זיין קישקעלע לאזען איינדארען! גישקשה, מען קען פון א תענית-אסתר, פון א פאסט-עספירא'לע ניט שטארבען! „ועניתם את נפשותיכם", דאר, קישקע! איהר האט פיעל, פיעל קאלבאס טרפה געפרעסען!... גלויבט מיר, איך קען געוויס קיין פאסט ניט פערטראגען, בפרט יעצט, אז איך בעדארף נאך שטאלץ בעקומען קראפטען פיעל, פיעל אנזאמלען, איין אונגעבעטען גאסט צום קאניג קומען, מיין לעבען אין סכנה שטעלען, ביי זיך בעשטימען, אהה! אוי ואבוי לי ולנפשי, אבדתי!... איך געה צום שלאק... פון וועמעס וועגען? ניט פאר מיין גוף! ניין! נאר פאר אייך, מיינע ברידער אונ שוועסטערן, פאר אלע סעקטען יודען, פאר אלעמען!... טא פאסט איהר פאר מיר חאטש! לאזט האן מיך אביסעל געזונט אנקלייבען! „וצומו עלי," ברידער אינטעליגענטין, שוועסטער קאקעטקעס! דאכט זיך קיין עולה ניט, הא? נאר... ניין! „וגם אני ונערותי אצום כן" איך זעלבסט בעדארף אונ מוז מיט מיינע קאממערדינערין אויך פאסטען! עס קען אנדערש ניט זיין! איך בין ניט וויא אנדערע אריסטאקראטקעס... איך האב נאך אויף מיין לעבען פון מיין פאלק אין רעליגיאנס-געזעצ-קיין מאהל אפגעשיידט, פון מיין צבור זיך ניט פורש געווען, איך געדענק איך האב א זכרון וואס מיין פעטער ר' מרדכי האט מיר א מאהל געזאגט אינ'ם נאמען פון דיא מונדליבע

שריפטשטעלער

שריפטשטעלער (תורה שבעל פה) אַז „כָּל שֶׁאֵינוֹ מִתְאַבֵּל עִם הַצִּבּוּר אֵינוֹ רוֹאֶה בְּנֶחָמָתוֹ שֶׁל צִבּוּר" ד. ה. ווער עס נעהמט קיין טהייל אין זיין געמיינדעס ליידען, דער געהמט קיין טהייל אויך אין זייער פריידען. אי וואס איך קען ניט? „וְכַאֲשֶׁר אָבַדְתִּי (דורך מיין קומען אהן ערלויבעניס פאַרן קעניג) אָבָדְתִּי" (דורך מיין אָפגעשוואַכט ווערען דורך מיין 3 טעגליכען תענית), דען מיר, יודען, לעבען דאך אַלעס אומנאַטירליכען לעבען, ניט מיט דער נאַטור, ניט מיט היגיענע און מעדיצינישען לעבען, נור בתורת סגולה, וויא עס שטעהט: „וִהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים" *), בתורת סגולה קען מיך דיזער תענית נאך חן געבין...

מעשה אלפס

*) „סגולה" הייסט (אלס כוונה שני') אזאַך וואס מיט דער נאַטור איז איר ניט צוא פערשטיין נור זיא ווירקט אַלעס „סגולה" (איבערנאַטירליך) און ווייל זיא איז אַוואונדערליכע זאַך איז זיא האָך-גישעצט און מען איז איר מכנים לאוצר (אין מאזעאום) וויא דיא אַלטע אַנטיקליכע מטבע פון אברהם אבינו (וואס ליגט אין וועלט מאזעאום) דער אינהאַלט פון איהר איז „זקן וזקנה מצד זה", בעת אברהם איז גיווען אַלט און שוואַך, אַוועקגיליינגט די קרעפטין, פון גאַטעס וועגין צו פערהייליגען זיין ליבען נאמען אין דער וועלט, און אלע זיינע שונאים האבען שוין אויסגיקוקט דיא אויגען: אַט אַט גייט איהם זיינע כחות! און וואַרטין שוין אויף זיין יציאת הנפש להבנות מחורבנו (אמלאה החרבה), פלוצלונג האט זיך אקער גיטאן דיא מטבע עס הייבט זיך אויף דיא סצענע און עס שיינען פאַר אונז איונגע פאַר „בחור ובתולה מצד זה" יונג שטאַרק און שעהן (אחרי בלותי היתה לי עדנה), מזל טוב איך אַנטיסימיטען! די מוטער שרה ליגט אין קינד-בעט זיא האָט גיהאַט אַ יצחק-לען, מיט איין וואָרט, אַזוי וויא די גיבורטה פון זרע אברהם איז ניט נאַטירליך, מיט דער נאַטור וואָלטין זיך אידין גאַר ניט גיפינען אויף דער, וועלט ווייל אַברהם אָבינו איז גיווען איין עקר און די מוטער שרה איין עקרה, נור דער בורא הטבע האָט איהם אויף געהויבין איבער דיא נאַטור (ויוצא אותו החוצה, הגביהו למעלה מכיפת הרקיע) אַזוי איז דער לעבין פון זרע אַברהם אויך ניט נאַטירליך, וויא דער חכם מכל אָדם זאָגט ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים, דו סטאַרע זיך נור צו גיפינען חן ביי גאט דאַן וועט ער אויף דיר ארויף ציהען אַ חוט של חן וחסד אז דו וועסט גיפינען חן אויך בעיני אדם. ביי מענשין אין דיא אויגין, דניאל חנניה מישאל ועזריה בעת נבוכדנצר האט זיי אריין גיגעבין אין גימנאַזיום, צו לערנען דיא שפראַך און חכמה פון כשדים, אַז זיי האָבין באַטראַכט אַז זייער שפייז איז נאַזנאַצעט פון מאכלות אַסורות וועלכע זיינען מטמא דעם נפש הישראלי, זיינען זייא צו גיפאַלין מיט גרויס גיבעט צו זייער עקאָנאָם, ער זאל מאַכין מיט זייא אַקלוגין חלוף, ער זאל פאַר זיך נעמען זייערע טרייפע שפייז מיט ר"א גוטע וויין, און זיי געבין אָנשטאָט דעם „זרעונין", (אַרבעס, באָב, רייז, פאַספאָלעס) זייא וועלין דאס אָב קאָכין, פאָסטנע אָן פלייש אָן סמאַלץ, און ווען ער װאָט זיי גיפרעגט וויא אַזוי קען איך דאס טאָן? איר וועט דאך איהם זעהן מאָגער אַפין גיזיכט, געגין דיא שילער פון אַנדערע נאַראָדין וועלכע עסען פלייש און טרינקען וויין, וועל איך דאך האבין דורך דעם אַגרויסין אונגליק, האבען זיי איהם גיענטפערט, פרוביר איין מאָנאַט, וועסטו זעהן, דער ציילט אונז דיא היילגע היסטאריע. אַז ער האט אַיינגישטימט צום גוטין חלוף (וואס איהם וועט זיך אויסצאלען מטבע אבשטעלין) און אַם ענדע האָבין דיא 4 אידישע סטודענטין אויס גיזעהען דיקער און שענער פון דיא אַנדערע סטודענטין וועלכע האבין גיגעסין מאכלות אסורות, און אַזוי האט אויך פאַסירט מיט אונזער ליבע שוועסטער, המלכה אסתר, דורך איר אפפערין זיך פון גאָטעס וועגין, ווייל דורך דעם וואס זיא האט גיפאַסט האבין אויך אלע יונגע אינטעליגענטישע מענשין גיפאַסט און מכניע גיווען זייער הארץ לתשובה, ממאס זיין דיא פינסטערע לערנונג פון עשו הרשע (תורת הלעיטני-נא) וואס דאס ברייגגט צו אלע אונגליקען און

יבן אבוא אל המלך אשר לא כדת", יא, אט אזוי בלייבט עס: „לך כנס
את כל היהודים" טאקי אלע יהודים! דען נאר אויף אזא מעטהאדע
קען דער רעליגיאן אונ נאציאן אקיום האבען, פון „להשמיד ולהרג"
ניצול ווערען...

אט, דורך אזא פלאן זענען אונזערע פערסיאנער יודען גערעטעט
געווארען! „ליהודים היתה אורה ושמחה", ליכטיג אונ פרעהליך געווארען,
דאן איז „ותכתב אסתר המלכה בת אביחיל ומרדכי היהודי את כל תוקף".
דיעזע מלכה, עבט שפיטץ אינטעליגענטישע דאממע, שרייבט איהר
מאנעפעסט: פון היינט-אן פורים'ס פראווען, אונ המן-טאש'ן אין איהם
עסען, אויך א ביסעל שנאפס — דעם אוממוטה צו פערטראגען, דיא שרעקעניס
פערטרייבען, א ביסעל דיא צושראקענע ברוסט פערשטארקען. „ישתה וישכח
רישו", וויא דער קלוגער קעניג שלמה זאגט, זאל דער ארום ביטער הערץ
טרינקען א ביסעל שנאפס אונ זיין ארמוטה פערגעסען האץ נאר אויף איין
סעקונדע אויך גוט, אונ בפרט אין דיעזע לעצטע דורות, א וויא נאטווענדיג
דער „קידוש" איז! ווער רעדט פסח? איז דאך 4 בוקאלין, ארבע כוסות!
שבת — איז אהוב: זכור את יום השבת לקדשו, זכרהו על היין, האץ 1
גלעזעל, בכדי די ביטערניס פון אגאנץ וואך עטוואס פערטרייבען, ד"ג
פורים א יום שמחה ומשתה פראווען, זיך לוסטיג מאכען, טא בעדארף מען
דאך לוסט האבען, מוז מען דאך דערצו א מעדיצין פון א „לבסומי", א
מעקסטור פון א שנאפס געהמען! אבער, מען בעדארף אויך דערצוא א
„זכרון" האבען, „נזכרים ונעשים", זוכער'ן אונ טאהן, אלעס מיט א רעכנונג,
מיט אקלארען זין, זעהן צוא טרינקען — אבער ניט זויפען אונ זינקען, עסען —
אבער ניט פרעסען, ניט קיין פערסיאנער זולל וסובא זיין, טרינקען מער ניט
„עד דלא ידע" אבער ניט „לא ידע" אויך אין כלל, ניט וויסען וואו מען איז
אין דער וועלט „בין ארור המן לברוך מרדכי", פון תאוה וועגען א-נ-אסימי-
ליאטאר א יודעפאב ווערען? גאט בעהיט! ניט פערגעסט, אז דער בוקאל
האט איך צו קולי-קולות געבראכט, דער ביסען פון משתה אחשורוש — צו
המן'ס צאהן בייסען, הוז „וישמן ישרון" — איז „וישבח אל מהוללך"; מען
קען זיך אזוי פערטראכטען אין גלאזעל ביז מען קען אויף גאט אויך
פערגעסען

אונ איבער היפט צו פריקת עול מלכות שמים ומלכותא דארעא, איז ווען איך מיט דער נאטור
איז זיא גיוועזן אב גיצערט דיא גיזיכט פון דיא 3 יום-כפורים נאכאנאנד, האט דער בורא הטבע
ארויף גיצויגין איף איר אחוט של חסד (ותלבש אסתר מלכות ע"ד צדק לבשתי וילבשני) אונ זיא
האט גיפינען חן ביי אחשורוש אונ איז גיווירקט גוטעס איף אירע ברידער דעם כלל ישראל.

פערגעסען . . . אויך — שרייבט אסתר אין איהר מאניפעסט, צוא איהר פאלק — אז איבערהויפט בעט איך, מיינע ברידער אונד שוועסטער דיא אינטיליגענטען : „אחדות" זאל זיין! דעם אברבאד אלע גלייך צוזאמען פינקטליך זעהן אפהיטען! אונגליק זא וויא גליק, ליידען זא וויא פריידען ; א מיט-גליעד אין דער יודישער מיטטהוגג זיין! ח"ו זיך מן הצבור ניט פורש זיין! „לקיים עליהם את ימי הפורים האלה, את ימי הצומות וזעקתם", צו היטען דעם „פאסט-עספירא" גלייך וויא דעם „האמאנא-וושערעב" אונד האמאנא-אובא", ד"ג אלע רעליגיאזע צייטען אין אלע זייטען : תשעה-באב — זא וויא שבת-נחמו, יום כפור - זא וויא ערב יום כפור, הושענא-רבא — זא וויא שמחת-תורה, ז. וו. ; זיא ענדיגט איהר שרייבען אונד קומט מיט איהר אונטערשריפט זעלבסט מיט איהר יודישען נאמען „אסתר בת אביחיל" (נאך איהר — איהר פעטער דער מיניסטער מיט זיין יודישען נאמען) „מרדכי היהודי".

דערום דערצעהלט אונז אונזער מגילה „ומאמר אסתר קים את דברי ימי הפורים האלה" ד"ה : אז נאר דורך אסתר'ס פריקאז איז בעשטימט געווארען דיעזע בעשרייבונג פורים'ס, אונד שוין 2275-טער פורים (פון יאהר 3388 ביז דיעזען יאהר 5663) אז אסתר'ס אייניקלעך היטען אפ מיט אלע פינקטליכקייט. יא, דעם פורים משתה ושמחה, דעם „לבסומי" היט יעדער יוד, אפילו אונזערע אינטיליגענטישע יונגע לייט מיט אונזערע אריסטאקראטקעס, דען א „האמאנא-אובא" איז ניט שלעכט, א יום-טוב'דיג זימעס — אויך קיין באז, פון א „לבסומי" קען קיין „להשמיד" אויך ניט קומען, אלעס, אלעס גוט, אדער נישקשה! אבער . . . וואו נעהמט מען א ביסעלע באלזאם, א ביסעלע זכרון? וואו קריגט מען נאך א „אסתר המלכה", חאטש אויף א קליין צייט? א קאקעטקע פון מין-היפה, וועלכע זאל מיט איהר דרשה מיט איהר שאנע רעדע צו זאמען מיט איהר שאהן געזיכט, אויסנעהמען, חן געפינען בייא איהרע ברידער דיא אינטיליגענטין, אז זייא זאלען אויך דעם „פאסט-עספירא" וועלען היטען? חאטש ניט שלשה ימים נאכאנאנד! . . . *) וואו נעהמט מען א „מגידית אסתר"? דען נור א פרעדיגערן; נור א „מטפת" בעדארף אונזער יונגער דור האבען! ניט א מגיד, א פרעדיגער, א מטיף קען זייא קורירען, נור א מ ט פ ת, א „א ס ת ר" ניט א מ ר ד כ י... אט וויא אין נעוויארק איז ניט לאנג

בייא

---

*) צום בעהויערין זיינען אונזערע אינטעליגענציע גאר טענצער טאנצין אויף פערשיעדענע חתונות, צום „לבסומי", צו אגוטע גלעזיל משקה, זיינען זייא מרדכי'ס צד. ליידער אבער צו תענית אסתר ווערין זיי פלוצלונג המן'ס צד. עפעס גאר איבער-גידרייטע שלעסלאך. קענען ניט בעזיצען קיין פעסטין כאראקטער, (עי' מחברתי מעשת אלפס ח"ב צד 66 בביאור ניסח „לקבוע מזוזה").

בייא א יודישע געמיינדע א דאממע ראבבינשע אונ פרעדיגערן געווארען, א רבנית אונ מטפת (נאר ווער ווייס אויב זיא איז נים א ושתי גאר ? . . .) גאר איך שיהיה ווייסען מיר אז בדור ההוא איז גאר ומאמר אסתר קים״, אסתר׳ס רעדען האט געווירקט אויף יענעם יונגען דור, פיל מער פאר מרדכי׳ס ! . . .

דערויף שרייט אונז דיעזער שבת: זכור את אשר עשה לך עמלק — לא תשכח״, אז דוא ביסט א „ולא ירא אלהים״ געווען, דערום האט דער אגגי פאר דיר מורא געהאט פילייכט ביסט דוא אויך קיין „ירא מלך״, אט האט ער גע׳מסר׳ט, אט האט ער א „להשמיד״ געוואלט מאכען . . . טא „זכור ימות עולם״ ! „זכור את יום השבת — על הכוס טאקי, פערטרייבען דעם אוממוטה, „ישתה וישכח רישו״, אבער אויך „לקדשו״, געדענק ! „והימים האלו נזכרים ונעשים״ „חייב איניש לבסומי״ אבער „עד דלא ידע״ גיט „לא ידע״ אין כלל . . . דען לאזט זיך אין „כוס״ אריין דאן „וישכח מחוקק״, קען מען זיך אויף׳ן רעליגיאן פערגעסען, „ותשכח אל מחוללך״ — אויף גאט אויך, אונ אויף זיך אויך ! מען פערגעסט אויף׳ן פאטער פון אלע עולמות, אויפ׳ן אלטען פאטער וואס אויף יענעם עולם, אויפ׳ן פאטער פון דיעזען עולם אונ אויף זיך זעלבסט . . . דערום געדענקט פאר אסתר-תענית אונ פורים: אז מען דארף געדענקען ! זכרו כי עליכם לזכר ! . . .

זכרו את פרשת זכר !

זכרו, אחים, זכרו ! . . .

המטפה שמינית לשבת הגדול.

400 יאהר לגרוש פורטוגאליען (5657-5257). — דיא קאניגליכע רהמנות אויפ׳ן יונגען דור. — דיא ברידערליכע שנאה אונ זייער עונש. —

דער לעצטער נביא, מלאכי, אין דעם לעצטין ספר פון די נביאים, אין דעם לעצטען פסוק פון לעצטען קאפיטל האט אונז היינט געשריען דורכ׳ין מונד פונ׳ם בעל-מפטיר; ער האט אונז דערמאהנט, אז מיר זאלען זיך דערמאהנען אונ געדענקען אויף תורת-משה, ער זאגט: זכרו תורת משה עבדי — חקים ומשפטים „הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ד׳ הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם״. ווען איז דער „יום הגדול״ ווייסען מיר נים ! אזוי וויא מיר ווייסען נים פארוואס

היי סט

הייסט דיעזער שבת מיט דעם נאמען גדול׳, איז ער דען גרעסער לענגער פון אלע שבתים ?

אין דיעזע קורצע ווערטער ליגט לאנגע געדאנקען, מיר וועלען אייך דיעזעס דא ערקלערען, נאר, אייך ברידער, זאל דיא צייט ניט לאנג זיין אויסהערען אלעס מיט געדולד ! :

מיר פערהאפען אז מיר וועלען אין קומענדען פסח צום סדר ווידער זאגען אלעס וויא אלע יאהר, דעם אלטען, אלטען נוסח פון סדר הגדה של פסח, איבערהויפט וועט איהר גוט בעגעהמען דיעזען קליין מאמר׳ל פון דער הגדה, איך פערהאף אז ווען איהר וועט נאר אין זינן געהמען יעצטיגע בראנאלאגיע וואס איך וועל אייך דא פארלעגען, דאס איז: פארטוגאלישען גרוש, וועלכער איז אין דיעזען טאג מיט 400 יאהר צוריק געוועזען • דאכט מיר, אז איהר וועט איהם האי יאהר שוין מיט חשק זאגען •

דער מאמר איז: „שפוך חמתך — ביז: שמי ד״ •

דיעזער מאמר איז פון 2 פסוקים פון תהלים אונ פון 1 פסוק אין מגילת איכה צוזאממענגעזעצט; דיא ווארטען זענען דאכט זיך נאר דיא זעלבע, אלע איין מיינונג, נאר נאך דעם גוט צו קוקען זיך דערזעהט מען ערשט דיא לאגיק פון זייא • דער פערפאססער פון דיעזען מאמר האט דא באוויזען אויף דיא 3 גלות׳ן: בבל, פרס אונ רוים • דיעזע ערשטע האט אונזער ערשטען טעמפעל פערניכט; דיא 2-טע — האט געוואלט אן יודען א הריגה אין גאנצען מאכען; אונ דיא 3-טע — האט טאקי געמאכט, א חורבן שני, אויך א עוויגען לאנגען תשעה-באב א 2-טויזענד יאהריגען • בבל דיא מרשעת וואס האט נאך די טומאה אין יראה אריינגעשטעלט, זיא האט געזאגט: אז זיא איז נאר גאטס קאנטשיק, זיין רוטה וואס פאר ישראל׳ס זינד האט דער הימעלשער פאטער מיט בבל געשמיסען זיין קינד, איז דען דער רוטה שולדיג דעריין? — זאגט בבל • דיא מרשעת אבער ווייס בייא זיך גאנץ גוט איהר שקר, זיא ווייס אז זיא האט אזוינס ניט פון יראת-שמים געטהון, א פראבע האט איהר דערצו, ווענן זיא וואלט נאר גאטס מאניפעסט געהיט, האט זיא דאך קיין נפשות אם ערשטען אויגענבליק ניט בעדארפט פערניכטען; דען בייא גאט איז א אלטע פראוויליע דא, אז: „אין הקב״ה פוגע בנפשות תחלה״ ד״ה: גאט בעריהרט ניט אם אנפאנג שטראף, נפשות פערניכטען • בבל אבער האט ניט אזוי געטהאן דאך, „כי אכל את יעקב״ בעריהרט אין אנפאנג, קערפערן, אונ דערנאך „ואת נוהו השמו״ ישראל׳ס וואהנונג זיין אימעניע ראזארעט, אלזא בעטען מיר: „שפוך חמתך ה׳ אשר בשמך לא קראו״, זייא האבען

דָאס בָּאז נִיט דוּרךְ גָאטְס ווילֶען גֶעטְהוּן, גֵייעֶרְט פוּן זיךְ זֶעלְבְּסְט ׃

פֶּערְסְיֶע דִיא נַארִישֶׁע מֶערְדֶערִין, וָואס וִויא זִיא הָאט נוּר דֶערְזֶעהְן אַז דִיא אִינְטִילִיגֶענְטִין לֶעבֶּען אַפְּרַיי לֶעבֶּען (וויא מיר האָבען אין אונזער רעדע צו פורים בעשריבען) אָט — קְלֶערְט זִיא זִיךְ -- פִירְגֶעווִיס קוּקְט שׁוֹין אוֹיף זֵייא מֶעהר נִיט גָאט, הַסְתָּרַת-פָּנִים אִיז שׁוֹין דָא, דִיא הַשְׁגָחָה הָאט זֵייא אוּנְטֶער דֶער נַאטוּר גֶעוָוארְפֶען „וְהָיָה לֶאֱכוֹל" אִיךְ וֶועל שׁוֹין יִשְׂרָאֵל'ן וִויא אַגוּט בִּיסֶען אַרַיינְ-פְרֶעסִין, דֶען מִיט דֶער נַאטוּר בִּין אִיךְ גֶעווִיס שְׁטַארְקֶער! דַאן וִויל זִיא אַ לְהַשְׁמִיד וְלַהֲרוֹג מַאכֶען ׃ עֶס הָאט אָבֶער אִיהר נִיט גֶעלוּנְגֶען, דֶען אַלֶע הָאבֶען זִיךְ צוּרִיק צוּ גָאט גֶעקֶערְט עֶס אִיז אַוַיְיצֶעקוּ גֶעוָוארֶען, אוּנ דִיא הַשְׁגָחָה הָאט זֵייא נִיט פֶערְלָאזֶען ׃ אַלְזָא בֶּעטֶען מִיר : „שְׁפוֹךְ עֲלֵיהֶם זַעֲמֶךָ וַחֲרוֹן אַפְּךָ יַשִּׂיגֵם" בֶּעשְׁטְרָאף זֵייא טַאקִי מִיט דַיין צָארִין, טַאקִי מִיט דַיין הַשְׁגָחָה, דֶען מִיט הַסְתָּרַת פָּנִים מִיט דֶער נַאטוּר וֶועט זֵייא קֵיין שְׁלַאק נִיט נֶעהְמֶען, דֶען זִיא אִיז נָאךְ וִויא אַמוּיֶער שְׁטַארְק, יָאג זֵייא, גִיב זֵייא אִין פְּלֶעצְבֶּען!...

אוּנ רוּים דִיא דִימַאנְט, דִיעֶזֶע הְצוּפָּה וָואס הָאט נָאךְ דֶעם גְרוּנְד פוּן טִיעף, טִיעף גֶעוָואלְט פֶערְנִיכְטֶען, זִי הָאט „עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ" גֶעשְׁרִיעֶן, פֶערְנִיכְט, פֶערְנִיכְט — זָאגְט זִיא — בִּיז גְרוּנְד! דֶערוּם, גָאטוּנִיוּ, בֶּעצָאהְל אִיהר מִדָּה בְּמִדָּה : „תִּרְדּוֹף בְּאַף וְתַשְׁמִידֵם מִתַּחַת שְׁמֵי ד'"! קַארַאנְיֶיעֶ זִיא אוּיס אַז קֵיין גֶעדֶעכֶענִישׁ זָאל פוּן אִיהר פֶערְבְּלַייבֶּען אוּנְטֶער גָאטְס אַטְמָאסְפֶערֶע !

אַ וואוּנְדֶערְבַּארלִיכֶע גֶעשִׁיכְטֶע הָאבֶּען יוּדֶען, גִיט נוּר אַכְטוּנְג, שׁוֹין 3210 יאָהר הַיינְטִיגֶען טָאג, זִינְט מֶען אִיז פוּן יֶעגִיפְּטֶען פָּטוּר גֶעוָוארֶען, אוּנ דִיא וֶועלְט הָאט נָאךְ פַּרְעֹה'ס שְׁטִיק נִיט פֶערְלָארֶען! אִין מִצְרַיִם „וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים", אוּנ אִין שְׁפַּאנְיֶע, אִין פּוֹרְטוּגַאל וָואס אִיז גֶעוֶוען? אוֹיךְ אָפְּצָאהְלוּנְגֶען אוּנ מִסִּים! אִין מִצְרַיִם — „מִי וָמִי הַהֹלְכִים" טַעֲנֶה'ט פַּרְעֹה, אוּנ אִין פּוֹרְטוּגַאל ד"ג זָאגְט דוֹן-מַגוּאֵל! „רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם, לְכוּ נָא הַגְּבָרִים רַק טַפְּכֶם יוּצָג" הָאט זִיךְ גֶעוָואלְט פַּרְעֹה'ן ; אוּנ הַאפֶּען קִינְדֶערְלַאךְ נוּיטֶען מִיט גֶעוַואלְד אִין קַאנַאל אָפְּטוּנְקֶען, טוֹבְלֶ'ען — הָאט זִיךְ גֶעוָואלְט דוֹן-מַגוּאֵל'ן ׃

אִיהְר הֶערְט נוּר אַ גֶעשִׁיכְטֶע אַ יוּדִישֶׁע עֶפָּאכֶע : אָט הַיינְט וֶוערְט 400 יָאהר זִינְט מֶען הָאט אִין פּוֹרְטוּגַאלְיֶען אוּם שַׁבָּת-הַגָּדוֹל (ה' רנ"ז) דִיא יוּדִישֶׁע קִינְדֶער טוֹבְלֶ'ען גֶעשְׁלֶעפְּט, קִינְדֶער קְלֵיינֶע אוֹיךְ גְרוֹיסֶע בִּיז 20 יָאהר בַּחוּרִים וּבְתוּלוֹת, אוּנ פֶערְבַּייגֶעהֶענְדִיג — אוֹיךְ פִיעל עֶלְטֶערִין, אַנְשְׁטָאט וָואס אִין מִצְרַיִם הָאבֶּען יוּדֶען אִין דִיעֶזֶען טָאג שְׁפֶּעפְּסֶעלִיךְ צוּם קָרְבַּן-פֶּסַח גֶענוּמֶען, מֶען הָאט „מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן" מְקַיֵּם גֶעוֶוען, הָאבֶּען דִיא פּוֹרְטוּגַאלִישֶׁע

גארדאוויע

גאַרדאַזוויִע יודישֶׁע קינדער פֿאַר דיא הָאר פֿון קָאפּף אויפ'ן בְּרוּק פֿון דיא גאַסֶען צוּם קאַנאַל גֶעשְׁלֶעפְּט!

דֶען אִין יָאהר רנ"ב אַז אויף שְׁפַּאנִיֶעשֶׁע יוּדֶען הָאט דֶער גֵרוּשׁ בֶּעדאַרְפְּט קוּמֶען, דאַן הָאבֶּען זִיךְ דיא גֶעמֵיינְדֶעס אִין פַּארְטִיֶען גֶעטְהֵיילְט, וֶועלְכֶע אִין אַפְרִיקַא, אִיטַאלִיֶען, טוּרְצִיֶע, וֶועלְכֶע עֶס הָאבֶּען גָאר גֶעקְלֶערְט נוּר גֶעבֶּען שְׁפַּאנְיֶען פֶערְבְּלַייבֶּען, דֶען זַייא הָאבֶּען גֶערֶעכֶענְט אַז עֶס קֶען גֶעבֶּען דיא שְׁפַּאנְיֶעשֶׁע מְלוּכָה וֶועט נָאךְ צוּם פֶערְשְׁטַאנְד קוּמֶען, זִיא וֶועט נָאךְ זֵייעֶר אַוֶועקְגֶעהְן פֿוּן אִיהר, זִיךְ בֶּעקוּקֶען, אוּנ גֶעפִּינֶען אִיהר ווִירְטְהשַׁאפְט, אִיהר פַאבְּרִיקַאצְיָאנְס-שְׁטַאנְד, אִיהר פִינַאנְס גֶעהט צוּם שְׁטְרַאנְד, דֶען דיא יְהוּדִים זֶענֶען פֶעהִיג, קָאמֶערְצִיאַנְטֶען, טְרַאנְסְפָּאטִירֶער ד"ג אִין הַאנְד-וֶוערְבֶּערַייא, קִינְסְטְלֶער ז. וו., דֶערוּם הָאבֶּען זַייא גֶערֶעכֶענְט, כִּמְעַט ווִיא פִּירְגֶעוִויס, דיא שְׁפַּאנִישֶׁע רֶעגִירוּנְג וֶועט זַייא אִין אַ קְלֵיין צַייט צוּרִיק רוּפֶען; אַלְזָא אִיז בַּייא זַייא מִיט זֵייעֶר רַאבְּבִּינֶער ר' יִצְחָק אֲבוּהַב (דער מחבר פון ספר „מנורת המאור") גֶעבְּלִיבֶּען אַז מֶען זָאל צוּ דוֹן-יוֹאַן, פוֹרְטוּגַאלִישֶׁען קֶאנִיג, אַ דֶעפּוּטַאצְיֶע שִׁיקֶען אוּנ בַּייא אִיהם דֶערוַוילֶע פֶערְבְּלַייבֶּען פַאר דֶער מַטְבֵּעַ, בֶּעטֶען.

וְכַךְ הָיָה. דֶען ר' יִצְחָק מִיט 30 עֶרְהַאבֶּענֶע מֶאנְנֶער הָאבֶּען בַּיי'ן קֶאנִיג כִּמְעַט אַזוֹינְס גֶע'פּוֹעֶל'ט, נָאר אֵיינִיגֶע בְּרִידֶער, דיא יוּדֶען פֿוּן דיא אַלְטֶע פּוֹרְטוּגַאלִישֶׁע בִּירְגֶער הָאבֶּען אַ בִּיסֶעל קַאלְיֶע גֶעמַאכְט, דֶען דֶער גוּטֶער שָׂטָן פֿוּן שִׂנְאַת-חִנָם הָאט זִיךְ דָארְט אַמִישׁ גֶעטְהוּן, אוּנ דוּרךְ זֵייעֶר אֵייגֶען נוּטְץ וָואס זַייא הָאבֶּען פַאר קָאנְקוּרֶענְצִיע פַחַד גֶעהַאט הָאבֶּען זַייא דיא סְפָרַדִ'ישֶׁע יוּדֶען בַּיי'ן קֶאנִיג אַ טוֹבָה גֶעטְהוּן, עֶר הָאט זַייא נוּר אויף 8 חֳדָשִׁים צַייט אִין זַיין לַאנְד עֶרְלוֹיבְּט זַיין, אוּנ דָאס אויךְ פַאר גוּט גֶעלְט פִּדְיוֹן. עֶר הָאט זִיךְ אויךְ מִתְחַיֵיב גֶעוֶועזֶען זַייא קַארַאבִּין אויף אָפְּפִירֶען אוֹיפ'ן יַם, וָואהִין זַייא וֶועלֶען פֶערְלַאנְגֶען, גֶעבֶּען. אַס עֶנְדֶע זֶענֶען דיעזֶע שִׁיפְסְקַאפִּיטַאנֶען שְׁלֶעכְטֶע גֶעוֶוען, אוּנ הָאבֶּען פִיעל פַּאסַאזְשִׁירֶען דֶערְטְרוּנְקֶען, פִיעל פַאר קְנֶעכְט פֶערְקוֹיפְט, דיא אִיבֶּערִיגֶע זֶענֶען אִין לֵיידֶען אִין שְׁפַּאנְיֶען פֶערְבְּלִיבֶּען, דֶער רַבִּי ר' יִצְחָק אִיז אויךְ אָבְגֶעשְׁטָארְבֶּען, זַייא זֶענֶען ווִיא אַ שִׁיף אָהן אַ זֶיגֶעל פֶערְבְּלִיבֶּען. נָאךְ דיא 8 חֳדָשִׁים הָאט דֶער „יוֹאַן" דיא פֶערְבְּלִיבֶּענֶע זִיךְ מֵמִיר צוּ זַיין גֶענוֹיטְהֶעט, 10 יָאהְרִיגֶע קִינְדֶער גֶענוּמֶען — אוּנ זַייא מִיט „טְבִילָה" פֶערְשְׁוואוּמֶען.

בִּיז דֶער עֶווִיגֶער הָאט גֶעהָאלְפֶען עֶר הָאט דֶעם קוּנְץ גֶעמַאכְט, מֶען הָאט אִיהם מִיט טַהֲרָה-וַואסֶער בֶּעווַאשֶׁען — עֶר הָאט גֶע'מֵת'ט, אוּנ זַיין

שוואגער

שוואגער דון-מגואל איז קאניג געווארען. דיעזען בחור האט זיך דעם שפאנייעשען קאניג'ס טאכטעריל פערגעלובט. דיעזע פרינצעסין איז גיוועזן אין פאטער פערדינאנד אונ מוטער איזאבעלא געראטען, אהעבל'ניצע געוועזן, דערום האבען דיעזע מחותנים דעם חתן ניט געוואלט, וואו ער זאל זייא אויף 2 פונקטען ניט צוזאגען, ערשטענס: צו געבען זייא הילפע אינ'ם שטרייט, וואס זייא קלערען אויף פראנצייע געהן; צווייטענס: אז ער זאל אלע יודען פון זיין לאנד ארויסשמייסען, אבער טאקי „אלע", אפילו דיא אלטע יודישע בירגער אויך.

ער פריוט אפילו זיין אטינאנט קיין ספרד שיקען, פיללייכט וועט ער דעם 2-טען פונקט אפבעטען, דען דיעזער מגואל האט קיין יודעפאבסטווא געהאט, ער האט נור יודישע מטבע געליעבט. נאר דיא כלה זאגט, אז איהר פוס קען אין שפאניען ניט טרעטען, כל זמן אז יוד וועט דארטען שמעקען.

אום 1-טען חנוכה (הרנ"ז) ווערט אתנאים, צו יודישען שלימזל, געשריבען. אונ 5-טען חנוכה געהט פון איהם א מאניפעסט ארויס: אז אין א משך פון 11 חדשים צייט זאל א יודיש פוס אין פורטוגאל ניט בלייבען, אונ ווער עס וועט פויל זיין פוס מאכען — איז 1 פון דיעזער 2: אדער ער וועט פאר א שקלאפע פערקויפט ווערען, אדער קתוליזום צונעהמען.

דיעזער יונגערמאנטשיק וויל דאך אין גרונד דיא יודישע קאפלעך מיט דער מטבע צוזאמען ניט לאזען, אלזא איז איהם דער לעצטער פלאן בעסער געפעהלען. „איך בעדארף — זאגט מגואל — דיעזע מענשעלעך זאלען ביא מיר פערבלייבען!

ער שיקט אום „שבת-הגדול" (אם היינט ווערט פונקט 400 יאהר) צו זיינע גובערנער, מען זאל קינדער ביז 20 יאהר צום וואסער מיט געוואלד שלעפען, אינ'ם ערשטען טאג פון קאתולישען פסח.

יודען האבען אזוינס דערשמעקט, האט מען גענומען דיא פליטה מאכען. דער קאניג דערשפיהרט אזוינס, ער פערשאפט: אז מען זאל מאמענטאלנע אלע יודען צום פארט ברייגגען. מען צוזעטצט אלעמען אין טהורמעס, מען איז מתרה: אויב ניט, וועט מען ענוים קשים אנטאהן, מען מוז דיא אמונה וועקסלען. יודען דיא עם-קשה-ערף ווארפען זיך פונ'ם פענצטער אויף דיא שטיינער פון גאס... אנדערע מאכען א שחיטה איינער דעם צווייטען... דיא איבעריגע וועקסלען אום דיא אמונה... עס ווערט פון 20 טויזענד יודען א תל!

דיא

דִי אֵיינִקְלֶעךְ פֶּערְגֶעסֶען זִיךְ מִיט דֶער צַייט זַייעֶר שְׁטַאמְטֶע . . . אָט הָאט אִיהר אַ גְרוּשׁ אִין קוּרְצֶען !

אָט, בְּרִידֶער ! הָאט אִיהר אַ וִויכְטִיגֶען בֶּעגְרִיף פוּנ'ם שְׁטְרָאף פוּן שִׂנְאַת חִנָם, וְוִיא דֶער עֶווִיגֶער הָאט בֶּעצָאהְלְט דִיא פוֹרְטוּגַאלִישֶׁע יוּדֶען . זַייא הָאבֶּען זִיךְ פֶּערְגֶעסֶען אַז זַייא זֶעלְבְּסְט זֶענֶען אוֹיךְ קֵיינֶע זֶעלְבְּסְט-שְׁטֶאנְדִיגֶע דָארְט, זַייא זֶענֶען אוֹיךְ נוּר גֵרִים .

אָט, בְּרִידֶער ! זֶעהְט אִיהר וְוִיא דִיא אַלְטֶע יֶעגִיפְּטִישֶׁע שִׂנְאָה פוּן „וְעָלָה מִן הָאָרֶץ" אִיז אַ גִילְטִיגֶע מַטְבֵּעַ עוֹבֵר לַסוֹחֵר אִין פּוֹרְטוּגַאל אוֹיךְ גֶעוֶעזֶען . „וַיָקוּצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", מֶען לַיידֶעט דֶעם יוּדֶען נִיט, דָאךְ ווִילְט זִיךְ זַייא אִיהם אִין גַאנְצֶען נִיט לָאזֶען . אַרוֹיס אוּנ אַרוֹיס, אַוֶועק אוּנ אַוֶועק פוּן מִיר, עֶר אִיז שְׁלֶעכְט אוּנ שְׁלֶעכְט אוּנ, לְסוֹף ? הָאט אִיהם אַשְׁכְּנַז, פְרַאנְצֶיזֶע אוּנ בֶּעהְמֶען אוֹיסְגֶעשְׁמִיסֶען אוּנ וִוידֶער צוּרִיק גֶעבֶּעטֶען . אוּנ פּוֹרְטוּגַאל הָאט מִתְּחִלָה אִיהם נִיט גֶעוָואלְט אַרוֹיסְלָאזֶען, דִיא אֱמוּנָה נוּר וֶועקְסְלֶען, אוּנ יוֹצֵא .

אִין דִיעֶזֶען טָאג מִיט 400 יָאהְר צוּרִיק שַׁבָּת-הַגָדוֹל אִיז אַ צְעָקָה גְדוֹלָה אִין פּוֹרְטוּגַאל בַּייא דִיא יוּדֶען גֶעוָוארֶען, כִּי אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין שָׁם — אַ גֶעטוֹיפְטֶער, אַנְשְׁטָאט פֶּערְצַייטֶען אִין מִצְרַיִם וָואס „כִּי אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין שָׁם מֵת" בַּייא דִיא יֶעגִיפְּטֶער .

דֶערוּם זָאגְט אוּנְז דֶער נָבִיא מַלְאָכִי : „זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי — חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים" ד"ה — שְׁרַייט עֶר — גֶעדֶענְקְט אוֹיף דֶעם אַלְטֶען קוֹנְפוֹרֶענְץ וָואס אִיז גֶעשְׁרִיבֶּען אַז טָאלֶערֶענְץ מוּז זַיין .

„הַקָהָל !" שְׁרַייט דִיא תּוֹרָה — חֻקָּה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ", אַלֶע מֶענְשֶׁען זֶענֶען גְלַייכֶע בִּירְגֶער אוֹיף דִיעֶזֶען עֶרְד-קוּגֶעל .

„הִנֵה הַיוֹם בָּא בּוֹעֵר כַּתַּנוּר — אֲשֶׁר לֹא יַעֲזֹב לָהֶם שׁוֹרֶשׁ וְעָנָף" ד"ה אַ טָאג אִיז דָא אוֹיף אַלֶעס, אַ עֶנְדֶע וֶועט גֶעהְמֶען אַלֶע בֶּאזֶע לַייט, עֶר מֶעג זַיין יוּד, שְׁפַּאנְיֶיער, פּוֹרְטוּגַאלְיֶער, לַיידֶעט עֶר נָאר נִיט דֶעם צְווַייטֶען וֶועט פוּן אִיהם קֵיין גוּטֶער סוֹף זַיין . . . וואוּ זֶענֶען יֶענֶע יֶעגִיפְּטֶער ? וואוּ זֶענֶען דִיא שְׁפַּאנְיֶיער, דִיא פּוֹרְטוּגַאלְיֶער ? יָא זַייא זֶענֶען נָאךְ דָא אוֹיפ'ן אַ מַלְאַס, אוֹיפ'ן עֶרְד-שַׁארִיג, אָבֶּער נִיט וָואס גֶעוֶועזֶען ! שְׁפַּאנְיֶען, פּוֹרְטוּגַאלְיֶען — אָרֶעם, עֶלֶינְד, יֶעגִיפֶּעט — גֶעמֵיין אוּנְטֶערְטַאן בַּיי דֶעם שׁוּלְטַאן אוּנ בַּיי עֶנְגְלַאנְד . . . אוּנ מִיר ? מִיר פְּרַאוֶוען בַּאלְד אַ סֵדֶר ! מִיר לֶעבֶּען יֶענֶע אוֹיף לְהַכְעִיס, אוּנ זָאגֶען : „שְׁפוֹךְ חֲמָתְךָ ! . . ."

אַי וָואס, מִיר הָאבֶּען פִּיעל, פִּיעל קִינְדֶער אִין פּוֹרְטוּגַאל אָנְגֶעוָוארֶען ?

אט

אָט די אַסִימִילִירְטֶע וָואס זֶענֶען שׁוֹין דָארְט הָאבֶּער פוּן 13 דוֹרוֹת אִין קָתָלִיקְען פֶערְמִישְׁט ? 20 טוֹיזֶענְד יֶענֶע גֶעטוֹיפְטֶע אונ דֶערְשְׁטִיקְטֶע, הַיינְט די עֶרְשְׁטֶע סְפַרְד׳ישֶׁע גֵרִים וָואס זֶענֶען אִין אַ מֶשֶׁךְ פוּן 8 חֲדָשִׁים צוּם שְׁטְרַאנְד גֶענַאנְגֶען ?

נוּ, פֶערְהָאפֶען מִיר, אַז עֶס וֶועט אוֹיךְ מְקוּיָם וֶוערֶען דִי לֶעצְטֶע וָוארְטֶער פוּנ׳ם לֶעצְטֶען נָבִיא, אַז : „הִנֵּה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ד׳ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל אֲבוֹתָם״ . ד״ה דֶער עֶווִיגֶער וֶועט שׁוֹין נָאךְ אַ מָאהל צוּ אַזוֹינְס נִיט דֶערְלָאזֶען, נָאךְ אַזַא „יוֹם גָדוֹל וְנוֹרָא״ נָאךְ אַזַא „שַׁבָּת גָדוֹל וְנוֹרָא״ וִויא מִיט 400 יָאהר צוּרִיק הַיינְטִיגֶען טָאג אִיז גֶעוֶועז, וֶועט שׁוֹין מֶעהר נִיט זַיין ! דֶען עֶס וֶועט קוּמֶען אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא, אַ מְקַנֵּא קִנְאַת ד׳ צְבָאוֹת, וָואס וֶועט זִיךְ בֶּעמִיהֶען שָׁלוֹם צְווִישֶׁען עֶלְטֶערִין אונ קִינְדֶער מַאכֶען . זַייא בֵּיידֶע זָאלֶען אִין אֵיין אִידֶעאַל הַאלְטֶען, אִין דֶער אֱמוּנָה פוּן „ד׳ אֶחָד הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא״ דַאן וֶועט זַיין „מִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ״, דַאן וֶועלֶען מִיר עֶרְשְׁט אַ פְרֶעהְלִיכֶען פֶּסַח הָאבֶען ! דַאן וֶועלֶען מִיר עֶרְשְׁט דֶעם הַלֵּל הַגָּדוֹל אִין יוֹם הַגָּדוֹל מִיט פְרֵייד זִינְגֶען !

הטפה תשיעית לראשון דפסח.

דִיא הוֹיפְּט אוּרְזַאכֶע פוּן גָלוּת מִצְרַיִם. — דִיא פְּרֶעמְדְלִינְגְהַייט אונ דֶער קַאפִּיטַאל. — דִיא פֶערְגַאנְגֶענֶע אונ פֶערְבְּלִיבֶּענֶע.

גֶעקְמִין אָבֶּענְד הָאבֶּען מִיר אַלֶע גֶעזוּנְגֶען : „בָּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, שהקב״ה חִשֵּׁב אֶת הַקֵּץ לַעֲשׂוֹת כְּמָה שֶׁאָמַר לא״א בבה״ב, שֶׁנֶּאֱמַר יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וַעֲבָדוּם וגו׳ ואח״כ יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל״. ד״ה : אַ דַאנְק דֶעם וָואס הִיט זַיין הַבְטָחָה צוּא יִשְׂרָאֵל, דֶען דֶער הֵיילִיגֶער הָאט אַס עֶנְדֶע בַּארֶעכֶענְט טָאהן זָא וִויא עֶר הָאט אַבְרָהָמ׳עֶן פֶערְשְׁפְּרָאכֶען : „אֵיין פְרֶעמְדְלִינְג וֶועט דַיין קִינְד זַיין אִין אֵיין פְרֶעמְדֶעם לַאנְד״, ז. וו., עֶרְשְׁט נַאכְהֶער אָבֶּער וֶועלֶען זַייא מִיט פִיעל קַאפִּיטַאל אַרוֹיס גֶעהן.

אוּם גוּט צוּ פֶערְשְׁטֵיין דִיזֶעס בֶּעדַארְפֶען מִיר דָא עֶרְקְלֶערֶען דִיא וָוארְטֶען פוּן שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ אִין זַיין סֵפֶר „חָכְמַת שְׁלֹמֹה רַבְּתָא״ . עֶר שְׁרֵייבְּט אִין עֶנְדֶע סֵפֶר : „דִי מִצְרִים הָאבֶען גְרוֹיסֶע בָּאז מִיט דִיא גֵרִים גֶעטְהָאן, דֶען זֵיי הָאבֶען נִיט גֶעשֶׁעצְט דִיעזֶע עֶלֶענְדֶע ; זַייא הָאבֶען זַייעֶרֶע בַּעֲלֵי טוֹבוֹת מִיט שְׁוֶוערֶע

לַאסְט בֶּעאַרְבֵּייט; זַייא הָאבֶּען אויךְ נִיט פֶּערְגוּנֶען וָוער עֶס הָאט פַּאר דִּיא גֵרִים אַ גוּט וָוארְט פֶּערְוָוארְפֶען; זַייא הָאבֶּען דִּיעזֶע גֵרִים אַם אָנְפַאנְג מִיט דֶעם גְרֶעסְטֶען כָּבוֹד עֶנְטְפַאנְגֶען, נַאכְהֶער הָאבֶּען זַייא דִּיעזֶע פַאר קְנֶעכְט גֶעפַאנְגֶען, חָאטְשׁ אַלֶעם אֱמֶת זֶענֶען זַיי בִּירְגֶער מִיט זַיי זֶעלְבְּסְט גְלַייךְ גֶעוֶועןְ".

48 מָאהל פֶּערְזָאגְט אוּנְז אוּנְזֶער לִיבֶּע תּוֹרָה: אַ גֵר לִיעבֶּען, אַ גֵר נִיט דְרִיקֶען, אַ גֵר נִיט נַארִין. דֶען גֵרִים — זָאגְט דִּיא תּוֹרָה — זַייט אִיהר דָאךְ זֶעלְבְּסְט גֶעוֶועןְ אִין מִצְרַיִם, טָא וֵוייסְט אִיהר דָאךְ גוּט דֶעם זוֹיעֶרִין טַעַם פוּן גֵרוּת!

אַךְ, דִּיא גֵרוּת, דִּיא גֵרוּת! אִין דִּיעזֶען טִיטוּל „גֵר" לִיגְט אַרְמוּטְה, עֶלִינְד, שְׁטִיפְקִינְד, שְׁקְלַאפֶּענְהַייט, שִׁפְלוּת, אוּמְטָאלַארֶענְץ, אוּמְרוּהִיגְקַייט, ד"ג אַלֶעם בֶּאזֶעס, אַלֶע שְׁלֶעק...

דִּיא תּוֹרָה שְׁרַייבְּט: „כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי", ד. ה.: גֶעגֶען דֶעם וֶועלְט-וִוירְטְה זֶענֶען אַלֶע מֶענְשֶׁען גֵרִים, אַ גַאסְט אַ אַיינְגִיבֶּעטֶענֶער אוֹיף דִּיעזֶער וֶועלְטִיל; נִיטָא גֶעגֶען אִיהם שְׁלַייאכְטֶעץ אוּנ גְרַאף, פָּאדַאנֶע אוּנ שְׁקְלַאפֶּע...

דִּיא עֶרְד אִיז דִּיא וֶועלְט-מוּטֶער פוּן אַלֶעם גְלַייךְ, זִיא זַייגְט מִיט אִיהר בְּרוּסְט פוּן אַ וִוירְמֶע בִּיז אַלֶכְּסַנְדֶר מוּקְדָן. —

דִּיא עֶרְד אִיז אַ וִויג, וָואס פֶּערְוִויגְט אִין אִיהר שׁוֹים אַלֶע בְּרוּאִים גְלַייךְ... זִיא זִינְגְט זַייא אִיהר טוֹיְד'ס-לִיעדֶעל, אוּנ אַ עֶנְדֶע נֶעהמְט אַלֶעם. —

מֶען דֶערְצֶעהְלְט פוּן קְלִימוּנְס דֶעם קֶאנִיג פוּן רוֹים, אַז עֶר הָאט גֶעפְּרֶאגְט בַּיי אַ בֶּערִיהְמְטֶען חָכָם אַ רַייזֶענְדֶען: „גֶעפֶעלְט דִיר מַיין רוֹם פִיר אַ גְלֶענְצִינְדֶם פוּן דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט"? „יָא, זָאגְט דֶער חָכָם, מִיר אִיז רוֹם זֶעהֶער גֶעפֶּעלֶען; נָאר — אֵיין פֶּעהְלֶער גֶעפִין אִיךְ אִין אִיהר: וָואס זִיא הָאט אַ בֵּית-עוֹלָם"... „אַ בֵּית-עוֹלָם? — זָאגְט קְלִימוּנְס — אִיז דָאךְ אִין יֶעדֶער שְׁטָאט אוֹיף דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט דָא?" „נוּ, זָאגְט דֶער חָכָם, הַיינְט מִיט וָואס קֶען רוֹם שְׁטָאלְצִירֶען גֶעגֶען אַלֶעמֶען?!"

נוּר, דִּיא וֶועלְט אָבֶּער, נֶעהְמְט זִיךְ אִיבֶּער. פֶּערְצַייטִיגֶע רוֹם וְויא יֶענִיפֶּעט הָאט זִיךְ אַלֵיין גֶעמַאכְט אַ כְּלַל, אַ נַייֶע תּוֹרָה, אַ תּוֹרָה וָואס לִיגְט נוּר אִין — קוּלַאק, אַ תּוֹרָה וָואס זָאגְט: וֶוער עֶס אִיז שְׁטַארְקֶער דֶער אִיז דֶער וִוירְטה, אוּנ דֶער שְׁוַואכֶער — דֶער קְנֶעכְט; דֶער וָואס זִיצְט אִיז דֶער נִכְבָּד אוּנ דֶער וָואס שְׁטֶעהְט אוּנ גֶעהְט — דֶער קַל. אַ תּוֹרָה וָואס זָאגְט: קֶענְסְטוּ נֶעהְמֶען בִּיסְט דוּ קְלוּג, אוּנ דֶער נַאר נִיט.

מצרים

מצרים האט א חברה „צער-בעלי-חיים“ פערפיהרט, דער „נילוס“ איז דער נאמ אונ א „שאפעלע“ איז דער גערב.

מען האט געוואלט גוטע זיטטען אין דיא משלעגעם גרינדען, רחמנות אויף א עלינדען לעגען, נור אויף א מאהל קען דאך אזוינס ניט ווערען, דען יצר לב האדם רע מנעוריו, דערום האט מען אזוינס פון דער שטומפע שאפעלע אנגעפאנגען: א רחמנות כ'לעבען אויף דיעזע בריאה'לע! דען א-נ-אקס האט הערנער, א ציג - דאס גלייכען, א וואלף - שארפע צאהן, א פערד - קלאהען. דאס גלייכען אלע האבען איינינע אינסטרומענטען זיך פון אומפריינד רעטען, שיטצען. ניט אזוי אבער איז דיא שאפעלע! ארעם געמיין, אהן הערנער, אהן צאהן, אהן ביין, שטום, עלינד, מען מעלקט, מען שערט - זיא שווייגט, קיין מה, קיין כח, שוואך, עפיס א רחמנות'דיג בריאה'לע, זיא בלאנזעט, זיא געדענקט ניט פון דאנען אהער. אלזא איז מהראוי, זאגט מצרים, איינפיהרען: מען זאל זיא גאר ניט בעריהרען מיט א פינגער, ניט מעלקען, ניט שערען, ווער רעדט שאכטען! דעריבער איז „תועבת מצרים כל רועה צאן“, וויא האבען דעם שאפעלעס-פאסטוך דאכטען ניט געקענט, דען אזא מאנן איז דאך געוויס אין צער-בעלי-חיים ניט געהיט פון א שמיטין טהון, א קלאפ געבען.

אט אזוי קלערען מצרים'ס פארשטעהער, אז גאר לייכט איז זייא גרינדען זייער חברה, אנפאנגען פון רחמנות אויף א שאפעלע, וואס דער באראקטער אונ געוויסען וועט אויך דערין הילף געבען, אונ ביסלעכווייס וועט דער רחמנות בייא דיא חברים שטארקער אונ פעסטער ווערען, אזוי אז מען וועט מיט דער צייט אויף אלע פיה, אויך אויף קאטץ אונ הינד אויך רחמנות האבען, ווער רעדט שוין אויף מענשען?! הייסט ווער רעדט נאך אויף מענשען עלענדע, גרים?!

זעהט, בריהדער! וויא א תורה פון זיך זעלבסט קען א מענש ניט מאכען. (עי' מעשה אלפס ח"ד צד XIV) אט דיעזע חברה'ניקעס אין מצרים, האבען מיט דער צייט א שאפעלע זא האכגעשעצט אז מען האט זיא אויף דיא הענט געטראגען, איהר בילד פאר א אבראז פון א מין גאט געמאכט, זיא געדיענט. אונ מענשען? אבוי! געקוילעט... „זובחי אדם עגלים ישקון“, מענשען געפרעסען אונ קאלבער געקושט?... דען אז א פערזאן פון דיא בני ישראל דיא עלינדע האט גענומען זיין שטיקעל ברויט געוואלט פערדיענען אויפ'ן פערד משא פיהרען, אונ דער נוגש פון מצרים האט נור פון איהם א שמיטצעל דעם כוס דערזעהן, האט מען איהם שוין אין פעסטונג גענומען,

דערצו

דֶערְצוּא פָּעטְשׁ נִיט גֶעזְשַׁאלֶעוֶועט. דִיא פְּרוֹי דִיא קִינְדֶער הַאֹרִין אָפּ אַ טָאג, צְוַייא — דֶער פָּאטֶער אִיז נִיטָא? הוּנְגֶערִיג פֶּערְקְלֶעמְט פְּלִיהְט מֶען אִין מִצְרַיִם אִיהם זוּכֶען, מֶען דֶערְגֶעהְט אִיהם אִין טְהוּרְמֶע, זַייא בֶּעטֶען זַייעֶר פָּאטֶער, עֶנְטְפֶערְט מֶען זַייא — מִיט פֶּאטְשׁ. רַחֲמָנוּת הָאט! חֶבְרָה צַעַר-בַּעֲלֵי-חַיִּים'נִיקֶעס! נֵיין - אֶנְטְוָוארֶען זַיי — דִיעזֶער מַאנְן הָאט דָאךְ אַ בַּעַל-חַי גֶעשְׁלָאגֶען! אוּנ דֶער פוּהְרְמַאנְן וָואס אִיז? נֵיין, אַ „בֶּן-יִשְׂרָאֵל״ הֵייסְט קֵיין „בַּעַל-חַי״ נִיט!...

אָט דָאס זָאגְט דֶער חָכָם שְׁלֹמֹה: „דִיא מִצְרַיִם הָאבֶּען גְרוֹיסֶע בֶּאזֶעס מִיט דִיא גֵרִים גֶעטְהָאן, זַייא הָאבֶּען נִיט גֶעשֶׁעטְצְט דִיעזֶע עֶלֶינְדֶע״, אַלְץ-הֵייסְט נִיט גֶעשֶׁעצְט? אֲפִילוּ פַאר אַ לֶעבֶּענְדִיגֶעס וֶועזִין נִיט פֶּערֶערֶכֶענְט!

בִּפְרַט אַז דִיעזֶע בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל, אַבְרָהָמְ'ס אֵיינִיקְלֶעךְ, זֶענֶען דָאךְ עֶפִּיס אוֹיךְ שְׁטִיקְלִיךְ מְיוּחָסִים גֶעוֶוען, אַ זֵיידֶען אַ רַחְמָן, אַ גוּטֶער מֶענְשׁ גֶעוֶוען! נוּר קֵיין קַשְׁיָא נִיט, וְויא אוּנְזֶערֶע תַּלְמוּדִיסְטֶען גִיבֶּען אוּנְז אַ פְּרַאוִוילֶע: „אַז וֶוער עֶס לֵייגְט רַחֲמָנוּת וואוּ מֶען בֶּעדַארְף נִיט, וֶועט עֶר אַם עֶנְדֶע זַיין אַ אַכְזָר אַ מֶערְדֶער אוֹיךְ וואוּ מֶען בֶּעדַארְף נִיט״. דֶער כְּלַל, מֶען הָאט שׁוֹין דֶעם גֵר נִיט נוֹשֵׂא פָּנִים גֶעוֶוען, דֶען הֵייסְט עֶר „גֵר״ אִיז עֶר שׁוֹין קֵיין לֶעבֶּענְדִיגֶעס וֶועזִין.

הֶערְט, בְּרִידֶער! עֶס טְרֶעפְט אַז מֶען יָאגְט אַ מֶענְשֶׁען דֶערְפַאר וָואס עֶר הָאט פָּארְאוֹיס גֶעוָואלְט דֶעם צְוַייטֶען בֶּאזֶעס טְהוּן, וֶוער רֶעדְט נָאךְ אַז דִיעזֶער גַזְלָן הָאט פוּן יֶענֶעם אַ מָאהל נָאךְ פִיעל טוֹבוֹת בֶּעקוּמֶען אוּנ דָאךְ אִיז עֶר לְסוֹף אִיהם נָאךְ אַ שׂוֹנֵא גֶעוָוארֶען, דֶען דַאמָאלְס מֶעג שׁוֹין יֶענֶער זִיךְ רַאטִירֶען מִיט זַיין רוֹדֵף'ען אִיהם יֶעצְט. דִיא יוּדֶען אָבֶּער הָאבֶּען דַאכְט זִיךְ קֵיינֶע בֶּאז צוּ מִצְרַיִם גֶעטְהוּן, זַייעֶר בְּרוּדֶער יוֹסֵף הָאט נָאךְ דִיא לַאנְד הֶאכְסְט-גְלִיקְלִיךְ גֶעשְׁטֶעלְט, דָאךְ אִיז „וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ״ עֶס וֶוערְט אַ קֶאנִיג, עֶר מַאכְט זִיךְ גָאר תַּם'וַואטֶע גְלַייךְ וְויא עֶר וֵוייס גָאר פוּן יֶעגִיפְּטִישֶׁע הִיסְטָארְיֶע נִיט „אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף״ עֶר וֵוייסְט גָאר פוּן יוֹסֵף'ן נִיט. נוּא, בְּקִיצוּר, הָאסְטוּ פוּן זַייעֶר בְּרוּדֶער-קֵיין „טוֹבָה״ בֶּעקוּמֶען, אָבֶּער הָאסְטוּ דֶען פוּן זַייא אַ „רָעָה״ גֶעהַאט בִּיז יֶעצְט? נֵיין, דָאס אוֹיךְ נִיט! וָואס דֶען? „וְהָיָה כִּי תִקְרֶנָה מִלְחָמָה״ פִילְלַייכְט וֶועט אוּנְז, וֶוען נִיט הֶען, אִין אַ שְׁמִיטָה אַרוּם, אִין אַ יוֹבֵל — אַ פַיינְד בֶּעפַאלֶלֶען „וְנוֹסַף גַם הוּא עַל שׂוֹנְאֵינוּ״ דַאן וֶועט יִשְׂרָאֵל דָאךְ אוּנְטֶערְהֶעטְשֶׁען זַייא, אוּנ אַם עֶנְדֶע „וְעָלָה מִן הָאָרֶץ״ טְרֶעט עֶר גָאר אָפּ פוּן אוּנְז. נוּ, אִיהר פֶּערְשְׁטֶעהְט שׁוֹין, בְּרִידֶער! אַז זַייא הָאבֶּען נָאר פַאר אִיבֶּער אַ יָאהְרִיגֶען שְׁנֶעע מוֹרָא גֶעהַאט! אַ שׂוֹנֵא „וֶועט״ קוּמֶען

יִשְׂרָאֵל „וֶועט“ הֶעלְפֶען, יִשְׂרָאֵל „וֶועט“ אַוֶועק, אָבֶּער לְעֵת-עַתָּה, בִּיז הַיינְט, הָאט יִשְׂרָאֵל עֶפּיס בָּאז גֶעטְהָאן? אָט דָאס זָאגְט דֶער חָכָם שְׁלֹמֹה: „זֵיי הָאבֶּען זֵייעֶרֶע בַּעֲלֵי-טוֹבוֹת מִיט שְׁוֶוערֶע לַאסְט בֶּעאַרְבֵּייטֶעט“.

וְויא וַויים דִיא בָּאז פוּן יֶענִיפְּטֶער אִיז גֶעוֶוען זֶעהֶען מִיר, אַז אִין אוּנְזֶער צַייט אַז דֶער תּוֹגֶר הָאט דִיא בּוּלְגַארְיֶען גֶעדְרִיקְט נִיט יוֹשֶׁר'דִיג, אִיז אוּנְזֶער גְנֶאדִיגֶער רוּסִישֶׁער קָאנִיג אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען אוּנ הָאט דֶעם בַּעַל-עֲוְלָה צוּא בָּאז נִיט דֶערְלָאזֶען. נִיט אַזוֹי אָבֶּער זֶענֶען דִיא מִצְרִיִים גֶעוֶוען, דֶען אַז אַמֶענְשׁ הָאט נוּר פִּיר דִיא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַ גוּט-וָוארְט פֶערְוָוארְפֶען, זֶענֶען זֵייא אִיהם דֶער גְרֶאסְטֶער שׂוֹנֵא גֶעוָוארֶען, דֶען „וַיָּקוּצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל“, זֵייא הָאבֶּען דִיא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פַאר אַ קְרָאפִּיוֶוע אִין אַ וִוינָאגְרַאדְנֶעם גָארְטֶען פֶערְרֶעכֶענְט, אַז וֶוער עֶס עוֹקֶר'ט זֵייא פוּן וָוארְצֶעל אוֹיס, דֶער אִיז אַ בְּרַאוֶוער, קְלוּגֶער, אָרֶענְטְלִיכֶער מַאנְן, אוּנ וֶוער עֶס וִויל זֵייא דֶערְהַאלְטֶען — דֶער אִיז אָהְן יוֹשֶׁר, אָהְן פֶערְשְׁטַאנְד. דָאס זָאגְט שְׁלֹמֹה: „זֵייא הָאבֶּען אוֹיךְ נִיט פֶערְגוּנֶען וָוער עֶס הָאט פַאר דִיא גֵרִים אַ גוּט-וָוארְט פֶערְוָוארְפֶען“.

עֶס טְרֶעפְט אַז עֶס קוּמְט בַּייא אוּנְז אַ אוּמְגֶעבֶּעטֶענֶער גַאסְט, מֶען גִיט אִיהם אַרֶעמְז אוֹיף יֶענֶער זַייט טִיהר, אוּנ אַ סוֹף. אָבֶּער נִיט דָאס וֶוען אַז מֶען זָאל נִיט נוֹהֵג כָּבוֹד זַיין מִיט אַ גֶעלַאדֶעטֶען גַאסְט? קוּקְט אָבֶּער אִין דֶער אַלְטֶער הִיסְטָארְיֶע וֶועט אִיהר גֶעפִינֶען אַז פּוֹרְטוּגַאל, וָואס הָאט יוּדִישֶׁע דֶעפּוּטַאצְיֶע מִיט כָּבוֹד אָנְגֶענוּמֶען, ד"ה זִיא הָאט דִיא קָאפּ-גֶעלְט מִיט דִיא תְּנָאִים בֶּעוִוילִיגְט, דָאךְ אִיז אִינ'ם מֶשֶׁךְ פוּן 8 חֳדָשִׁים הָאט זִיא דִיזֶע גֶעסְט מִיט אַלֶע מֶערְדֶערְשֶׁע מִיטֶעלְן פֶערְיָאגְט, זָא וְויא מִיר הָאבֶּען אִין שַׁבָּת-הַגָּדוֹל'דִיגֶע רֶעדֶע דֶערְצֶעהְלְט. ד"ג אִיז מִצְרַיִם. אַז נָאךְ פַּרְעֹה'ס עֶרְלוֹבֶּענִיס, וָואס עֶר הָאט גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵפ'ן: „זָאג דַיינֶע בְּרִידֶער: טְהוּט אַזוֹינְס: נֶעהְמְט אַייעֶר פָאטֶער, קוּמְט צוּ מִיר, דָאס בֶּעסְט פוּן לַאנְד מִצְרַיִם גִיב אִיךְ אַייךְ, עֶסְט דָאס פֶעטֶס פוּן דִיזֶעס לַאנְד“. דַאכְט זִיךְ טָאלֶערֶענְץ, סַבְלָנוּת וָואס סַבְלָנוּת הַייסְט גָאר, רַאוְונֶע פְרַאוֶועס, הַא? נוּא, וואו אִיז יוֹשֶׁר, אַ וָוארְט? נָאר אַזוֹינְס טְרֶעפְט שׁוֹין אוֹיךְ אִין אוּנְזֶערֶע יָאהְרֶען בַּייא אִינְטֶילִיגֶענְטִישֶׁע פָאלְקֶער: וְויא אוֹסְטְרִיא, גֶערְמַאנְיֶע, מֶען זָאגְט צוּא, מֶען שְׁרֵייבְּט אוֹיף, מֶען שְׁוֶוערְט מִיט שְׁבוּעֵי שְׁבוּעוֹת, אוּנ דֶערְנָאךְ? אַ חָלוֹם, אַ נוּל!

דֶערוּם זָאגְט שְׁלֹמֹה דֶערוֹיף: „זֵייא הָאבֶּען דִיא גֵרִים אַם אָנְפַאנְג מִיט

דעם

דֶעם גְרֶעסְטֶען כָּבוֹד עֶנְטְפַאנְגֶען, נַאכְהֶער הָאבֶּען זַייא דִיעזֶע פַאר קְנֶעכְט גֶעפַאנְגֶען".

נוּר, נָאךְ אַלֶעם דִיעזֶעס, זֶענֶען מִיר צוּפְרִידֶען מִיט אוּנְזֶער שִׁיקְזָאל, אוּנ מִיר הָאבֶּען גֶעזוּנְגֶען גֶעכְטִין אוּנ וֶועלֶען אוֹיךְ זִינְגֶען הַיינְט (צום 2-טען סדר) „בָּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל"! דֶען דֶער עֶווִיגֶער אִיז נִיט אַ יֶעגִיפְּטִישֶׁער קֶענִיג, נִיט אַ מְגוֹאֵל פוּן פוֹרְטוּגַאל, עֶר אִיז אַ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, אַ גוֹזֵר וּמְקַיֵּים, אַ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת. אוּנ אַנְשְׁטָאט וָואס רְשָׁעִים זֶענֶען מַבְטִיחַ פִיעל אוּנ טְהוּעֶן נִיט אֲפִילוּ וֶוענִיג, אִיז גָאט אַ מַבְטִיחַ וֶוענִיג אוּנ טְהוּט פִיעל, פִיעל גוּטֶעס. דֶען לֹא אִישׁ אֵל וִיכַזֵּב וּבֶן-אָדָם-וְיִתְנֶחָם. אֱמֶת, עֶר זָאגְט צוּא בֶּאזֶעס אוּנ גִיט; עֶר הָאט צוּגֶעזָאגְט יוֹדְעַן „גֵרוּת" זֶענֶען זַייא גֶעוֶועזֶען גֵרִים, אָבֶּער טַאקֶע וָואס אַ גֵר הֵייסְט! — דֶערְפַאר אָבֶּער אִיז זַיין „רְכוּשׁ גָדוֹל" אוֹיךְ אַ רְכוּשׁ גָדוֹל טַאקִי, וָואס „גָדוֹל" הֵייסְט! נִיט מֶעטַאלֶענֶע רְכוּשׁ, נִיט אִימֶענֶיעס עֶווִיגֶע, נִיט יֶעגִיפְּטִישֶׁע מוּמְיֶען דִיא קִינְסְטְלִיכֶע בַּאלְזַאמִירְטֶע, דִיא חְנוּטִים, וָואס סוֹף כָּל סוֹף אִיז דָאךְ דָאס בְּלָאטֶע, אַ מִין שְׁטֵיין, וָואס דִיא רַייזִינְדֶער הָאבֶּען דָאס בִּיסְלֶעכְוַוייס צוּגַנְבֶ'עט; אוֹיךְ נִיט פִּירַאמִידֶען פוּן לֶעהְם אוּנ צִיגֶעל, נוּר אַ רְכוּשׁ גָדוֹל, אַ-נְ-אָרוֹן מִיט לוּחוֹת עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וָואס אַלֶע פֶאלְקֶער הֶעלְפֶען אוּנְז זַייא הִיטֶען . . . אַ רְכוּשׁ פוּן גוּטֶע זִיטֶען, אַדֶעל, זִיבֶּער, גַייסְטְלִיךְ, עֶווִיגְקַייט, אָט דָאס אִיז אַ רְכוּשׁ גָדוֹל, בֶּאֱמֶת וָואס גָדוֹל הֵייסְט! . . . *)

אַ פָאלְק וָואס הָאט אַזַא קַאפִּיטַאל, הֵייסְט דַאכְט זִיךְ שׁוֹין קֵיין „גֵר"! אַזַא פָאלְק וָואס הָאט זֶעלְבְּסְטְשְׁטֶענְדִיגֶען טָאלָארֶענְץ, אֵייגֶענֶע סַבְלָנוּת, אַזַא זֶעלְטֶענֶעם רְכוּשׁ גָדוֹל, אִיז נִיט אָנְגֶעהַאנְגֶען אָן דֶעם צְוֵוייטֶענְס טָאלָארֶענְץ אוּנ לַייטִישֶׁע זָכִיּוֹת, בִּירְגֶער-רֶעכְט. „בָּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל"! אָ, מִיר הָאבֶּען שׁוֹין פִיעל, פִיעל גָאטֶעס הַבְטָחוֹת גֶעזֶעהְן אוּנ גֶעהַאט, מִיר פֶערְהָאפֶען אַז מִיר וֶועלֶען מִיט אוּנְזֶער „רְכוּשׁ גָדוֹל" דִיא שְׁלֶעכְטֶע צַייט דוּרְכְגֶעהְן, מִיר הָאבֶּען קַאפִּיטַאל מִיט וָואס צוּ דֶערְלֶעגֶען אִין דֶער נִיט-גוּטֶע צַייט, נִישְׁקְשֶׁה, עֶס אִיז דָא אַ רְכוּשׁ גָדוֹל. אַ דַאנְק דֶעם מַבְטִיחַ וְעוֹשֶׂה, אַ דַאנְק אִיהם!!

מעשה אלפס

*) מיט דעם פֿערשטייען מיר וואָס אַברהם אבינו האָט אַזוי גלייך-גילטיג אויסגיהאָרכֿט פֿון השי"ת דיא גזרה פֿון „ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה" אונ האָט גאָר ניט גיפרובֿט בעטין רחמים צו פֿערלייכֿטערין איר (אַזוי וויא ער האָט זיך אָנגעשטריינגט בעטין רחמים אויף סדום ועמורה), ווייל דער „רכֿוש גדול" איז אַגייסטליכֿער, אַתורה מיט מדות טובות אונ חיים הנצחיים וואָס דיזעס קען מען ניט דערגרייכֿען אָן יסורים כמהז"ל ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולם לא נתנם אלא ע"י יסורים, מען מוז די גאָלד טוט לייטערין אַז עס זאל נאַכהער פאַסין צו פֿאַסין אין איהר טהייערע ברילאַנטין (עי' „מעשה אלפס" ח"ד. צד 40).

(אוּ לְהַזְכָּרַת נְשָׁמוֹת בִּשְׁמִינִי בּוֹ)

800 יָאהר פוּן דִי גְזֵרָה אִין יָאהר ת"ת נ"ו (4856—5656). — תְּחִיַּת הַמֵּתִים פַאר בֵּיינֶער, מוּסְקֶלֶען, פְלֵייש, הוֹיט אוּנ גֶעדֶארִים. —

נָאךְ דִי גֶעבָּאט פוּן אוּנְזֶערֶע חַכְמֵי הַתַּלְמוּד (במסכת מגילה ל"א.) הָאבֶּען מִיר הַיינְט גֶעלֵייעֶנְט דִיא הַפְטָרָה אִין סֵפֶר יְחֶזְקֵאל, וֶועגֶען תְּחִיַּת-הַמֵּתִים. זֶעהר פַּאסֶּענְד אִיז דִיזֶער עִנְיָן צוּ פֶּסַח. דֶען אִין דִיזֶער צַייט אִיז אוּנְזֶער פָאלְק בֶּעפְרַייט גֶעוָוארֶען פוּנ'ם קֶארְפֶּערְלִיכֶען שְׁקְלַאפֶענְהַייט, עֶר אִיז גְלַייךְ וִויא עֶרְשְׁט גֶעבָּארֶען, דֶען בִּיז דַאמָאלְס אִיז עֶר אַ גוֹי בְּקֶרֶב גּוֹי גֶעוֶועזֶען, וִויא אַ קַאלְבּ אִין דִיא בְּהֵמָה'ס בּוֹיךְ גֶעלֶעגֶען, גֶעלֶעבְּט מִיט אִיהר וָואזְדוֹךְ וָואס זִיא הָאט גֶעשֶׁעפְּט, גֶעגֶעסֶען נוּר פוּן אִיהרֶע שְׁפַּייז, דֶער מוֹיל פֶעסְט גֶעשְׁלָאסֶען, דִיא הֶענְטְלִיךְ נוּר אוֹיף דִיא שְׁלוֹיפֶען גֶעהַאלְטֶען אוּנ גֶעטְרַאכְט מִיט וָואס לֶעבְּט מֶען, וָואס וֶועט אִיהר עֶנְדֶע זַיין? דִיא פִּיכְלִיךְ אוּנְטֶער זִיךְ. נִיט גֶעטְהָאן קֵיינֶע אַרְבֵּייט פַאר זִיךְ, פַאר'ן לֶעבֶּען, פַאר דִיא קִינְדֶער, רַק גֶעאַרְבֵּייט בַּייא יֶענֶעם, אוּנ זִיךְ דֶערְגֶעהְרְט — מִיט גָאר גִיט, מִיט נִיט פְרִישֶׁע גִילוּס-פִּישְׁלֶעךְ, מִיט קְנָאבֶּעל, צִיבֶּעלֶעס אוּנ דָאס גְלַייכֶען וָואס בַּייא אִיר אִיז אִיבֶּערְגֶעבְּלִיבֶּען, שׁוֹין פוּן הַאלְז גֶעקְרָאכֶען. עֶרְשְׁט יֶעצְט אִיז מֶען נַאי גֶעבָּארֶען; מַזָּל-טוֹב דִיר, יִשְׂרָאֵל! אַ קְלֵיינְס, אַ פְרִישְׁצַאפְּלֶענְדֶעס לֶעבֶּענְדִיגֶעס בְּרִיאָה'לֶע! „בְּנִי בְכוֹרִי יִשְׂרָאֵל" — שְׁרַייט דֶער פָאטֶער פוּן הִימְמֶעל — הֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם, אִם יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים", אַךְ, וָואס פַאר אַ לִיעבְּלִיךְ קִינְד בַּייא מִיר אִיז אֶפְרַיִם'קֶע! יַא, אַ לִיעבְּלִיךְ, אַ שְׁפִּיעל קִינְד, אַ פְרֶעהְלִיכֶעס! דָאס הַאלְט שׁוֹין אָפֶען דֶעם מַיילְכֶעל, דָאס אִיז פְרַייא, פֶעהְלְט אִיהם עֶפִּיס — קֶען עֶר אוּנ מֶעג שׁוֹין שְׁרַייעֶן. דָאס בֶּעדַארְף שׁוֹין נִיט וַוארְטֶען נוּר אוֹיף דִיא מַאמֶעס אָנְפְּרֶעסֶען זִיךְ, דָאס עֶסְט שׁוֹין אַלֵיין, דָאס הָאט שׁוֹין שֵׂכֶל צוּ מַאכֶען אַ קוֹל'כִיל וֶוען דִיא מוּטֶער גִיט נִיט אַזוֹיא גִיךְ, דֶערוּם זָאגֶען אוּנְז דִיא חֲכָמִים אוֹיפ'ן פָּסוּק „גּוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי — כְּעוּבָּר הַנִּשְׁמָט מִמְּעֵי בְּהֵמָה", אָט דָאס הֵייסְט זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם, זְמַן חֵירוּתֵינוּ. יָא, בֶּעפְרַייט גֶעוָוארֶען, אַרוֹיס פוּן יֶענִיפְּטִישֶׁען זְשַׁאלוּדָאק, פוּן מִצְרַיִם'ס בּוֹיךְ. —

דָאס קִינְד וַואקְסְט, דָאס וֶוערְט גֶענְיַאנְטְשֶׁעט אוֹיף דִיא הֶענְט פוּן אַ גוּטֶען עֶרְצִיהֶער, „כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת הַיּוֹנֵק" ד. ה. זָא וִוי דֶער עֶרְצִיהֶער טְרָאגְט דֶעם זֵייגְלִינְג אָט אַזוֹיא הָאט מֹשֶׁה רַבֵּינוּ זַייא גֶענְיַאנְטְשֶׁעט רַאיֶעל. „כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וָאֹהֲבֵהוּ וּמִמִּצְרַיִם קָרָאתִי לִבְנִי" אַ לִיעבְּלִיכֶעס קְנַאבֶּע אִיז יִשְׂרָאֵלִיק וֶוען אִיךְ הָאבּ אִיהם פוּן מִצְרַיִם אַרוֹיסְגֶערוּפֶען.

מֶען קָארְמֶעט דָאס מִיט מַנֶ'ע-קָאשְׁקֶע, פְּרִיה מָארְגֶען, אוּנ מִיט וּואכְטֶעלְ'ן-פְלֵיישׁ אַלֶע אָבֶענְד, „בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ לָחֶם", עֶסְט אָפּ צוּ זַאט, וֶוערְט פֶערְווִינְט אִין אַ וַוייךְ גוּט ווִינְקֶעלֶע פוּן עַמוּדֵי-הֶעֶנְן, אִין סְכַּת עַנְנֵי כָבוֹד.

עֶר וֶוערְט אַלְט 40 יָאהר. עֶר קוּמְט צוּ אַ תַבְלִית, עֶר בֶּעקוּמְט אַ גוּט שִׁידוּךְ, מִיט אַ אִימֶענְיֶע וָואס זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ אִין נַדַן. עֶר בְּלִיהְט פוּן טָאג צוּ טָאג ווִי אַ גוּטֶער וַויינְשְׁטָאק „גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם תַּסִּיעַ", עֶס וַואקְסְט גְרוֹיסְאַרְטִיג; עֶר זֶעלְבְּסְט, אִי גָאט אוּנ לַייט הָאבֶּען הֲנָאָה.

עֶר וֶוערְט אָבֶּער מִיט דֶער צַייט אַ שַׁארְלַאטַאן... „שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ וַתִּשְׁכַּח אֵל מְחֹלְלֶךָ", עֶר פֶערְגֶעסְט זַיין פָאטֶער דֶעם גֶעבִּירֶער, עֶר פֶערְשְׁפִּיעלְט דֶעם נַדַן. עֶס קוּמְט עֶפִּיס אַ שְׁלַיאבְּטֶעץ אַ „אַשּׁוּר" פוּן אַסְסִירְיֶען, נָאךְ אִיהם ווִידֶער עֶפִּיס אַ מִין פָּרִיץ אַ „בָּבֶל" פוּן קַאלֶעדִין-לַאנְד פוּן „אַל-דִיא-רוּחוֹת", עֶר נֶעהְמְט אַלֶעס, זַיין גוּטְס אוּנ הָאבּ, מִיט אִיהם צוּ זַאמֶען. צֶערְבְּרֶעכְט צֶערְשְׁטֶעכְט זַיין גֶעבַּיידֶע, זַיין שְׁלָאס, רַאזָארֶעט דֶעם גַּארְטֶען, דִיא צְוַויינֶען צֶערְבְּרָאכֶען, צֶערְטְרָאטֶען, פוּן אַלֶע זַיינֶע כְּלֵי-בַיִת אַ תֵּל גֶעמַאכְט, אוֹיס בַּעַל-הַבַּיִת'ל!

דָארְט גֶעפִינְט זִיךְ עֶפִּיס אַ קְלוּג יוּדֶעל מִיט אַ גוּט קֶאפְּעל, אַ גֶעשְׁלִיפֶען מַיילְכֶעל, מִיט זַיין נָאמֶען יְחֶזְקֵאל דֶער נָבִיא, דִיעזֶער מַאנְן אִיז אַ גוּט דֶענְקֶער, אַ הִיסְטָארִיקֶער דֶערְצוּא גֶעוֶוען, עֶר שְׁרַייט.

יִשְׂרָאלִיק, יִשְׂרָאלִיק! בַּאנֶעהם וִויא אוּמְדַאנְקְבַּאר דוּא בִּיסְט, וָואס פַאר אַ אוּמְכַאַרַאקְטִירְלִיכֶער מַאנְן דוּא בִּיסְט, ווִיא פֶערְגֶעסְט מֶען אוֹיף אַזַא גוּטֶען פָאטֶער? עֶר זָאגְט (יחוקאל טז) „וּמוֹלְדוֹתַיִךְ בְּיוֹם הוּלֶּדֶת אֹתָךְ לֹא כָרַּת שָׁרֵּךְ" דַיין גֶעבוֹירֶערִין אִין דַיין גֶעבוּרְטְסְטָאג הָאט דַיין נַאבֶּעל אוֹיךְ דִיר נִיט צוּרֶעכְט גֶעמַאכְט, דֶען בַּאלְד פוּן דַיין מִצְרַיִם אַרוֹיס הָאסְטוּ אַלֶעס גֶעפֶעלְט נָאךְ, עֶס אִיז אַלְץ גֶעוֶוען דַיין מוֹיל פֶערְמַאכְט אוּנ דַיין נַאבֶּעל אָפֶען, דוּא הָאסְט נִיט גֶעגֶעסֶען גְלַייךְ מִיט אַלֶע קִינְדֶער, דֶער פָאטֶער הָאט דִיךְ עֶפִּיס מִיט אַ מָאדְנֶע קַאשְׁקֶע גֶעשְׁפַּייזְט. „רְבָבָה" גְרָאסְגֶעווִיקְסִיג „כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ" זָא ווִיא גֶערָאטֶענֶע גְרֶאזְלִיךְ הָאבּ אִיךְ דִיךְ גֶעלָאזֶען וַואקְסֶען, „וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי" דוּא וֶוערְסְט גְרוֹיס גֶעוַואקְסֶען, גְרוֹיסְאַרְטִיג, „וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים" דוּא קְרִיכְסְט אִין פֶעדֶערִין אַרַיין מִיט אַלֶערְלֵייא צִיערוּנְג בֶּעפּוּטְצְט (ועה וויטער דעם קאפיטל) „וַיֵּצֵא לָךְ שֵׁם בַּגּוֹיִם בְּיָפְיֵךְ" דוּא בֶּעקוּמְסְט אוֹיף דֶער וֶועלְט אַ אַרְטִיק נָאמֶען, מֶען הַאלְט דִיךְ פַאר אַ קַאקֶעטְקֶע, פַאר אַ זֶעלְטֶען שֶׁאנְהַייט „וַתִּבְטְחִי בְיָפְיֵךְ וַתִּזְנִי עַל שְׁמֵךְ", דוּא וֶוערְסְט ווִילְד אִין כַּאַרַאקְטֶער

דוּא

דוּא פַאנְגְסְט אָן שַׁארְלַאטַאנְעוֶועֶן. „לָכֵן הִנְנִי מְקַבֵּץ אֶת כָּל מְאַהֲבַיִךְ" אִיךְ פֶּערְזַאמֶעל אַלֶע דַיינֶע לִיבָּאווְנִיקֶעס „וְנָתַתִּי אוֹתָךְ בְּיָדָם, וְשָׂרְפוּ בָּתַּיִךְ בָּאֵשׁ" אִיךְ גִיבּ דִיךְ אִיבֶּער אִין זַייעֶר הַאנְד, אוּנ זַייא מַאכֶען פוּן דִיר אַ בַּארְגַאשׁ. ז. וו. א. וו..

יַא, דָאס אִיז בֶּעשְׁטִימְט פוּן דֶעם וֶועלְטְס הַסְכָּמָה, אַז יֶעדֶעס פָאלְק אִין זַיין עֶנְטְווִיקְלוּנְג אִיז צוּ אַ אֵיינְצֶעלְנֶעם מֶענְשֶׁען גֶעוואקְס גְלַייךְ.

פוּן אַ קְלֵיין וַואסְסֶער פֶּענְכֶערִיל אִינ'ם מוּטֶערְס בּויךְ וֶוערְט דָאס, דַאן גֶעהט דָאס אוּנ וֶוערְט גְרֶעסֶער אוּנ הַארְטֶער, הַארְטֶער שְׁטַייפֶער אוּנ גְרֶעסֶער, בִּיסְלֶעכְוַוייס, בִּיסְלֶעכְוַוייס, אִין אַ צַייט פוּן אַ קְלֵיין עֶפָּאכֶע וֶוערְט דָאס גֶעאָרְדֶעט מִיט גְלִידֶער, אֵבָרִים, דוּרְךְ דֶעם נַאבֶּעל וָואס אִיז מִיט דָאס מוּטֶערְס-לַייבּ פֶערְוֶועבְּט — עֶסְט דָאס, אַטְהֶעמְט דָאס, דִיא קָאפֶּעל אוֹיפ'ן הֶארְצֶעל גֶעבּוֹיגֶען, דִיא פִיסְלֶעךְ — צוּם בַּייכֶעל, דִיא הֶענְטְלֶעךְ, אוֹיפ'ן פָּנִים. שׁוֹין אִין 2-טֶען מָאנַהַייט זֶענֶען אַלֶע אֵבְרִים דָא, דִיא קִינְסְטְלִיכֶע מַאשִׁין אִיז שׁוֹין צוּ זַאמֶענְגֶעשְׁטֶעלְט: בֵּיינֶער גְרוֹיסֶע קְלֵיינֶע דִיעזֶע זֶענֶען דֶער פוּנְדַאמֶענְטְס גֶעבַּיידֶע, פִיס-בֵּיינֶער, לֶענְדֶען, קְרַייץ-בֵּיינֶער, שׁוּלְטֶערְן, הֶענְד-בֵּיינֶער, שַׁארְבֶען, קָאפּ-בֵּיינֶער, אַלֶע גֶעהֶען גֶעשְׁלָאסֶען דוּרְךְ אָדֶערִין, מוּסְקֶעלִין; אוֹיף דִיעזֶען סְקַאלֶעט בֶּעצִייגֶען אַ פְלֵיישׁ-אַבְּלַאס, אוֹיף דֶעם אַ הוֹיט.

הַיינְט דִי קְלֵיינֶע אִינְסְטְרוּמֶענְטְלֶעךְ דִי אִינְוֶוענִיגְסְטֶע: וִויא אַ הֶארְצֶעל, מָאגֶען, קִישְׁקֶעלֶעךְ, לֶעבֶּערְקֶע, לוּנְגֶענְדִיל, מִילְצִיל, פָּאצֶקֶעס, נִירֶקֶעס, גַאלל, אוּנ דָאס גְלַייכֶען זֶעלְבֶּע דְרָאבֶּעסְקֶעס, וָואס אָן יֶעדֶען פוּן זַייא הֶאנְגְט-אָן דֶער גַאנְצֶער לֶעבֶּען דֶעם אָרְגַאנִיזְמוּס'ס.

אָט אַזוֹי וַואקְסְט דָאס בִּיז עֶס קוּמְט דִיא גוּטֶע צַייט, דִיא לֵידָה, דֶער פֶּענְכֶער וַואסֶער שְׁפַּאלְט זִיךְ, אַ קַאנַאל בְּלוּט לָאזְט זִיךְ, דֶער קְנַאבֶּע קֶעהְרְט זִיךְ מִיט זַיין קָאפֶּעל עֶר קְרִיכְט אַרוֹיס אוֹיף אַלֶע פִיער, עֶר לָאזְט זִיךְ הֶערֶען אוֹיפ'ן סַאפְּרַאנֶע-שְׁטִימְמֶע, עֶר בֶּענְשְׁט גוֹמֵל אוּנ זָאגְט שִׁירָה, וָואס עֶר אִיז פוּן מֵצַר-יַם, אַרוֹיס... דִיא אוֹיגְלֶעךְ דִיא אוֹיהֶערְלֶעךְ עֶפֶּענֶען זִיךְ, דֶער נֶאזִיל שְׁלִינְגְט שֶׁעפְּט אַטְהֶעם, דִיא רֵיאַה'קֶע אַרְבֵּייט, עֶר עֶסְט שׁוֹין דוּרְךְ'ן מוֹיל גָאר וִויא אַ גְרוֹיסֶער, דִיא בְּלוּט שְׁטְרֶאמְט דוּרְכ'ין הֶארְצֶעל. אָט אַזוֹי וו. א. וו. וֶוערְט דָאס אַ הִיפְּשׁ בָּחוּר'ל, אַ בָּחוּר, אַ יוּנְגְמַאנְטְשִׁיק, אַ טַאטֶע, אַ גְרָאֶה בֶּארְדֶעל, אַ זָקֵן, אוּנ... אַ בַּר-מִינָן! דֶער אָרְגַאנִיזְמוּס אִיז דָא, אַלֶע אֵבְרִים — אוֹיךְ דָא, אַלֶעס דָא, נָאר וָואס פֶעהְלְט? דֶער „רוּחַ", דֶער לֶעבֶּען, דִיא זֶעלֶע, נְשָׁמָה. דֶער מַאשִׁינִיסְט אִיז עֶפִּיס בְּרוֹגֶז גֶעוָוארֶען, עֶר הָאט שׁוֹין דִיא מַאשִׁין גֶעוָוארְפֶען, עֶס שְׁטֶעהְט שׁוֹין... אַלֶעס אִיז דָא.

נור

נוּ אִין בַּאוֶועגוּנְג , אָהְן לֶעבֶּען, דָאס הֵייסְט אִין לָשׁוֹן קֹדֶשׁ : אַ „מֵת“ אַפָּנִים ! . . .

יָא , אַ מֵת ! גֶעשְׁטָארְבֶּען, בֶּעגְרָאבֶּען, בֶּעשָׁאטֶען, דָאס לִיגְט אִין „קֶבֶר . דָאס מַאשִׁין פוּילְט שׁוֹין, פֶערְרָאסְטֶעוֶועט, ״צֶערְרִיסֶען דִיא דְרָאטֶענֶע מוּסְקֶעלִין, וואוּ אֵיין בֵּיין וואוּ דֶער צְוֵייטֶער ! וואוּ שׁוֹין פְלֵייש , וֶוער רֶעדְט הוֹיט ! דִיא אִינֶערְלִיכֶע כְּלֵי - בַּיִת פֶערְדָארְבֶּען, פֶערְפוּילְט, פֶע , „עס שְׁמֶעקְט „עפִּיס נִיט פְרִישׁ ! . . . . אִין מוּטֶערְס בוֹיךְ אִין דִיא יוּנְגֶע יָאהְרֶען גֶעלֶעגֶען, אוּנ אִין דֶער „עֶרְדְס בוֹיךְ דִיא אֵם כָּל חָי , בַּייא דָער וֶועלְט - מוּטֶער — אוֹיף דָער אֶלְטֶער ! . . .

דָאס גְלַייכֶען אִיז יֶעדֶער פָאלְק, אוּנ נָאךְ מֶעהר דֶער „עם יִשְׂרָאֵל ; וִויא דִיא הִיסְטָארְיֶע „עֶרְצֶעהְלְט אוּנְז פוּן זַיין עֶנְטְוִויקְלוּנְג אוּנ פוּן זַיין קְבוּרָה . אִין מִצְרַיִם אַ קִינְד אִין בוֹיךְ גֶעוֶוען ; אִין מִדְבָּר אַ נַער יִשְׂרָאֵל שׁוֹין . . . ; אִין אֶרֶץ - יִשְׂרָאֵל אַ בַּעַל - הַבַּיִת׳ל אַ אִישׁ - יִשְׂרָאֵל, אַ רֶעזִידֶענְץ , אַ שְׁטַאט , אַ מְלוּכָה, זֶעלְנֶער, חַיָלוֹת מִיט בֵּיינֶער . . . פוּס - גֶעהֶער אִישׁ רַגְלִי , מִילִיטֶער אַרְטֶעלֶערְיֶע פַּאכָאטֶע, אַ קָאפּ, אַ מֶלֶךְ , מִיט שׁוּלְטֶערְן פְלֵייצֶעס , הֶענְט, קְרֵייץ - בֵּיינֶער, ז . וו . . . .

הַיינְט דִיא מוּסְקֶעלְן : דִיא „עֶרְד - אַרְבֵּייטֶער, מִיט דִיא פַאבְּרִיקַאצְיָאנְס אַרְבֵּייטֶער וָואס דוּרְךְ זֵייא וֶוערְט לֶעבְּהַאפְטִיג דִיעזֶער סְקַאלֶעט . —

פְלֵייש, הוֹיט — דָאס זֶענֶען דֶער אַדֶעל , דִיא גְבִירִים אוּנ חֲכָמִים , גֶעבִּילְדֶעטֶע, רַאטְהֶעבֶּער , סַאנַאטָארְן, פְּרָאפֶעסְסָארְן , אִין אַלֶע „קֶענְטְנִיסֶע , וָואס שִׁיטְצֶען דִיעזֶען „קָארְפֶּער , מִיט מִינְץ, „עֵצָה אוּנ פֶערְשְׁטַאנְד . . .

דִיא נוּטְרֶעס, דִיא אֵבְרִים הַפְּנִימִים — דָאס אִיז דִיא „עֶרְד מִיט אִיהְרֶע פֶערְשִׁידֶענֶע פְּרִידוּקְטֶען וֶועלְכֶע שְׁפַּייזֶען דִיעזֶען „קָארְפֶּער . דֶער גְרוּנְד אִיז דֶער הוֹיפְּט , אָהְן אִיהם אִיז דֶער גַאנְצֶער סְקַאלֶעט אַ פְּגֶערִיג נִיט וֶוערְט .

אוֹיף אַלֶעם דִיעזֶעס — אִיז דֶער רוּחַ, דֶער גַייסְט, דֶער פֶערְשְׁטַאנְד , דִיא רֶעלִיגְיֶע, דִיא אֱמוּנָה, „דֶער יוּדֶענְטְהוּם, גָאטֶעס הִילְפֶע , דִיא קְדוּשָׁה , דִיא טַהֲרָה , דִיא זִיטְטֶען , ד״ג .

גֶעלֶעבְּט, גֶעלֶעבְּט אוּנ אַם „עֶנְדֶע אָפְּגֶעשְׁטָארְבֶּען , אוֹיס „קָארְפֶּער, אוֹיס פָאלְק, מֶען לִיגְט שׁוֹין טִיעף, טִיעף אִין גָלוּת - בָּבֶל אִין „קֶבֶר בֶּאגְרָאבֶּען . . . בֶּאגְרָאבֶּען, בֶּעשָׁאטֶען, בֶּאוֵוייְנְט פוּן דֶעם „קְלָאג - מוּטֶער דֶער סַפְּדָן „דֶער בֶּעוואוּסְטֶער ר׳ יִרְמְיָהוּ „דֶער מְקוֹנֵן . . . אוּנ „יֶעצְט פוּילְט דָאס אִין זוּמְפְּף בָּבֶל׳ס . „דָאס פָאלְק, וֶועלְכֶע אִיז אַ מָאהְל אַ פָאלְק אַ „קָארְפֶּער גֶעוֶוען, „קְלֶעהְרְט שׁוֹין גָאר נִיט ווִידֶער אַ פָאלְק וֶוערֶען . וואוּ אִיז דָער סְקַאלֶעט אוּנ וואוּ אִיז

זיינע

זַיינֶע נוּטְרֶעס? אוּנ אוֹיךְ מִיר אַ סְקַאלֶעט! אָהן אַ בּוּגְד, אָהן מוּסְקֶעלן, יֶעדֶעס בֵּיין בֶּעזוּנְדֶער פֶערְפוּילְט! אַ גְוַאלְד!...

דֶער אַלְטֶער ר׳ יְחֶזְקֵאל דֶער נָבִיא שְׁטֶעהְט נֶעבֶּען דִיעזֶען קֶבֶר אוּנ גִיט טְרֵייסְט דֶעם יִשְׂרָאֵל, עֶר זָאגְט: „הָיְתָה עָלַי יַד ד׳, גָאט גְרַייפְט מִיר אָן מִיט זַיינֶעם גַייסְט פוּן נְבוּאָה, עֶר שְׁטֶעלְט מִיר פָאר אַ סְצֶענֶע: אַ טְהָאל אַ גַאנְץ גְרוֹיסֶער קֶבֶר... עֶר אִיז פוּל מִיט צֶערְשְׁפְּרֵייטֶע, צֶעוָוארְפֶענֶע, צֶעדַארְטֶע, אוֹיסְגֶעטְרִיקֶענְטֶע בֵּיינֶער (ד. ה.: אָהן וואָיסק, אָהן מלך ושרים, אָהן פונדאַמענט). גָאט פְרָאגְט בַּייא מִיר — זָאגְט יְחֶזְקֵאל — וִויא רֶעכֶענְסְטוּ: קֶענֶען דִיעזֶע בֵּיינֶער אַ מָאהל צוּם לֶעבֶּען ווִידֶער קוּמֶען? אִיךְ עֶנְטְפֶער אִיהם: אִיךְ וֵוייס? דוּא בִּיסְט דָאךְ אַ גָאט! דָאס הֵייסְט הַיינְט אַז דוּא וֵוייסְט טָא וָואס פְרֶעגְסְטוּ מִיךְ? יָא — זָאגְט גָאט — אִיךְ וֵוייס, אָבֶּער דֶער מֶענְשׁ בֶּעדַארְף טְהָאן! אִין אַ קִינְד הָאבֶּען דָאךְ אוֹיךְ 3 שׁוּתְּפִים צוּ טְהָאן: פָאטֶער — מוּטֶער — אִין קָארְפֶּער, אוּנ גָאט — אִין זֶעעלֶע. „הִנָּבֵא עַל הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה!״ טָא רֶעד דוּא, יְחֶזְקֵאל, צוּא דִיעזֶע בֵּיינֶער, דֶערְוֶועק זֵייא, מוּנְטֶער אוּף, רֵייב דִיעזֶע בֵּיינֶער אִין שְׁלוּיף אַרַיין, אִין שַׁארְבִּין, אִין קָאפְּף! רֵייב, מִינְטֶער הֶענְד אוּנ פִיס! רֵייב מִיט חֵשֶׁק, מִיט שְׁפִּירְטֶס, מִיט הִיטְץ, אָט דִיעזֶע בֵּיינֶער! מֶען בֶּעדַארְף זֵייא בַּאוֶועגִין, מְעוֹרֵר זַיין, צוּ שָׁלוֹם, צוּ אַחְדוּת... רוּקְט זִיךְ צוּ זַאמֶען אַלֶע! גֶענוּג צוּ זַיין צֶערְטְרֶענְט!...

„וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִידִים״ צוּא זֵייא וֶועלֶען דִיא אָדֶערִין, מוּסְקֶעלן בֶּעהֶעפְט וֶוערֶען, דִיא אַרְבֵּייטֶער, דֶער גְרוֹיסֶער הֲמוֹן-עַם...

„וְהַעֲלֵיתִי עֲלֵיכֶם בָּשָׂר וְקָרַמְתִּי עֲלֵיכֶם עוֹר״, צוּ זֵייא — דִיא אַדֶעל, דִיא אֲצִילִים אוּנ חֲכָמִים. עֶרְשְׁט נַאכְהֶער: „הִנֵּה אֲנִי מֵבִיא בָכֶם רוּחַ וִחְיִיתֶם״ אַז דִיא חֲלָקִים פוּנ׳ם פָאלְקְס-קָארְפֶּער פוּן אַייֶער זַייט וֶועט פֶערְפַארְטִיגְט וֶוערֶען, דַאן וֶועל אִיךְ עֶרְשְׁט מַיין „רוּחַ״ גֶעבֶּען: מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בֹּאִי הָרוּחַ וּפְחִי בַּהֲרוּגִים הָאֵלֶּה וְיִחְיוּ!״ פוּן אַלֶע זַייטִין, פוּן דֶער סְבָבָה פוּן אַלֶע קַאנְטִין אִין אַלֶע צַייטֶען וֶועט צוּא זֵייא מַיין גַייסְט קוּמֶען. דֶען „גְדוֹלָה הֲסָרַת טַבַּעַת לְהָמָן מִכָּל הַמ״ח נְבִיאִים שֶׁעָמְדוּ לְיִשְׂרָאֵל״ לֶערְנֶען אוּנְז דִיא חֲכָמִים אִין מַסֶּכֶת מְגִילָה, דֶען וָואס אַלֶע דַרְשָׁנִים אוּנ מַטִיפִים הָאבֶּען דָאס מִיט זֵייעֶרֶע דְרָשׁוֹת אוּנ רֶעדֶעס נִיט גֶע׳פּוֹעֶל׳ט הָאט דָאס דֶער אֵיין קְלֵיין רִינְגֶעלֶע וָואס אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, דֶער פֶּרְסִיאַנֶער קֶענִיג, הָאט אוֹיף זַיין אָבֶּער-פְרִיקֶערָארְ׳ס פִינְגֶער גֶעגֶעבֶּען מְסַבֵּב גֶעוֶוען אוּנ גֶעטְהָאן בַּייא יוּדֶען. אָהָא עֶס וֶוערְט אַ „וְצוֹמוּ״ אַ „אַל תֹּאכְלוּ וְאַל תִּשְׁתּוּ״ אוֹיף 3 מֵעֵת לְעֵת נָאכְאַנַאנְד! „שַׂק וָאֵפֶר יֻצַּע לָרַבִּים״ מֶען קַאטְשֶׁעט זִיךְ אִין אַשׁ, מֶען שְׁרַייט... דֶער „רוּחַ״ אִיז דָא! דֶער בַּאוֶועג,

מען

[torn] , עס ווערט א יום הכניסה, אלע צו זאמען , מען שליסט שוין שלום . . . —

דער ציגיינער-קעניג פרעה, איז געקומען . משה האלט רעדין , אהרן דער דברן זאלעוועט ניט קיין רייד , שיטען פייער , "ולא שמעו — מקצר רוח" קיין "רוה" נישטא . חם אבער גיט אדריק בפרך , "ויצעקו בני ישראל" ! מען שרייט שוין ! אונ טאקי אלע צו זאמען , עס באוועגט זיך , אונ וואו א באוועג — דארט איז לעבען . . .

קוקט ווידער גאר שפעטער אין דיא מיטעל עלטער , צב"ש אין 5 - טען טויזענד גזרת תתנ"ו , מיט 800 יאהר צוריק פונקט אין דער צייט ארום פסח אז דער אפיפיור („אורבאן" דער 2 - טער) האט זיך אין פראנציע אין שטאדט „קלירמונט" מיט אללע זיינע פערשיעדענע קארפערליכע מיט-גלידער פערזאמעלט , קניאזין , פרינצען , העלדען , אונ אזוי א גראמאדנער פראסטער פאבל פון ערד - בויערן אונ ארבייטער פערשיעדענע זארטען , מיט זייא איז אויך א מאנאך מיט זיין נאמען „פטר אמיענס" א זעלטענער רעדנער , א אמת גוטער מגיד אויף א קאפעדרע ארויף , ער האט מיט זיינע גליהענדע ריהרענדע רעדעס אלע הערצער צורייצט , א פייערדיגע ליעבע צום רוח האמונה הקתולית אריינגעבלאזען : סטייטש — זאגט ער — דיא מחמדאנער דיא בודאאינער דריקען אונזערע קדושים וועלכע אפפערין זיך מיט זייער עולה-לרגל זיין אין ירושלים אויף אונזערע הייליגע קברי הקדושים , אונ יענע אפיקורסים צאפין אונזערע בלוט , טאדלען אונזער אמונה , אונזער רוח קדוש וטהור , וואס ער קאסט אונז לעבען אונ בלוט הונדערטער יאהרען פון מיליאנען קערפערין , קאפיטאל אונ מארך פון דיא ביינער מיט דיא ביינער צו זאמען , אונ מיר שטעהען זיך קאלט - בליטיג אונ שווייגען ?! אונזערע ביינער , אדערין , מוסקעלן , פלייש , הויט , הערץ , לונג אונ לעבער , זענען צערטרעטענט איינער פונ'ם צווייטען , מיר זענען עגאאיסטען , נישט מעהר קיין פאלק , קיין קערפער . נאך א קליין צייט אונ דיעזע כופרים וועלען אונז מיט אונזער לאנד אויך פערניכטען . נעהמט זיך — שרייט דער מטיף פאטער — לאמיר זיך א נדר נעהמען , זיך אפפערן פאר אונזער רוח , פאר אונזער פאלק , אונ איך — דער ערשטער ! . . . מען געהט , מען פליהט , מען צערבייבט דורכגעהענדיג אלע יודען פון דייטשען-לאנד , פראנציע , דען — זייא זאגען — דיעזע זענען דאך געוויס אונזער-רוח'ס-פיינד , דיא אלטע אפיקורסים . מען גיסט בלוט אהן רחמנות , עס געהט אוועק א תקופה פון 2 הונדערט יאהר , אין זייא איז 3 קרעסטנאי פאכאמעס געוועזען . אין

דיעזֶע 3 חֳדָשִׁים אִיָר, סִיוָן, תַּמּוּז מִיט 8 הוּנְדֶערְט יָאהר צוּרִי[illegible]
גֶענוּג קִינוֹת, סְלִיחוֹת נַייעֶ פֶערְפַּאסְט גֶעוָוארֶען, זַייא זֶענֶען אַ[illegible]ת־
נְשָׁמוֹת" הוּנְדֶערְט טוֹיזֶענְדֶער בַּייא אוּנְז יוּדֶען . . . מֶען וֶוערְט פְרוּם, אַ
גֶעוַואלְד, מֶען טְהוּט, . עֶס בַּאוֶועגְט זִיךְ דֶער רוּחַ, עֶס וֶוערְט אַחְדוּת . . .
עֶס אִיז גֶעלֶעבְּט ! . —

נִיט אַזוֹי אָבֶּער זֶענֶען יוּדֶען אִין גָלוּת בָּבֶל גֶעוֶועזֶן : מֶען הָאט אִין קֶבֶר גֶעפוּילְט, יֶעדֶעס גְלִיעד בֶּעזוּנְדֶער גֶעוֶועזֶן, גֶעלֶעגִין אִין וָוערִים, אִין צָרוֹת, נִישְׁט אֵיינֶער הָאט זִיךְ בַּאוֶועגְט דֶעם צְוַוייטֶען אוֹיפְוֶועקְקֶען. נוּר ר' יְחֶזְקֵאל דֶער נָבִיא שְׁטֶעהְט אַלַיין, אוּנ שְׁרַייט, רֶעדְט, בֶּאוֶוערְט זִיךְ, צוּ הִיטְצְט זִיךְ, עֶר זָאגְט : יָא, תְּחִיַּת-הַמֵּתִים קֶען זַיין, פוּן קֶבֶר קֶען דֶער אַלְטֶער פֶערְפוּילְטֶער מֵת אַרוֹיס, נוּר וֶוענְן ? נוּר דַאמָאלְס : אַז כְּקַאלֶעט מִיט מוּסְקֶעלִין, אָדֶערִין, פְלֵיישׁ הוֹיט זָאלֶען צוּזַאמֶענְקוּמֶען, דַאנְן וָועט מֶעהר נִיט פֶעהְלֶען אַז "רוּחַ" אוּנ "נוּטְרֶעס" אֵבָרִים הַפְּנִימִים : גְרוּנְד-עֶרְד, דַאס — זָאגְט דֶער עֶווִיגֶער — אִיז שׁוֹין גֶאטֶעס-דַאגָה ! דִיעזֶען חֵלֶק בֶּעדַארְף עֶר שׁוֹין גֶעבֶּען !

"הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה ! הִנֵּה אוֹמְרִים יָבְשׁוּ עַצְמוֹתֵינוּ וְאָבְדָה תִקְוָתֵנוּ נִגְזַרְנוּ לָנוּ" מֶען שְׁלָאפְט זִיךְ אִין קֶבֶר גַאנְץ גֶעשְׁמַאק, דֶער פוּן וָועט גָאר נִישְׁט וֶוערֶען ! "לָכֵן הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם : כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים הִנֵּה אֲנִי פֹּתֵחַ אֶת קִבְרוֹתֵיכֶם" יָא אִיךְ בִּין גֶעגְרֵייט דִי קְבָרִים עֶפֶענֶען "וְהַעֲלֵיתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי" מַיין פָאלְק, מַיין לִיעבְּלִיכֶע פָאלְק, אִיךְ בְּרֵיינְג אַייךְ אוֹיף פוּן גֶעוֶועלְב, פוּן קֶבֶר, נוּר בִּתְנַאי אַז אִיר זָאלְט אָבֶּער בֶּאמֶערְקִין אַז אִיהר אִין קֶבֶר לִיגְט ! . . . בִּינְדְט זִיךְ צוּזַאמֶען נוּר ! רוּקְט זִיךְ צוּנוֹיף, גְלִיעדֶער ! עֲצָמוֹת אַהֶער ! וואוּ זַייט אִיר, גִידִים, בָּשָׂר אוּנ עוֹר ? ! אַהֶער, אַהֶער ! "פִּתְחוּ לִי כְּחוּדוֹ שֶׁל מַחַט" עֶפֶענְט מִיר וִויא אַ שְׁפִּילֶקֶענֶע שְׁפִּיטְצֶעל מַאכְט אַ הַתְחָלָה, דַאן "וְאֶפְתַּח לָכֶם כְּפִתְחוֹ שֶׁל אוּלָם" עֶפִין אִיךְ אַייךְ פַאנַאנְדֶער אַייעֶרֶע קְבָרִים. "רוּחַ" לֶעבְּהַאפְט אִין גַאנְצֶען אִיז שׁוֹין מַיין אַרְבֶּעט, נוּטְרֶעס ? אוֹיךְ מַיינֶע ! דֶען "וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל" אָט וֶועט אִיהר הָאבֶּען אַ אֵייגֶענֶעם לוּנְג, אַ אֵייגֶענֶעם זְשַׁאלוּדָאק מִיט גֶעדֶערִים, אֵייעֶר עֶסֶען פֶערְדַייעֶן, "וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ", אִיר וֶועט הָאבֶּען אַפֶּעטִיט, אוּנ אוֹיךְ וָואס צוּ עֶסֶען. אַ אֵייגֶען רֶעזִידֶענְץ וִוידֶער, אַ אֵייגֶען טִישׁ אוּנ קֶעסְט. גֶענוּג צוּ זַיין אַ קִינְד אִין יֶענֶעמְס בּוֹיךְ לִיגֶען ! גֶענוּג אִין קֶבֶר זַיין ! "וְנָתַתִּי רוּחִי בָּכֶם וִחְיִיתֶם, וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם עַל אַדְמַתְכֶם, וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ד' דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי" פוּן מַיינֶער זַייט בִּין אִיךְ גֶעגְרֵייט ! —

אָט אַזַא תְּחִיַּת הַמֵּתִים, תְּחִיַּת הַלְאוֹם, הָאבֶּען אוּנְזֶערֶע יֶענֶע בְּרִידֶער

בעקומען

געקוּמֶען, אִין מִצְרַיִם, בָּבֶל, פָּרַס, רוֹם, אַשְׁכְּנַז אִין יֶענֶע יָאהְרֶען, אוּנ אֶפְשָׁר ? . . . אוֹיךְ לֶעָתִיד! אָ, גִּיב, גִּיב גָאט !!!

אוּנ אִיהר עֶנְטְוֶוערְט: אָמֵן!

הטפה האחת עשרה לראשון דחג השבועות (תרנ"ז).

3208-טֶער יָאהְר פוּן קַבָּלַת הַתּוֹרָה. — אַ מֶענְשֶׁענ-פָּנִים אוּנ אַאָקְסֶענ-פָּנִים וָואס אִין דֶער מֶרְכָּבָה. — אַגְרוֹיס גֶעזִיכְט אוּנ אַ קְלֵיינְס. — אַ'נ-אַנְדֶענְק אוֹיף 800 יָאהר פוּן עֶרְשְׁטֶען קְרַייצ-צוּגֶע אִין יָאהר 4856 לב"ע.

מִיר הָאבֶּען הַיינְט גֶעלֶעזֶען דִי „מֶרְכָּבָה", וֶועלְכֶע יְחֶזְקֵאל הָאט גֶעזֶעהֶן אִין בָּבֶל. אוּנְזֶערֶע חַכְמֵי הַתַּלְמוּד (חגיגה י"ג:) גֶעפִינֶען אִין דִיעזֶען נָבִיא'ס רֶעד אַ סְתִירָה: דֶען אִינ'ם עֶרְשְׁטֶען קַאפִּיטְל דִיסֶעוֶועט עֶר דִי פָארְם פוּן גָאטֶעס שְׁטוּהל מִיט דִי פִיגוּרִין 4 פָאטָאגְרַאפִישֶׁע בִּילְדֶער: מֶענְשׁ, לֶעוו, אָקְס אוּנ אַדְלֶער. אוּנ אִינ'ם 10-טֶען קַאפִּיטְל זָאגְט עֶר: אַז כְּרוּב, אָדָם, אַרְיֵה אוּנ נֶשֶׁר זֶענֶען דִי פִיגוּרִין פוּנ'ם כִּסֵּא-הַכָּבוֹד ?! זַייא דֶערְקְלֶערֶען אוּנְז דִיעזֶעס מִיט אַ נַייעֶס אִין הִיסְטָארְיֶע: יְחֶזְקֵאל הָאט דֶערְזֶעהֶן דֶעם „שׁוֹר" אִין גָאטֶעס טְרָאהן, דַאן שְׁפְּרַאכְט עֶר: גָאט מַיינֶער! קֶען דֶען אַ פְּרִיקְאָרָאר, אַמֵלִיץ יוֹשֶׁר וֶוערֶען ? דַאנְן — אַרְבַּייט אִיהם גָאט אוֹיף אַ „כְּרוּב" אִיבֶּער. נַאכְהֶער פְרֶעגֶען דִי תַּלְמוּד'יסְטֶען דֶעם דַייטְשׁ פוּנ'ם וָוארְט „כְּרוּב", דָאס אִיז 2 וֶוערְטֶער — אֶנְטְוֶוארֶען זַיי — ד. ה. אַ נָאמֶען מִיט אַ כַּף-הַדִּמְיוֹן, דֶען אוֹיף כַּאלְדֶעאִישׁ-שְׁפְּרַאךְ זָאגְט מֶען אוֹיף אַ קִינְד „רַבְיָא", כְּרַבְיָא הֵייסְט דָאס — אַ פִיגוּר זָא פוּן אַ קְלֵיין קִינְד. אִיז שׁוֹין אִין גָאטֶעס כִּסֵּא-הַכָּבוֹד 2 בִּילְדֶער דָא: אַ פְּנֵי-אָדָם אוּנ אַ פְּנֵי-רַבְיָא, ד. ה. אַ פָאטָאגְרַאפִישֶׁעס בִּילְד אַ גָּדוֹל אוּנ אַ קָטָן.

2 מָאהל „וְאָהַבְתָּ" אִיז דָא אִין אוּנְזֶער תּוֹרָה: „וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" אוּנ „וְאָהַבְתָּ אֵת ד' אֱלֹהֶיךָ". —

הִלֵּל-הַזָּקֵן אוּנ ר' עֲקִיבָא זָאגֶען אוּנְז: אַז דֶער עֶרְשְׁטֶער „וְאָהַבְתָּ" אִיז דִי צֶענְטְרַאלְנֶע פוּנְקְט פוּן כָּל הַתּוֹרָה כוּלָהּ, דֶען מִיט דִיעזֶע „מֶענְשֶׁענ-לִיעבֶּע" הַאבֶּען זִיךְ גֶעצֵייכֶענְט אוּנְזֶערֶע אָבוֹת, אוּנְזֶער רַבֵּנוּ מֹשֶׁה, אוּנְזֶערֶע מְלָכִים, נְבִיאִים, תַּנָּאִים, אֲמוֹרָאִים, גְאוֹנִים, חֲסִידִים אוּנ נְדִיבִים. זַיי הָאבֶּען יֶעדֶען גֶעשֶׁאצְט, יֶעדֶען גוּטֶעס גֶעטְהָאן. וֶוער רֶעדְט יֶענֶעם בְּע'עוֹלֶה'ן, דֶעם צְווייטֶען פֶערְיָאגֶען, שְׁלָאגֶען, בֶּערוֹיבֶּען ד"ג — גָאט בֶּעהִיט! זַיי הָאבֶּען דֶערוֹיף צְוַוויי-

דריטעל

דְרִיטֶעל תּוֹרָה גֶעשְׁרִיבֶּען, פִיעל, פִיעל סְפָרִים גֶעמַאכְט. דִי מִצְוֹת שֶׁבֵּין-אָדָם-לַחֲבֵרוֹ, דֶער „וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ״ — פַארְנֶעהְמְט דֶער גְרֶעסְטֶער טְהֵייל אִין הֲלָכָה אוּנ אֲגָדָה, אִין תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב אוּנ בַּעַל-פֶּה, אִין סְפָרִים אוּנ תְּשׁוּבוֹת. מִדּוֹת-טוֹבוֹת, זִיטְטֶענ-לֶעהְרֶע וֶוענֶען אִין אוּנְזֶער גָאט׳ס תּוֹרָה דִיא הוֹיפְּט פְּרִינְצִיפֶּען פוּן דֶער יוּדִישֶׁער רֶעלִיגְיֶע. מַסֶּכֶת אָבוֹת, מַסֶּכֶת דֶרֶךְ-אֶרֶץ דִיא זֶענֶען אַלְס פָאדֶער-בְּלַאט צוּא דֶער תּוֹרָה. „דֶרֶךְ-אֶרֶץ קָדְמָה לַתּוֹרָה״ לֶערְנֶען אוּנְז אוּנְזֶערֶע פְּרָאפֶּעסָאֹרֶן. „אִם אֵין דֶרֶךְ-אֶרֶץ אֵין תּוֹרָה״! דִיעֶזֶעס עֶנְטְהַאלְט אִין זִיךְ דֶער „וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ״.

אָט דֶערוּיף זָאגֶען אוּנְז דִי חַכְמֵי-הַתַּלְמוּד (אין יומא כח:) אַז אַבְרָהָם-אָבִינוּ הָאט כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּה מְקַיֵים גֶעוֶוען בֶּעפָאהְר זִי אִיז נָאךְ אוּנְז גֶעגֶעבֶּען גֶעוָוארֶען. דֶען אִיבֶּערְהוֹיפְּט הָאט זִיךְ אַבְרָהָם-אָבִינוּ אִין דֶער תּוֹרָה פוּן „וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ״ גֶעצֵייכֶענְט, דֶען עֶר אִיז גֶעוֶוען דֶער מֶענְשֶׁענ-בִּילְד פוּן יוֹשֶׁר, צֶדֶק, צְדָקָה אוּנ גוּטֶעס; עֶר הָאט קֵיינֶע עַוְלָה נִיט גֶעקֶענְט פֶּערְלַיידֶען, עֶר הָאט אַלֶע עֶלֶענְדֶע שְׁטִיטְצֶע גֶעגֶעבֶּען ז. וו.; אָט עֶר הֵייסְט „מֶענְשׁ״, אָט עֶר אִיז גֶעוֶוען אַ „אָדָם״ הַגָּדוֹל בָּעֲנָקִים, עֶר הָאט אוֹיף זַיין לֶעבֶּען אַ טְרָאפֶּען אוּמְזִיסְטֶע בְּלוּט נִיט פֶּערְגָאסֶען, דֶען טָאהְן אַזוֹינְס קֶען נוּר אַ חַיָּה, אַ טִיגֶער, אַ לֶעווּ, אָבֶּער נִיט אַ „אָדָם״... אַ שׁוֹר נֶעהְמְט אָב דִי בִּינְדֶעל גְרָאז בַּיי דֶער שְׁנַיאבֶּער קוּה אוּנ מִיט דִיעזֶען קְרַאפְט וֶוערְט עֶר גֶעטִיטוּלְ׳ט מִיט דֶעם נָאמֶען „מֶלֶךְ״ עַל כָּל הַבְּהֵמוֹת; דֶער „אַרְיֵה״ אִיז מֶלֶךְ הַחַיּוֹת — פַאר זַיין גֶעווּנְטֶע לַאפֶּע; ד׳ג דֶער „נֶשֶׁר״ — מֶלֶךְ-הָעוֹפוֹת מִיט זַיינֶע שַׁארְפ-שְׁפִּיצִיגֶע נֶאגֶעל. דֶער „מֶענְשׁ״ אָבֶּער אִיז נוּר מֶלֶךְ אוֹיף זֵיי אַלֶעמֶען, גָאטֶעס פְלִיגֶעל-אַדְיוּטַאנְט, דֶער וֶועלְט-גוּבֶּערְנַאטָאר אוֹיף דֶער גַאנְץ נַאטוּר. מִיט זַיין שַׁארְפ-זִינִיגֶען פֶערְשְׁטַאנְד, מִיט זַיין גוּט-הֶערְץ, מִיט זַיין נִיט-גַזְלֶ׳נֶען בַּיין צְווייטֶען, אוּנ מִיט גוּטֶעס טְהָאן אוּנ לִיעבֶּען אַהֲבַת-רֵעַ, מִיט זַיין שֶׁאטְצֶען יֶעדֶעס גָאטֶעס בֶּעשֶׁאפֶּנִישׁ, בִּפְרַט נָאךְ דֶעם מִין „אָדָם״, דַאן אִיז עֶר אוֹיךְ אַ „אָדָם״, נִיט קֵיין „שׁוֹר, אַרְיֵה, נֶשֶׁר״. אָקְסֶען-קָאפ הָאט גָאט גֶענוּג אוֹיף זַיין וֶועלְטֶעל! שְׁטוּמֶע, נַארִישֶׁע אָקְסֶען נַאטוּרַאלְנֶע; קֵיין אָקְס, בְּהֵמָה בְּצוּרַת אָדָם וִויל עֶר נִישְׁט הָאבֶּען... גְרַאבְּיטִילֶעס-חַיּוֹת, עוֹפוֹת-הַדוֹרְסִים הָאט עֶר אוֹיךְ; עֶר בֶּעדַארְף — אַ מֶ ע נְ שֶׁ ע ן בְּ צוּרַת-מֶ ע נְ שׁ, אַ אָדָם הַנִּבְרָא בְּצֶלֶם אֱלֹהִים, דֶען „חָבִיב אָדָם שֶׁנִּבְרָא בְּצֶלֶם״, עֶר לִיעבְּט אַזוֹינְס, עֶר בֶּעדַארְף אַ „פְּ נֵ י אָ דָ ם״ אוֹיף זַיין וֶועלְט-טְרָאהן, אִין זַיין כִּסֵּא-הַכָּבוֹד — הָאבֶּען, דֶען „הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדוֹם רַגְלָי״ — זָאגְט גָאט —. אַלְזָא דוּא בֶּענְשׁ, זַאי אַ מֶענְשׁ! זַאי אַ הוֹיפְּס-רַאטְה (יועץ חצר המלך) אִין מַיין פַּאלַאץ!

„וְיִרְדּוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם“, „תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ כֹּל שַׁתָּה תַּחַת רַגְלָיו, צֹאנֶה וַאֲלָפִים כֻּלָּם וְגַם בַּהֲמוֹת שָׂדָי, צִפּוֹר שָׁמַיִם“ וגו׳ . . .

וְוִי רִיכְטִיג אוּנ וִויכְטִיג זֶענֶען יֶעצְט אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים׳ס וֶוארְטֶער (יבמות ס״א.) „אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם וְלֹא אוּמּוֹת הַקַּדְמוֹנִים“. ד. ה. אַז דִיא פָארִיגֶע אוּמּוֹת דִיא אַזְיַאטֶען, דִי פְּרָאִים, זֶענֶען נִיט וֶוערְטְה צוּם טִיטוּל „אָדָם“, דֶען זֵיי זֶענֶען נוּר „אַרְיֵה“, נֶשֶׁר אוּנ ד״ג, אָבֶער נִיט „מֶענְשׁ“ . . .

זֶעהֶער לָאגִישׁ זָאגֶען זֵייא אוּנְז (שבת לא) „בְּשָׁעָה שֶׁמַּכְנִיסִין אָדָם לְדִין שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ נָשָׂאתָ וְנָתַתָּ בֶּאֱמוּנָה, קָבַעְתָּ עִתִּים לַתּוֹרָה“ , ד. ה. וֶוען מֶען פִירְט אַרַיין דֶעם מֶענְשֶׁען צוּ בֵּית-דִין-שֶׁל-מַעְלָה, דַאן פְרֶעגְט מֶען אִיהְם צִי הָאסְטוּ גֶעהַאנְדֶעלְט מִיט מֶענְשֶׁען רַאיֶעל? נַאכְהֶער פְרֶעגְט מֶען אִיהם הָאסְט׳וּ עֶפִּיס גֶעלֶערֶענְט תּוֹרָה, חָכְמָה?

דִי זֶעלְבֶּע אַגָּדָה שְׁטֶעהְט אוֹיךְ גֶעשְׁרִיבֶּען אִין סַנְהֶדְרִין (דף ז׳) אָבֶער עֶטְוָואס מִיט אַ פֶערְשִׁיעדֶענֶעם פָּארַאדָאק: „אֵין תְּחִלַּת דִּינוֹ שֶׁל אָדָם אֶלָּא עַל דִּבְרֵי תוֹרָה“ , ד. ה. דֶער עֶרְשְׁטֶער וַואפְּרָאס דָארְט — אִיז נָאר וֶועגֶען תּוֹרָה (?!) —

דִיעזֶע הַארְבֶּע פְּרַאגֶע הָאבֶּען שׁוֹין גֶעפְרֶעגְט דִי חַכְמֵי צָרְפַת, אִין תּוֹסְפֶת. דֶער אַנְטְוָוארְט אִיז נָאךְ אוּנְזֶער גֶעדַאנְק גָאר פָּשׁוּט אֵיינְפַאךְ — (דאָס הָאב איך געהארט פֿון מונד רבנו יעקב-יאָסעף ז״ל ווילנא׳ר שטאָדט-מגיד אונ נאַכהער, אָבער-ראַבבינער אין נעוויאָרק) — דֶען דָארְט בַּייא בֵּית-דִין-שֶׁל-מַעֲלָה עֶרְקוּנְדִיגְט זִיךְ 2 וַואפְּרָאסֶען: עֶרְשְׁטֶענְס דֶער נָאמֶען „אָדָם“, 2-טֶענְס דֶער נָאמֶען „עִבְרִי“. אִינְ׳ם נָאמֶען „מֶענְשׁ“ זֶענֶען אַלֶע אָרֶענְטְלִיכֶע קְרִיסְטֶען, מַחְמַדַאנֶער אוֹיךְ אִין כְּלָל, דֶען דֶער וָואס שֶׁעצְט נָאר דֶעם צְוֵויִיטֶענְס קָאפִּיקֶע, דֶעם צְוֵויִיטֶענְס כָּבוֹד, יֶענֶעמְס גוּטְץ אוּנ הָאב, דֶעם צְוֵויִיטֶען נִיט צוּ בֶּערַאבֶּעוֶוען, נִיט קֵיין עַוְלָה בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ טָהאן, דֶער הֵייסְט „אָדָם“, דֶער הָאט שׁוֹין אַ טְהֵייל אִין בֵּיידֶע וֶועלְטֶען, דֶער אִיז שׁוֹין אַ אָרֶענְטְלִיכֶער פַּאטְשָׁאטְנֶער טְשְׁלֶען אִין דֶער מֶענְשְׁלִיכֶער אָבְשֶׁצֶעסְטְוָוא. וֶוען אָבֶער עֶר אִיז אַ בֶּעטְרִיגֶער, אַ דִיבּ, אַגַזְלָן, אַ מֶענְשֶׁענ-פְרֶעסֶער, דַאן אִיז עֶר דָאךְ נִיט „מֶענְשׁ“, נוּר טְהִיר, חַיָּה, בְּהֵמָה בְּצוּרַת אָדָם, אַרְיֵה, נֶשֶׁר, אָקְסֶענְקָאפּ, שׁוֹר ד״ג. — אַלְזָא אַם אָנְפַאנְג סוּד דֶעם מֶענְשֶׁענְס — פַאנְגְט אָן יֶענֶע זַאסִידַאנֶיֶע מַאכֶען סְפְּרַאווְקֶעס וֶועגֶען זַיין „טְשֶׁעסְטְנָא-פָּאוָועדֶענְיֶע“, וְוִי הָאט עֶר זִיךְ אוֹיפְגֶעפִיהְרְט מִיט דֶעם „וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ“, וָוארוּם אַז אוֹיבּ עֶר הָאט זִיךְ רַע בֶּעהַאנְדֶעלְט מִיט דֶעם רֵעַ, אִיז עֶר דָאךְ נִיט-קֵיין „אָדָם“ נוּר אַ חַיָּה רָעָה, דַאן אִיז פֶערְשְׁפָּארְט צוּ פְרֶעגֶען בַּיי אִיהם: „עָסַקְתָּ בַּתּוֹרָה“, דֶען בֶּעדַארְף אַ חַיָּה רָעָה לֶערְנֶען, זִיךְ בִּילְדֶען? . . .

דַאן אִיז פַאר אַזַא בְּרִיָּה אִין גֵיהִנָּם אוֹיךְ קֵיין אָרְט, נַייעֶרְט, נָאר — אִין

וואלד

וואַלד, אין מִדְבָּר, וואו חַיּוֹת זֶענֶען, פֶּערְיָאגְט פוּן מֶענְשֶׁענ-חֶבְרָה...

נָאר וֶוען עֶס עֶרְקוּנְדִיגְט זִיךְ אַז עֶר אִיז יָא אַ „אָדָם" גֶעוֶוען, דַאן פַאנְגְט זִיךְ אָן דֶער 2-טֶער וַואפְּרָאס: „עָסַקְתָּ בַּתּוֹרָה"? אוּיסֶער „מֶענְשׁ" בִּיסְט'וּ דָאךְ אוֹיךְ אַ יוּדִישֶׁער-מֶענְשׁ גֶעבָּארִין, דוּ בֶּעדַארְפְסְט דָאךְ אוֹיךְ תּוֹרָה לֶערְנֶען? אַ יוּד אִיז דָאךְ נִיט קֵיין מַחְמַדַאן, קֵיין קַתָּלִיק?!..

אַלְזָא דִיקְטֶעוֶוען זֶעהר לָאגִישׁ אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים, זַיי שְׁרַייבֶּען (שבת לא) אַז אִינ'ם עֶרְשְׁטֶען וַואפְּרָאס וֶועגֶען דֶעם נָאמֶען „אָדָם" קְלֶערְט מֶען דָארְט עֶרְקוּנְדִיגֶען אוֹיב „נָשָׂא וְנָתַן בֶּאֱמוּנָה", עֶרְשְׁט נַאכְהֶער קְלֶערְט מֶען וֶועגֶען דֶעם נָאמֶען „יְהוּדִי" ד. ה. וֶועגֶען דֶעם „וְאָהַבְתָּ אֵת ד' אֱלֹקֶיךָ, וְשִׁנַּנְתָּם, וְלִמַּדְתֶּם, „עָסַקְתָּ בַּתּוֹרָה".

אִין מַסֶכְתָּא סַנְהֶדְרִין אָבֶּער לֶערְנֶען זַיי אוּנְז נָאר וֶועגֶען דֶעם צְווייטֶען טְהֵייל, דֶעם נָאמֶען „יְהוּדִי", דֶערוּם זָאגֶען זַיי, אַז הַגַם צוּ דֶעם טִיטוּל גֶעהֶערִין אַלֶע מִצְוֹת וָואס בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, ווִי: שַׁבָּת, מַצָּה, תְּפִלִּין אד"ג, — אָבֶּער דֶערְהוֹיפְּט אִיז — „עָסַקְתָּ בַּתּוֹרָה", דָאס אִיז דֶער עֶרְשְׁטֶער וַואפְּרָאס וָואס גֶעהֶער צוּ דֶעם נָאמֶען „יְהוּדִי". „אֵין תְּחִלַּת דִּינוֹ שֶׁל אָדָם" ד. ה. דֶער עֶרְשְׁטֶער וַואפְּרָאס נָאךְ דֶעם עֶרְקוּנְדִיגֶען זִיךְ אַז עֶר אִיז שׁוֹין אַ מֶענְשׁ, דַאן אוֹיךְ אַ „יוּד", אַלְזָא פַאנְגְט זִיךְ אָן פוּן דִיעֶזֶען 2-טֶען טְהֵייל דֶער עֶרְשְׁטֶער וַואפְּרָאס „קָבַעְתָּ עִתִּים לַתּוֹרָה".

יֶעצְט, בַּאנֶעהְמְט אִיהר שׁוֹין לֵיעבֶּע לֶעזֶער, וֶוער אִיז „חַיָּה", „מֶענְשׁ" אוּנ „יוּד"! אִיהר בַּאנֶעהְמְט שׁוֹין ווִי ווַייט עֶס אִיז אַ חַיָּה אַ אַרְיֵה אוּנ אַ בְּהֵמָה אַ שׁוֹר פוּן אַ „פְּנֵי-אָדָם גָּדוֹל", אוּנ אוֹיךְ דֶער אוּנְטֶערְשִׁיעד פוּן אַ מֶענְשׁ צוּ אַ יוּד, פוּן „פְּנֵי-אָדָם קָטָן" „צוּ פְּנֵי-אָדָם גָּדוֹל" „אַפֵּי רַבְרְבָא" אוּנ „אַפֵּי זוּטְרָא". וְדַי לַמֵּבִין!

מִיט 3208 יָאהר צוּרִיק הָאט דֶער וֶועלְט-שֶׁאפֶער זַיין „תּוֹרָה" מִיט בֵּיידֶע „וְאָהַבְתָּ'ס" גֶעגֶעבֶּען אִין דִיעזֶען טָאג (עי' מעשה אלפס ח"ד צד 39).

מִיט 3208 יָאהר צוּרִיק הָאט דֶער עֶווִיגֶער אִין דִיעזֶען טָאג דִי עֶרְשְׁטֶע בִּילְדוּנְג צוּ זַיין צֶלֶם אֱלֹהִים גֶעגֶעבֶּען, דִי ווִילְדְהַייט פוּן דִי אַזְיַאטִישֶׁע מֶענְשֶׁען פֶּערְיָאגְט, בִּכְדֵי דֶער מֶענְשׁ זָאל אַ מֶענְשׁ זַיין, אוּנ פוּן „מֶענְשׁ" אַ „יוּד" וֶוערֶען, פוּן חַיָּה — אָדָם, פוּן פְּנֵי-אָדָם-זוּטְרָא אַ אָדָם גָּדוֹל, אַ אַפֵּי-רַבְרְבָא בֶּעקוּמֶען.

נָאהֶענְד פוּן 3000 יָאהר זֶענֶען פוּן דֶעם טָאג פֶּערְבַּיי. דִי וֶועלְט-בִּילְדוּנְג הָאט זִיךְ עֶנְטְווִיקֶעלְט אוּנ פֶּערְגֶרֶעסֶערְט, דִי יַאזִיצְנִיקֶעס זֶענֶען פֶּערְשְׁוואוּנְדֶען גֶעוָוארֶען, דִי אֱמוּנָה מִיט דֶער צִיווִילִיזַאצְיֶע הָאבֶּען פְּלַאטְץ גֶענוּמֶען, אוּנ דִי מֶענְשֶׁענְהַייט?...

דִי מֶענְשֶׁענְהַייט — הָאט אַ „קְרֶעסְטְנָאי-פַּאחָאטֶע" גֶעמַאכְט... אוּנ אִין

אין דיעזען טאג גראדע, מיט 800 יאהר צוריק האט מען א עקזאמען געהאלטען גענגען בלאהען הימעל, געגען נאטעס טראהן, השמים-כסאי.

אין דיעזען טאג אויך מיט 248 יאהר צוריק אין גזירת ת"ח, האבען די אוקריינער-אקסען זעלבע טיראנישע שטיק באוויזען, אזוי אז מען גלויבט שוין גאר ניט אז א מענש זאל קאנען א מקבל-התורה זיין! אז א מענש זאל א מענש קאנען זיין! — אין דיעזען טאג אין דער מיטטעל-אלטער האט מען געראבעוועט, געפרעסען מענשענ-פלייש, די קרייצצוגע האבען א עוויגע שאנדע אויף דער וועלט-היסטאריע געקריצט. —

טא וואס זאל מען פון א זעלבע פערלאנגען פראגען: „קבעתם עתים לתורה"? וויא זייט איהר אינ'ם „ואהבת את ד' אלהיך"? האט דען א אריה א אמונה א גלויבען?... אז דער „ואהבת לרעך" איז ניטא איז שוין פערשפארט דער 2-טער „ואהבת"!...

לסוף באקליידעט זיך דער אריה אין א שעפסינ-פעל אונ שרייט נאך, אז ער טהוט דיעזעס נאר לשם-האמונה, לשם-שמים... געפעלט אייך דיעזע „בריה-משונה"?!...

א ביטערער געלאכטער איז צו זעהן וויא דיא לאנדאנער בישאפים פון חברה „ס"ט — יעקאטערינא", דיא איינקלעך פון דיא שפאניער זיטצען בייא היינטיגען טאג אין זייער קלאסטער וואס איז געשטעלט געווארען אויפ'ן בארג סיני, זיי פראווען תפלות פונ'ם אלטען פסאלטירל אונזער זיידען דוד'ס, אונ פון דער תורה, וועלכע איז אויף יענעם ארט געגעבען געווארען... פון „ואהבת לרעך" — אוי! ניט זיי האלטען ניט זיי גלויבען, היינט וואס נוצט דער תהלים?...

דערויף זאגט דער גרויסער מאנן רבי יהושע בן לוי (אבות פ"ו) „בכל יום ויום בת-קול יוצאת מהר-חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף שנאמר נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם". ד. ה. אין יעדער טאג ווען איך הער פון דער ווייטענס דיא שטימע פון דיעזע תהלים-זאגער, קלינגט מיר אפ איינע ווידער-הללע וואס שרייט: וועה איז צו זעלבע לייט וואס הייסען ניט מיט דעם נאמען „אדם" נייערט — „בריה", אריה בצורת אדם, פני-אריה, נשר ד"ג, וואס טראגען נאך אויף זיך א מאסקע פון „חסידים", פון פני-אדם, אפי-רברבא?! אז זיי פערשעמען די תורה, אונ האלטען ניט פון סיני מיט איהר תורה-הקדושה? זא ווי א ד"א וואס שנארעט מיט זיין פיסקעל אין בלאטע, אז ווען מען זאל איהם דער צו נאך א נאז-באנד א גאלדענעם אנקליידען דאן וועט דיעזער תכשיט נאך פיעל שאדען מעהר אנטאהן, אין זומפף טיעפער

ווייט

וועט ער גראבען. זא מהוען יענע לייט פיעל שאדען-און מיט זייער מאסקע פון אמונה! . . . זא וויא אחיה האט מען זיי פון ישוב בעדארפט פערטריאגען, אין וואלד איז פאר זייא א-נ-ארט אבער ניט צווישען „מענשען“! ווי קומט איהר אויפ'ן בארג-סיני צו זיטצען? אויף דיעזער וועלט-קאפעדרא? . . . בעפוצט נאר אויסערליך, א שיין דאממע אויסערליך, אבער עס פעהלט געשמאק, סימפאטיע, יושר, מענש! . . .

נאר — חס-מלהזכיר אונז צו גרויסען זיך אומזיסט, זאגען אז מיר זענען שוין גאר יוצא פאר אונזער צלם-אלהים! חס-ושלום אונז צו בעריהמען זיך אומזיסט, זאגען אז מיר זענען באמת אלע מאהל א-נ-עם-הנבחר א „פני-אדם-גדול“, א „אפי-רברבא“, דען עס איז געוועזען גאנצע פעריאדען אין אונזער היסטאריע וואס מיר האבען אויך נאר דעם טיטול „בהמה-בצורת-אדם“ געהאט . . . וויא דער נביא ישעיה זאגט: „ידע שור קונהו-ישראל לא ידע עמי לא התבונן“. ווי אין גלות-בבל זענען מיר זא פיעל פערדארבען געוועזען, אין כאראקטער, אין זויבער-לעבען (טהרת-משפחה) אז מען האט געאססימילירט, גוי'עשע פרויען גענומען, דעם „ואהבת לרעך“, אפילו פון פרוי, ניט געהיט, שבתים — מחלל געוועזען, א. ד. ג. זיך אויף גאנץ תורה פון אהבת-ה' פערגעסען. —

אמת, ח"ו קיינע מארדער קיינע אריה, נשר, דעם צווייטענס בלוט פער-גיסען — גאט באהיט! אבער א „פני-שור“ האט מען בעקומען, דעם צלם-אלהים, דעם „פני-אדם“ אנגעווארען . . .

דאן האט דער נביא יחזקאל דערויף גאט געבעטען ער זאל איהם צו הילף זיין, מיט עזרא-הסופר אונ די כנסת-הגדולה אלע זיי עטוואס אויף „מענש“ בילדען; דא האבען זיי די בני-ישראל לעת-עתה פאר א „אפי-זוטרא“ חאטש געמאכט, דער „שור“ איז א „אדם“ מיט מזל געווארען! אבער ניט א פאלגער פאלקאממענדער אדם, ניט קיין „אפי-רברבא“ נור א-נ-אפי-זוטרא“, א קליין מענשעלע איז ר' ישראל, וואו נעהמט מען גדולים אפי-רברבא? בני-עליה זענען זעהר ווייניג? „כרביא“ ווי א קינד זענען אונזערע פני-הדור, „כי נער ישראל — וממצרים קראתי לבני“. „וכרביא נהיו בצאתם מבבל“, אונ עד היום איז פערבליבען „קטן“ יעקב ודל. דער נותן-התורה ווייסט, ווען וועט די תורה אין גאנצען איר גלאנץ אויף דער גרויסער וועלט בכלל אונ אויף דעם מענשען-בילד בפרט — געבען! ווען וועט שוין מקוים ווערען „וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ“? ווען וועט שוין פון פני-אריה א שור ווערען, אונ פון שור א כרוב, אונ פון כרוב א פני-אדם אפי רברבא; כי תמלא הארץ דעת את ד' — ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו!!! מתי, מתי?! בב"א.
